

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

SEDEF KABAŞ

Muazzam **MUAZZEZ**

100 Yaşın Sırları ve
Yaşama Dair Muhteşem Tavsiyeler

Humanist

Okunabilir Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

M u a z z a m **MUAZZEZ**

**100 Yaşın Sırları ve
Yaşama Dair Muhteşem Tavsiyeler**

SEDEF KABAŞ

MUAZZAM MUAZZEZ
100 Yaşın Sırları ve Yaşama Dair Muhteşem Tavsiyeler
Sedef Kabaş

Bu kitabın tüm hakları Hümanist Ajans A.Ş.'ye aittir.
Kaynak gösterilmeden kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz,
hiçbir yöntemle kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Yayıncı: Hümanist Ajans A.Ş.
Genel Yayın Yönetmeni: Şahin Erdoğan
Editör: Gülşah Sanin
Kapak Fotoğrafı: Nurgül Arıkan
Kapak ve Sayfa Tasarımı: Murat Gültaş

1. Baskı: Haziran 2020
2. Baskı: Ekim 2020

Yönetim yeri: Kozyatağı Mah. Şakacı Sok.
Deval Apt. No: 45/B Kadıköy - İstanbul
Tel: 0216 469 69 60

www.humanistkitap.com

ISBN: 978-605-06140-2-2

Yayıncı Sertifika No: 45545

Baskı ve Cilt: Deniz Matbaa Mücellit - Çetin Koçak
Maltepe Mah. Hastane Yolu Sok. No: 1/6
Zeytinburnu - İstanbul
Telefon: 0212 613 30 06 Fax: 0212 613 30 06

Sertifika No: 48625

M u a z z a m **MUAZZEZ**

**100 Yaşın Sırları ve
Yaşama Dair Muhteşem Tavsiyeler**

SEDEF KABAŞ

Humanist

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

Dr. Sedef Kabaş

Londra'da doğan, anne tarafından İzmirli, baba tarafından Mersinli olan Kabaş, çocukluk yıllarını İzmir-Alsancak'ta ve İstanbul Yeniköy'de geçirdi. Yeniköy İlkokulu, Tarabya Dost Koleji ve Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü 1992 mezunudur. Üniversitede okuduğu yıllarda profesyonel tur rehberi eğitimini de tamamlayıp, Türkiye genelinde İngilizce dilinde kokartlı rehber olarak çalıştı.

Habercilik kariyerine 1992 yılında Power Fm'de haber editörü ve spikeri olarak başlayan Sedef Kabaş, kazandığı Fulbright bursu ile Boston Üniversitesi'nde Televizyon Haberciliği üzerine yüksek lisans yaptı. Bitirme tezi olarak "*The Hagia Sophia: Religious or Political Symbol?*" - Aya Sofya: Dini ya da Siyasi Sembol? konulu bir haber belgesel hazırladı. Uluslararası haber kanalı CNN International'ın giriş sınavlarını kazandı ve Atlanta'daki haber merkezinde çalışan ilk Türk gazeteci oldu. Başta Ortadoğu, Avrupa ve Balkanlar olmak üzere dünyanın pek çok bölgesi ile ilgili haber dosyası hazırladı, "*Almanya'da Türk Döneri*" haberi ile 1998 CNN World Report/ En İyi Ekonomi Haberi ödülünü kazandı.

Türkiye'ye döndükten sonra NTV'de *Portreler*, ATV'de *Dönence*, TV8'de *Sesli Düşünenler*, SKYTürk'te *Haber Ötesi* ve TRT2'de *Medya Medya* programlarını hazırlayıp sundu. Siyaset, ekonomi, medya, akademi, sanat ve spor dünyasının tanınmış isimleri ile gerçekleştirdiği araştırmaya dayalı röportajları nedeniyle uzun yıllar "*ekranların en iyi soru soran gazetecisi*" kabul edildi ve pek çok ödüle layık görüldü. Covid19 sürecinde YouTube Sedef Kabaş TV üzerinden *Sedefli Söyleşiler* adını

verdiği sohbet yayınları gerçekleştirdi*. Televizyon haberciliği kariyerine halen TELE1’de devam etmekte, siyaset üzerine analizlerini kamuoyu ile paylaşmaktadır.

Habercilik kariyerinin yanı sıra Akademi İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi, Bahçeşehir Üniversitesi, Kültür Üniversitesi ve Kadir Has Üniversitesi’nde öğretim görevlisi olarak çalıştı. 2007 yılında Sedef Kabaş Eğitim Koçluk ve Danışmanlık şirketini kurdu. İş dünyasının liderlerine, üst düzey yöneticilerine iletişim koçluğu ve medya danışmanlığı yapmakta; Türkiye’nin önde gelen şirketlerine etkili liderlik, etkili iletişim, etkili hitap, etkili sunum, medya ilişkileri, ikna sanatı, kişisel imaj ve itibar konularında eğitimler vermektedir.

Yurtiçi ve yurtdışındaki pek çok organizasyonda Türkçe ve İngilizce dillerinde *master of ceremony* görevini üstlenen Kabaş, halen pek çok konferans, seminer, panel ve televizyon programında *konuk konuşmacı* olarak yer almakta, uzmanlık alanları olan siyaset, iletişim ve liderlik üzerine bilgi ve deneyimlerini paylaşmaktadır.

Yavuz’un annesi Sedef Kabaş, kendini “hayat boyu öğrenci” olarak tanımlamaktadır.

Yayınlanmış eserleri; *Sesli Düşünenler, Zamanı Dize Getirenler, İpek Dokulu Başarılar, Soru Sorma Sanatı, Hayatını Seçen Kadın, Muazzam Muazzez*’dir.

* Muazzez İlmiye Çığ ile yapılan en güncel röportajlardan biri *Sedefli Söyleşiler*’de gerçekleştirilmiş ve bu kitabın yeni baskısına dahil edilmiştir.

İçindekiler

Önsöz	9
Teşekkür	15
I. Bölüm Çocukluk	19
II. Bölüm Gençlik	53
III. Bölüm Müze Yılları	73
IV. Bölüm Atatürk, Cumhuriyet ve Devrimler	91
V. Bölüm Aile ve Dostlar	107
VI. Bölüm Sümerler, Hititler ve Tarih Bilinci	129
VII. Bölüm Kitaplar ve Yazarlık	151
VIII. Bölüm Yaşama Dair Tavsiyeler	177
IX. Bölüm Sedefli Söyleşiler'de 107. Yaş Kutlaması	195
Kişi Dizini	220

Önsöz

Bu kitapla birlikte 100 yaşını çoktan geride bırakmış; yaş almış ama asla yaşlanmamış muazzam bir kadının engin bilgisi, derin tecrübesi ve asla sönmeyen pozitif ışığı rehberliğinde zihninizi tazeleyecek, ruhunuzu ısıtacak, geleceğe akıl ve umut dolu bir pencereden bakacağınız bir yolculuğa çıkacaksınız...

Tahminim çoğunuz merak ediyorsunuz; “uzun yaşamanın sırrı nedir” diye...

Bu kitapta bu sırrı çözümlemekle kalmayıp ötesine de geçeceğiz yani yaşadığımız her yılın hakkını verecek şekilde, anın keyfini çıkararak, en zor zamanlarda bile umudumuzu kaybetmeden yola devam etmenin, özetle sağlıklı, huzurlu ve umut dolu yaşamanın ipuçlarını öğreneceğiz... Bilin ki hepsi 100 yılı aşkın bir yaşamın test edip, onayladığı tüyolar.

Ufuk açıcı bu hayat yolculuğunun kimi bölümlerde binlerce yıl öncesine yolculuk yapıp, üzerinde yaşadığımız şu kadim toprakların nasıl nice görkemli medeniyete kucak açtığını hayranlıkla ve gururla okuyacak, geçmişten günümüze kazandırılan tarihi hazinelerimizin eşsizliği karşısında minnet ve saygı duyacaksınız...

Kimibölümlerde ise yakın tarihimizin inşasında en büyük rolü oynayan Cumhuriyet dönemi kuşağının özverili, idealist mücadelesinin yeni nesillere ne derece kıymetli bir miras bıraktığına bire bir yaşamışlıklar üzerinden şahit olacaksınız... Cumhuriyetimizin temel taşlarını ören bu kadın erkek, genç yaşlı, köylü şehirli tüm “kahramanlara” gönülden kopan bir alkış tutacaksınız...

Bu kitabın yazılış hikâyesine gelecek olursak; her şey 2002 yılında TV8’de yayınlanan *Sesli Düşünenler* programına Sümerolog Muazzez İlmiye Çığ’ı konuk olarak davet etmemle başladı. İyi ki, davet etmişim... İyi ki o da ilk kez bir televizyon röportajına çıkmaya karar vermiş... Programa şu konuşmayla başlamıştım: “İstanbul Arkeoloji Müzeleri’ne atanan üniversite mezunu ilk iki kişiden biri. Ardından sabırla, emekle ve sevgiyle otuz üç yıl boyunca Sümerlere ve Hititlere ait binlerce tabletin deşifre edilerek tasnif edilmesini sağladı. Yetmiş beş yaşından sonra yazmaya başladığı kitaplarla, binlerce yıl önceki uygarlıkları günümüze taşıdı. Onun kitapları sayesinde, beş bin yıl önce yaşayan bir Sümerli ile aramızda aslında pek de bir fark olmadığını ya da kutsal kitaplarda geçen pek çok hikâyenin aslının Sümerlere kadar dayandığını öğreniyoruz.”

İşte bu televizyon programından sonra biz hiç kopmadık. Birlikte unutulmaz bir röportaja imza atmakla kalmayıp, sonrasında da uzun yıllar kesintisiz devam eden bir dostluğun ilk adımını atmış olduk. Aramızdaki bağ yıllar içinde o derece güçlendi ki, artık o benim için vazgeçilmez bir rol modeli, bense onun “torunu” oldum.

Doksanıncı yaşını, otuz üç yıl çalıştığı Arkeoloji Müzesi bahçesinde organize etmenin mutluluğunu yaşamıştık. Dönemin

Turizm Bakanı Sayın Erkan Mumcu ricamı kırmamış ve bu kutlamanın gerçekleşmesi için gereken desteği tereddütsüz vermişti. Tarihî eserler arasında, güzel bir yaz akşamında mütevazı bir kokteyl eşliğinde kendisine “mutlu yıllar” dilemiştik.

Bir araya geldiğimiz keyifli çay ve yemek sohbetlerinde “Muazzez Teyzeciğim, 100 yaşı geç, hayatını kaleme alacağım” esprisini yapardım... Ne mutlu ki, sağlık içinde ve üretkenliğinden hiç geri durmadan 100 yaşını devirdi... Ve bir telefon konuşmamızda bana o sıcacık gülümseyen sesi ile “hadi, bakalım sözünü tut” deyince ilk fırsatta Mersin’in yolunu tuttum...

Aşağıdaki satırlar kitabın ilk basımındaki önsözde bahsettiğim Mersin tecrübesi ve kitabın yazılış hikâyesine ait. Güncellediğim bu önsözde de sizlerle paylaşmak istedim:

“Cennet bir mekâna varıyorum. Hava ne sıcak ne soğuk, tam kıvamında... Çiçeklerle ve yeşilliklerle donatılmış bir bahçenin kucakladığı mütevazı bir ev... Biraz ileriden gelen denizin yumuşak dalga seslerine, kuş sesleri eşlik ediyor.

Evin sahibesi Esin Abla (Muazzez İlmiye Çığ’ın kızı) beş gün boyunca, beş yıldızlı otellerin servis kalitesine taş çıkartacak özende kahvaltılar hazırlıyor, yemekler yapıyor. Zeki, becerikli, tuttuğunu koparan, tez canlı bir kadın... Hızlı düşünüyor, hızlı çözüm buluyor, eline aldığı her işi hızlı bitiriyor. Türkiye’nin son yıllardaki siyasetine yönelik yoğun eleştirilerini dile getirirken yüzü asılıyor ama dilindeki kızgınlığa tezat kalbi, merhamet dolu...

Evin kraliçesi ise, yüz yaşını çoktan devirmiş; yüzü sevimli, gülüşü sıcacık, zihni aydınlık Muazzez Teyzem, yani Muazzez İlmiye Çığ. Telefonla her konuşmamızda, “Merhaba!” dediğim anda beni tanıyıp “Ah, Sedefciğim!” nidasıyla tatlı bir

diyaloga başlayan; onlarca yıl öncesini dün gibi hatırlayan, en kötü gününde bile yaydığı o pozitif ışığın sönmesine müsaade etmeyen muazzam insan...

Bu kez, kızının Mersin'deki evinde buluştuk ve günlere yayılan söyleşimizle zamana yolculuk yaptık. Hem fiziksel hem ruhsal hem de zihinsel olarak çok iyi durumda... Röportajı kamera çekimiyle gerçekleştirdiğim için giyimi, saç, takıları yerinde... Gözleri ışıltılı... Aydınlık bakıyor. Zihni pırıl pırıl, her şeyi net hatırlıyor.

Kendisine yaşamının dönemeçlerini, uzmanlık alanı olan eski medeniyetleri, tarihî gerçekleri ve elbette “uzun, sağlıklı ve mutlu yaşamın” sırlarını sordum. Tüm sorularıma içtenlikle; bir asrın tecrübesi, bilgeliği ve öngörüsüyle yanıt verdi. Sohbeti insanın içini ısıtıyor, örnekleriyle kendini dinletiyor, arada küçük bir kız afacanlığında espriler yapmayı da ihmal etmiyor. Yüz yaşını aşmış bu “genç kızın” her sözünü kayda alıp, birlikte bir kez daha zamanın akışına çelme atıyoruz.”

Bilim, tarih ve kültür dünyamıza kazandırdığı eserleri ve araştırmaları ile zamanı dize getiren; ünlü bir Sümer sözü olan “*madem biliyorsun o zaman neden öğretmiyorsun*” mottosuyla okumaya, öğrenmeye, araştırmaya, yazmaya ve paylaşmaya her daim zaman ayıran bu muazzam kadının anıları, açıklamaları, öngörülleri, tavsiyeleri gerçekten paha biçilmez değerde... Bu kitap vesilesi ile tüm bunları siz değerli okuyucularla paylaşmaktan dolayı büyük mutluluk duyuyorum.

20 Haziran 2016 tarihinde, yüz üçüncü yaşına girdiği gün *Muazzam Muazzez*'i kendisine doğum günü hediyesi olarak takdim etmiştim. Elinizde bulunan bu kitap ise güncellenmiş baskı... Ben halen her doğum gününde Mersin'e yanına gidip,

“İyi ki doğdun, Muazzam Muazzez... Daha nice yıllara...”
diyorum... O da bana o muzip gülümsemesi ile bir bakış atıp,
“İyi ki geldin Sedef kızım, sen böyle geldikçe ben ölmeyeceğim”
diyor...

Bu kitap vesilesiyle siz değerli okurlarıma da *muazzam* bir
ömür dilerim...

Uzun olduğu kadar sağlıklı;

Sağlıklı olduğu kadar faydalı;

Faydalı olduğu kadar hayırlı;

Hayırlı olduğu kadar umut ve mutluluk dolu yıllarınız olsun...

Teşekkür

Bu kitap projesi yıllardır zihnimde vardı ama icraata dökülmesi bir Mersin seyahatine karar vermemle başladı. Muazzez İlmiye Çığ ile röportaj yapmak için gittiğim Mersin’de, kızı sevgili Esin Ablanın (Çığ) evinde kaldım. Bu ziyaret sırasında bana gösterdiği müthiş misafirperverliği için kendisine ne kadar teşekkür etsem azdır, kendimi evimde gibi hissettirdi.

İstanbul’a döndükten sonra, saatler süren bu röportajın kitap hâlini almasındaki ilk adım olan deşifreyi büyük bir titizlikle yapan sevgili Eser Çınar’a çok teşekkür ederim. Anlam bütünlüğünü dikkate alarak, imla hatalarına düşmeden, zamanında teslim ettiği deşifreler (çözümlemeler) sayesinde bu kitabın önemli bir yükünü üstlenmiş oldu.

2002 yılında İş Bankası Yayınları tarafından basılmış Serhat Öztürk’ün Muazzez İlmiye Çığ ile yaptığı Nehir Söyleşi Dizisi’nin bir kitabı olan *Çivi Çiviye Söker* ve Muazzez İlmiye Çığ’ın bugüne kadar yayımladığı tüm kitaplar bu süreçte masamda başköşedeki yerini aldı. Tereddütte kaldığım noktalarda, bölümler arasında köprü kurmak istediğimde imdadıma yetişti, bu kitabın daha kapsamlı ve zengin olmasına dayanak oldu. Emeklerine sonsuz teşekkürler...

Kitabın başkahramanı Muazzez İlmiye Çığ, kitabın hazırlık süreci boyunca bana her konuda yardımcı oldu, büyük destek verdi; ıslıl ıslıl hafızası, engin bilgi birikimi ve tatlı diliyle bu çalışmayı keyifli hâle getirdi. Bir kez olsun kapris yapmadı, hiçbir konuda şikâyetçi olmadı. Onu teşekkürlerimle sarıp sarmalıyorum!

Okurlarımdan gelen yoğun istek üzerine bu kitabın güncellenerek yeni basımı için peşimi bırakmayan Hümanist Kitap Yayıncılık Genel Yayın Yönetmeni Şahin Erdoğan'a ve bu kitabın hazırlanış sürecinde kadın dayanışmasının harika bir örneğini ortaya koyan Hümanist Kitap Yayıncılık'ın Kurucusu Sevgili Menekşe Polatcan Serbest'e ne kadar teşekkür etsem azdır.

Ve siz değerli okuyucularım... Tarihimizin yalan yanlış yayınlar/yayımlar, kitaplar, haberler ve asılsız iddialarla çarpıtıldığı özellikle bu dönemde, tarihî gerçekleri yaşanmışlıklar ışığında öğrenme tercihinde bulunduğunuz, asırlık bir ömrün öğretilerinden ilham almak istediğiniz ve cumhuriyetin en temel değerlerine sahip çıktığınız için sizlere de çok teşekkür ederim...

Sedef Kabaş

İki dost... İki Cumhuriyet kadını... Yaşlar farklı olsa da gönüller aynı...

I. Bölüm

Çocukluk

*“Mutlu bir çocuk, özgüveni yüksek
yetişkin demek...”*

Sedef Kabaş: Bugün 20 Eylül 2015. Sizinle Mersin’de beş gün beraber olacağız. Öncelikle “Nasılsınız?” diye sormak istiyorum.

Muazzez İlmiye Çığ: Açıkçası İstanbul’dan, benim için buraya, Mersin’e geleceğin hiç aklıma gelmezdi. O kadar sürpriz oldu ki gelişin! Çok sevindim, seni gördüğüm için de çok iyiyim.

Tam anlamıyla, “yaşayan bir tarih”siniz. Onun için lütfen gönlünüzden ne geçiyorsa onu söyleyin. Sizin hayata dair anılarınız, değerlendirmeleriniz, tecrübeleriniz bizim için, geleceğe ışık tutan bir fener niteliğinde. Her paylaşımınız çok kıymetli...

Çok teşekkür ederim.

Hâlâ çok genç, hoş ve bakımlı olduğunuzu görüyorum. Kaç yaşındasınız?

1914 doğumluyum. Annem bir cumartesi günü, Miraç Kandili’nde dünyaya geldiğimi söylerdi. Daha sonra hesap ettim, 20 Haziran’a denk geliyor. Yani Haziran 2016’da yüz ikinci yaşımı bitireceğim. Hakikaten bu kadar yaşamak insana bir televizyon filmi gibi geliyor.

Dilerseniz önce çocukluğunuza bir yolculuk yapalım. Bir çocuğun nasıl bir ailenin içine doğduğu, kaderini ve geleceğini belirler mi?

Evet, bence belirler. Ailede çocuğa verilen değer, ona yapılan

muamele hayatı boyunca önem taşıyor. Ben ailemde, annemden ve babamdan hep iyi ilgi gördüm. Beni her zaman el üstünde tuttular. Zaten babamın “sevgilisi”ydim. Babam, daha ben doğmadan beni sevmiş. İlk çocukları oğlanmış ve ölmüş. Annem ikinci çocuğunun hep kız olmasını istemiş. Annemin hamile olduğunu öğrendiğinde babam da sürekli kızım olsa diye dua etmiş. Bir erkeğin kız çocuğu istemesi -düşünün ki o zaman- ne kadar acayip değil mi? Şimdi bile kız evlat istemeyen olabiliyor. Babamın hep kucagında oturdum, sarılıp öperdim. Benim en çok hayret ettiğim, daha ben doğmadan babamın “Kızıma Fransızca ve keman dersi aldıracağım.” diye plan yapması... Eski İstanbul konaklarında yetişmiş olsa tamam ama Merzifon’da göçmen ve fakir bir ailenin çocuğuymuş. Nasıl bunları düşünmüş anlayamıyorum. İsmimi “İlmiye” koymuş. Ben o adı hiç kullanmadım. Fakat babam son zamanlarında özellikle “Bak kızım, bu adı ilim sahibi olasın diye koydum.” derdi. O zamanlar bizim ilimden falan haberimiz yok. Ben o ismi hep kulağımın arkasına attım. Ta ki emekli oldum, Emekli Sandığı’ndan gelen kâğıtta “Muazzez İlmiye” yazıyor. Şaşırdım, yani hiç kullanmamışım. Sonra bir gün Londra’dan bir meslektaşım geldi. Randevu için beni arayacak, telefon numaramı teyit etmek için rehbera bakıyor. Orada benim ismimin Muazzez İlmiye yazdığını görüp şaşıyor. Kendisi Arapça da bildiğinden ismimin Türkçe ne anlama geldiğini hemen anlıyor. İlk buluşmamızda bana, “İlim sahibisin, emekli de oldun, artık bu adı kullanmalısın.” dedi. O zamana kadar hiç kullanmamıştım. Yani babamın benimle ilgili bir vizyonu varmış. Şimdi bunu daha iyi anlıyorum.

Yüz yıl öncesini düşünecek olursak o dönemin Türkiye'sinde babalar genelde çocuklarına karşı epey mesafeliymiş, özellikle de kız çocuklarıyla aralarındaki mesafe daha da büyükmüş. Hatta günümüzde bile pek çok ailede, “Babalara her şey söylenmez, onlara her şey sorulmaz, baba uluorta çocuğunu sevmeyiz.” gibi inanışlar ve davranışlar hâkim.

Biz babamla her şeyi konuşurduk, ona her şeyi sorabilir-dik. Babamı bırak, anne tarafından olan dedemle de öyleydi.

Anne tarafından dedesi Abdülhakim Yardımsever ve
kardeşi Talat.

Bize geldiğinde, kocaman öğretmen bir kız olmuşum, sarılırdım, öperdim. Bizi çok severdi, sevgisini de gösterirdi. Kırım Savaşı sırasında göçmen olarak Türkiye'ye gelmiş. Vatansever, Atatürkçü biriydi. Her bayramda kurabiyeler yapar, kardeşimin boynuna bir kumbara asar, Kızılay'a yardım toplamak için birlikte kurabiye satarlardı. Her bayramda bunu muhakkak yapardı. Zaten sonrasında Soyadı Kanunu çıkınca "Yardımsever" soyadını aldı. Babamın dedesi ise Bahçesaray'da otururmuş, müderrislik yaparmış, at üstünde çevre okullara ders vermeye gidermiş. Yani dönemine göre aydın, okuyan biri... Aydın insanların çocuklara bakışı daha bilinçli oluyor.

Muazzez İlmiye Çığ'ın babası Zekeriya İtil.

“Çocuklarınıza vereceğiniz en büyük hediye, sevgi ve şefkat...”

Ailenizde sevgiye dayalı sağlıklı ve etkili bir iletişim olduğunu görüyoruz. Susturulan, baskı ve korkuyla büyütölmüş bir çocuk değilsiniz.

Kesinlikle öyle. Benim kardeşlerim de aynı şekilde büyüdü. Bizim evde korku, tehdit, baskı, dayak yoktu. Ahiret, ceza, cehennem, Allah, korku gibi kavramlarla büyütölmedik. Birbirimizi dinler, birlikte eğlenir, birlikte çalışır, birlikte gülerdik. Hem kardeşler arasında hem de annemiz ve babamızla olan iletişimimiz çok iyiydi.

Annelere ve babalara çocuk yetiştirme konusunda neler tavsiye edersiniz?

Özellikle babalar, çocuklara çok yakın olmalı. Ben anne olduğum hâlde, çalıştığım için çocuklarıma o kadar yakın olamadım. Tüm gün çalışıp eve geliyordum, evde de işlerim vardı. Onların ancak dersleriyle ilgilenebildim, hayatlarıyla istediğim kadar meşgul olamadım. Kendimi bu konuda suçlu hissediyorum. Babaları kızlarını çok severdi, o da elinden geldiğince onlarla ilgilenmeye çalışırdı. Çocuklarla devamlı ilgilenmek, onları dinlemek, problemlerini çözmek gerekiyor ama en önemlisi sevgi ve şefkat... Bazı kusurları olsa bile anne ve babanın o sevgi ve şefkati çocukta yer ediyor. Çocuklarımıza verebileceğimiz en büyük hediye bu...

Sevgi dolu bir aile ortamı, çocuğun özgüveninin gelişmesinde âdeta su ve hava gibi elzem...

Çok güzel söyledin. Konaklarda, dadılarla büyümüş ama ebeveyn şefkatinden uzak nice zengin aile çocuğu var. Yani zenginlik içinde fakirlik yaşıyorlar. Anne babalar şefkat, ilgi ve sevgi yerine çocuklarına hediyeler alarak bu eksikliği telafi edebileceklerini düşünüyorlar. Oysa çocukların esasen aç olduğu şey, değer görme duygusudur; maddi değeri yüksek şeylere sahip olmak değildir. Veyahut anne baba, iş güç derdine düşmüş, çocuklarıyla yeterince iletişim kurmuyor ya da birlikte zaman harcamıyor. Oysa çocukların ailesiyle birlikte geçirdikleri mutlu anların kıymeti paha biçilmez. Hiçbir tatil, ödül, başarı bu mutlu anların yerini tutmuyor. Buna bir örnek vereceğim. Benim İstanbul'daki evimde yirmi, yirmi beş yıldır çalışan bir yardımcım var. Çok sevdiğim, aydın bir kadın. Oğlu bir kızla evlendi. Çalışan, modern bir kız ancak ailesi epey tutucu. Evlendikten bir süre sonra çocukları oldu. Çocuk, babaannesini çok seviyor, ancak anneannesine uzak duruyor. Anneannesiyse çocuk kendisine yanaşmıyor, diye üzülüyor. Benim yardımcım, babaannesinin torununa sevgi göstermediğini ve küçük bir çocuğa nasıl yaklaşması gerektiğini bilmediğini anlattı. Maalesef kimi tutucu ailelerde çocuklara yeterince sevgi gösterilmiyor. Din, ahlak, sosyal yaşama dair kurallar genelde korku kültürüyle veriliyor. Bir de ben şuna inanıyorum; insan sevgisi olmayanın ne çocuk ne doğa ne de hayvan sevgisi olur. İnsan sevgisi olmayınca hiçbir şey olmaz. Bu yüzden ben bu türdeki tutucu insanlara “dindar” demiyorum, “dinci” diyorum. Mesela benim annem çok dindardı ama dinci değildi. Dinin tüm gerekliliklerini yerine getirirdi

ama sevgi doluydu, merhametliydi, anlayışlıydı. Gençler de bayılırdı anneme.

Muazzez İlmiye Çığ'ın annesi Hamide İtil.

Annenizle ilişkiniz nasıldı?

Bizim annemiz çok çalışkan bir kadındı. Annemden hem korkardık hem de çok iyi bir ilişkimiz vardı. Çok zeki ve hazır cevap bir insandı. Okumamıştı ama çok akıllı ve ileri görüşlü bir kadındı. Benim eşim, uzun yıllar boyunca Topkapı Sarayı Müzesi Müdürü olarak görev yaptı. Pek çok yabancı misafir ağırladık. Annemin onlarla bile çok güzel sohbet ettiğini,

onlara çok güzel cevaplar verdiğini hatırlıyorum. Kocam, an-nemin bu konuşmalarına, cevaplarına şaşırırdı. Kendisinden beklemezsiniz ama siyaseti de çok yakından takip ederdi. Eski harfleri bilir, *Kur'an* okurdu. Yeni harfler çıkınca hemen onları da öğrendi. Çok güzel mektuplar yazdı, hâlâ saklarım.

***“Zorluk yaşayanlar, hayatın kıymetini
daha iyi bilir.”***

Çocukluğunuzu genelde güzel anılar ışığında hatırlıyor-sunuz, hiç zorluk çektiğiniz zamanlar olmadı mı?

Olmaz mı, hem de ne zorluk! Biz savaş görmüş bir nesiliz. Ben Bursa'da doğmuşum ve orada üç yaşıma kadar kalmışım. Ardından babamın Bilecik'in Pazarcık kasabasına tayini çıkmış. Biz Pazarcık kasabasında yaşarken, I. İnönü Muharebesi oldu. Düşman, şehrimizin içinden geçti. Annem anlatırdı, “Yunanlılar başta naşağı giyimliydi. Bol yiyecekleri vardı. Etraf o kısa süre içinde bile konserve kutularıyla dolmuştu.” diye. Oysa bizim askerimizin ayaklarında doğru dürüst pabuç bile yoktu! Sakarya Savaşı hazırlıkları yapılırken, babam bizi Eskişehir'e oradan da Ankara'ya götürdü. Sonrasında Çorum'a babamın kız kardeşinin yanına gittik.

Bugün bir yerden bir yere giderken bir saat geç kalsak şikâyet ediyoruz, kim bilir siz o yıllarda neler yaşamışsınızdır.

Çok zorluk yaşadık. O zaman herhangi bir vasıta yoktu. Önce, Bilecik'in merkezine çoluk çocuk yaya gitmişiz. Oradan

yalın ayak, trenle Eskişehir'e kaçıyız. Yanımızda ev eşyamız, kıyafetimiz, paramız, hatta yiyeceğimiz bile yokmuş. Bir yer bulup sığınmışız Eskişehir'de. Bunları annem yazmış. Annem çok becerikli bir kadındı. Babam, anneme küçük bir makine bulmuş. Annem, babamın eski pantolonlarını sökmüş, kalıbını çıkartmış ve yeni pantolonlar dikmiş. Pantolonlar hazırlanırken babam da yardım etmiş. Diktikleri pantolonları satmışlar. Bu terzilik işi çok kısa sürdü. O sırada ben kızamık olmuşum. O kadar yokluk içindeymişiz ki ben hasta olduğum için sadece bana süt içirebilmişler, kardeşime süt bulamamışlar. Kardeşim, "Keşke ben de hasta olsam da ablam gibi süt içsem." dermiş. Durum o kadar fenaymış.

Ne eşya ne giyecek ne yiyecek ne de para... Yine de yola devam...

Evet, Eskişehir'den tekrar trene binip Ankara'ya gitmişiz. Ankara o zaman köy gibi bir yer. Trene binemeyen halk, yaya olarak kaçıp buraya geliyor. Bütün millet Ankara'ya dolmuş, yatacak yer bile yok. Babam, eski, kullanılmayan bir kahvehane bulmuş. Burayı çarşafarla küçük odacıklara bölmüşler ve bir süre, tanıdık üç dört aileyle burada kalmışız. Babamın o zamanki tüm gayesi, hâli vakti yerinde olan halamın yaşadığı Çorum'a ulaşmakmış. Zaten o zaman, mebuslar bile Ankara'dan kaçmak istemişler. Meclisi, Anadolu'nun iç kısımlarına taşımak için Atatürk'ü çok zorlamışlar. Atatürk, "Hepiniz gitseniz, bir tek ben kalsam bile meclis burada toplanacak." demiş. Mebuslar bunun üzerine Ankara'da kalmışlar. Ankara'dan trene bindiğimizde yine yanımızda hiçbir şeyimiz yoktu. Trenin altında cephane taşıyor, üstünde de açıkta vagonlar bulunuyordu.

Bu açıktaki vagonlarda da insanlar yolculuk ediyor ama bu vagonlara binebilmek de bir mesele... Babam Ankara'da Tunalı Hilmi'nin akrabası olduğunu söyleyince, bizim trene binmemize izin vermişler. Vagonun etrafında büyükler, ortasında çocuklar oturuyor. Odun yakılıyor ve kıvılcımlar üzerimize sıcıyor. Herkes, yangın çıkmasından ve alttaki cephanelerin patlamasından korkuyor. Birinin, "Yangın var!" diye bağırıldığını hatırlıyorum. Ardından, tren durdu, yangın söndürüldü. Çok heyecan vericiydi. Bu olayı hiç unutmuyorum.

"Susuz olunca, koruk bile tatlı gelir."

Pazarcık'tan Bilecik merkeze yürüyerek geçiyorsunuz. Bilecik'ten Eskişehir'e trenle, oradan bir başka trenle Ankara'ya, Ankara'dan yine bir trenle, biraz da yanma tehlikesi geçirerek Kırıkkale'ye geliyorsunuz.

Ankara'dan bindiğimiz tren, bizi karanlık bir gecede, Kırıkkale'nin ilçesi Yahşıhan'da indirdi. Trenin son noktası orasıymış. Etraf zifiri karanlık, hiç ışık yok. Annem etrafını tam göremeden, el yordamıyla bana ve kardeşime hemen orada bir yatak hazırladı. Ertesi sabah, babamın öğretmen arkadaşlarının aileleriyle yola çıkmak üzere hazırlandık fakat hükûmet her şeye el koyduğu için vasıta bulamadık. Atatürk, başkumandan olunca halkın elinden at, araba ne varsa her şeyi istedi. Bu mesele, *Nutuk*'ta çok güzel anlatılır. Babam bir eşek kervanı buldu. Çocuklar küfelerde, büyükler eşek sırtında yol aldı. Annem becerikliydi,

eşegin üzerinde ustalıkla durdu. Eşeğe binmeyi başaramayanlar; düşenler, kalkanlar oldu. Bu yolculuk beş gün, yemeden içmeden sürdü. Yollardaki köylüler de yardım etmedi, hatta bize “Pis muhacirler!” dediler. Tarih Ağustos 1921, hiç unutmam bu yolculuğu! Bir üzüm bağına girdik, üzümler olmamış henüz, koruk. Herkes yedi o koruklardan. Demek ki ne kadar aç ve susuzmuşuz. O kuruğun tadını hiç unutmuyorum.

Susuz olunca koruk bile tatlı geliyor. Tıpkı zorluk yaşayan insanların hayatın kıymetini daha iyi bilmesi gibi...

Evet, çok doğru. Öyle zor yıllardı ki bugünkü nesiller yaşadıklarımızı hayal bile edemezler. Bir yerden bir yere gitmek hem zor hem tehlikeliydi. Çorum’a ancak beş gün, beş gece süren büyüklerin eşeklerin sırtında, çocukların da küfelerde aç susuz gittiği bir yolculuk sonrası vardık. Çocuklarımız, torunlarımız böyle bir şey yaşamasın diye hep dua ediyorum. Çok büyük bir sefaletti. O zamanlar, halamlar Çorum’da yaşıyordu. Halamın kocası oldukça varlıklıymış. Bir gün, evlerinin önüne bir araba getirtmiş. Devlete vermek üzere, evde ne var ne yoksa arabaya doldurmuş. Halam, “Dur ne yapıyorsun!” diyerek karşı çıkmış. Eniştem, “Hanım, şehrimize düşman girdikten sonra eşyanın ne faydası var, verelim orduya gitsin.” demiş. Halam gerçekten, ancak biz böyle sefil bir hâlde Çorum’a gidince durumun ciddiyetini anladı.

Ülke işgal altında ama halkın bir bölümü bundan haberdar bile değil, öyle mi?

Kesinlikle öyle! Tabii, ne televizyon ne gazete, hiçbir şey yok. Halk bilmiyor memlekette neler olduğunu. Çorum’a, halamın evine ulaştığımızda halamların savaştan haberi yoktu.

Çorum'da neler yaşadınız?

Babam, Çorum'da öğretmenliğe başladı, hemen bir ev tuttuk. Evimiz, iki katlı, bahçeliydi. Biz üst kattaydık, alt katta da ev sahibi hanım oturuyordu. Burada, ev sahibinin acıyıp bahçesindeki küçük kulübeye yerleştirdiği Erzincan'dan kaçıp gelen bir aile de yaşırdı. Onların da iki çocuğu vardı. Biz, tüm çocuklar bahçede oynardık. Kiraladığımız evin sahibi yaşlı hanımın bağlarından bol bol meyve, sebze gelirdi. Kapısı daima açık olur, bize her zaman, “Gelin istediğinizi alın yiyein.” derdi. Bir gün çocuklar olarak aramızda kavga ediyorduk, ev sahibi hanım geldi, “Bakın çocuklar; dargınlık, ipe astığınız ıslak tülbent kuruduğunda biter.” dedi. Dargınlığın uzamaması gerektiğini ondan öğrendim. Kafama yerleşti. Hakikaten dargın duramam hiç.

*Çorum Namık Kemal Mektebi, 1921-1922.
Bayrakların arasında en üstte Muazzez.*

*Çorum Ravza-i Nisvan Mektebi, 1923-1924 Eğitim-Öğretim Yılı.
Muazzez alt sırada sağ başta.*

“Kin kalbi çürütür, nefret ruha yükür.”

Ne kadar güzel bir öğreti...

Evet, bundan dolayı hiçbir zaman kin tutmam. Dargın kalamam. Gerek yok, hayat kısa; kin, nefret ruha boşuna yük... Kin kalbi çürütür, nefretse ruha yükür; her ikisi de ömrü kısaltır.

Çorum’da da kalmayıp Bursa’ya gidiyorsunuz. Neden?

Annem, kardeşim ve benim tahsilim için Bursa’ya gitmek istedi. Kendisi de Bursa’da yetiştiği için orayı Çorum’a göre daha medeni görüyordu. Savaş sonrası, 1924 yılında babam, Bursa’ya öğretmenlik için tayinini istedi. Bu defa öyle eşek sırtında değil, çok lüks bir şekilde gittik! Atların çektiği, yaylı,

üstü kapalı bir arabayla trene binmek için Ankara'ya hareket ediyoruz. Uyuyoruz, uyanıyoruz; bu şekilde at arabasıyla kaç gün yolculuk yaptık bilemiyorum. Ankara'dan trene bindik Bilecik'e geldik. Bilecik'te, tekrar yaylı bir arabaya bindik. O zamanlar çok az da olsa kamyon vardı. Kamyonlar yanımızdan geçerken bizi çeken atlar ürkecek diye ben de korkar, hemen başımı yastığa gömerdim. Bursa'ya, yine böyle uzun bir yolculuk sonrası ulaştık. Ev tuttuk. Bizi orada büyük sıkıntılar bekliyordu. Bursa, savaştan yeni çıkmış, Yunanlar şehri mahvetmişti. Hiçbir şey yok, olan da pahalı... Babamın maaşı yetmiyordu. Annem pantolon ve kasket dikmeye başladı. Sonra, satılan kasketlerin ve pantolonların parasıyla -akıl alacak şey değil ama- bana keman aldılar. Annem, Bursa'ya o yolları hamile olarak geçip geldi. Kardeşim Bursa'da doğdu. Sefalet içindeydik.

Savaş korkusu, sizin çocuk ruhunuza nasıl tesir etti?

Ailem bana savaşın korkusunu hissettirmedi. Yaşadığımız zorlukları aile içindeki sevgi ve şefkatle yendik. Ama biliyor musun, o zaman halk o kadar cahil ki hep hortlaklar, periler konuşulurdu. Ben ailemden böyle şeyler duymazdım ancak bunları konuşan çocuklardan o kadar etkilenirdim ki evde yalnız bile kalamazdım. Çocukluğumdan kalan bu hortlak, cin, peri konusunu çok zor aşabildim. Yani üzerimde epey baskı yapmış! Yıllar sonra çocuklarım oldu, onlara böyle şeylerden asla bahsetmedim, hatta korktuğumu onlara hissettirmemeye çalıştım. Eğer korktuğumu görürlerse, onlar da korkar diye düşündüm. Bu korkularımı, çok sonraları yendim. Yani çocuklukta zihne ne işlenirse, o büyüyünce de devam ediyor. Bir ahababımın beş, altı yaşında bir kızı varmış. Komşuları, sürekli

kızını Kur'an kursuna göndermesi için baskı yapıyorlarmış. Sonunda, kadın, kızını kursa göndermiş. Orada çocuğu ahiret, yerin altı, ölüm, cehennem laflarıyla korkutmuşlar. O anne, "Çocuğumu mahvettiler." diye sonra çok pişman oldu çünkü o çocuğun ruh sağlığı bozuldu.

Bu korkuların, üzerinizdeki olumsuz etkisini yenmeyi nasıl başardınız?

Etkisi çok uzun zaman sürdü. Çocukluğumda evimizin bahçesinde oynarken konuştuklarımız, evde konuşulan şeyler değildi. Belki de ben, sokakta konuştuklarımızı evde anlatmadığım için bana, annemler bunların uydurma olduğunu hiç söylemedi. Öğretmenlik yaptığım okulda, etrafımda bir sürü insan vardı. Evimizde, annem ve babam hep yanımdaydı. Korkmuyordum çünkü yalnız kalmıyordum. Mecbur kaldığım için tüm bu cin, peri hikâyelerinin uydurma olduğu konusunda kendime telkinde bulundum. Çocuklarım olduğunda, onlara korkularıyla ilgili en ufak bir şey hissettirmedim. Bazen onlar, ufak tefek şeylerden korkardı. Odaları gezdirir, "Bakın kimse yok." derdim ama onlar korktuğumu hissederlerse benden çok korkarlardı.

"Anadolu'daki okullarda başörtüsü yoktu."

Okul hayatınızı anlatır mısınız?

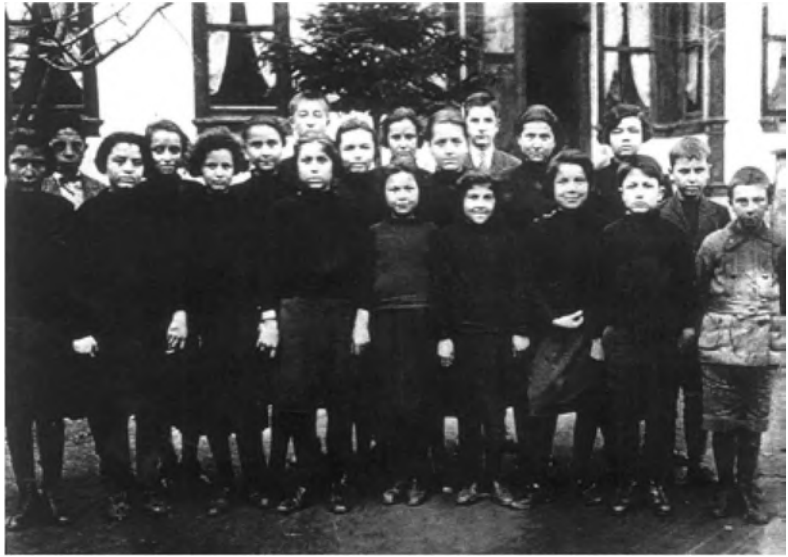
Babam, Pazarcık'ta öğretmenlik yaparken henüz beş yaşındaydım. Okula gitmiyordum ama sabahları babamın erkek

okuluna, öğleden sonra da kız okuluna misafir öğrenci olarak giderdim. O gidiş gelişler sayesinde erkenden okumayı öğrendim. Sonra Çorum’a gidince, babam beni okula ikinci sınıftan başlattı. Öğretmen, “Hocam bak, çocuğa birinci sınıfta sadece okuma değil başka bilgiler de veriyoruz. Bu yüzden, gel biz bu çocuğu birinci sınıfa alalım.” demiş. Babam da “Peki o zaman.” deyip onaylamış ama ben bunu duyunca, okul sıraya öyle bir yapıştım ki beni alıp birinci sınıfa götüremediler. Sınıftaki kız arkadaşlarıma bana, “Arsızlığınla burada kaldın.” dediklerini hatırlıyorum. Birinci sınıfa gidersem küçüleceğimi düşünüyordum. Böylece, okula ikinci sınıftan başladım. Aşırı parlak değildim, ortalama bir öğrenciydim. Babam derslerime hep yardım ederdi.

Nasıl bir eğitim vardı?

Yıl 1924, dördüncü sınıfta aruz vezni okurduk, *Kur'an* dersimiz vardı. Hoca gelir masaya oturur, bizi teker teker yanına çağıp *Kur'an* okuturdu ama işin ilginç tarafı başımızı örttürmezdi. Gittiğim okuldaki tüm kız öğrencilerin yer aldığı bir fotoğraf var. Hatta o karede benden büyük kızlar da var ve hiçbirimizin başı örtülü değil. O zamanlar farkında değilim, “Çorum gibi bir yerde kızlar başı açık okula nasıl gidiyor?” diye sonradan düşünmeye başladım. 1908’den sonra “kızların ilkokula gönderilmesi” kanunu çıktı. Tüm kız öğrenciler okula başı açık gitti. Cumhuriyet sonrasında da kız öğrencilerin başı açıktı. Ondan sonra, kılık kıyafet inkılabında da kızların başını örtmeleriyle ilgili herhangi bir madde yoktu. Çorum’dan Bursa’ya geldik. Hiç unutmam, babam beni Nilüfer Hatun isminde bir devlet okulunun beşinci sınıfına kayıt ettirdi. Orada da kızların başı açıktı. Sonra, özel bir okulda keman ve Fransızca dersi verildiğini duymuş. Hemen beni o okula verdi. Maaşı az, Bursa pahalı, Yunanlılar yeni gitmiş, şehir harap olmuş... Babam öyle bir vaziyetteyken beni bu özel okula verdi! Ben hâlâ hayret ediyorum. Okulda ilk kez karma eğitim veriliyordu. Sahipleri iki kız kardeşti: Zehra Hanım ve Nezaket Hanım. Ünlü karikatürist Cemal Nadir, bu okulun resim öğretmeniydi. Okulun hakikaten çok iyi bir Fransızca hocası da vardı. Beşinci ve altıncı sınıfı burada okudum, yine başörtüsü söz konusu değildi. Ardından, öğretmen okulu sınavına girdim. Öğretmen okuluna gittim, başörtüsü yoktu. Üniversiteye gittim başörtüsü yoktu, okul bitti öğretmen oldum yine başörtüsü yoktu. 1980 yılından sonra başörtüsü, türban mevzusu başladı.

Bursa, Özel Bizim Mektep, 1925. Muazzez ortada.

“Kılık kıyafet inkılabı, halka zorla kabul ettirildi.” diye iddia edenler var.

Hepsi yalan. Bu hükûmet yalanla yoğuruluyor. Kastamonu Mebusları, Atatürk’e, “Oraya sakın şapkaıyla gitme, halkı çok tutucudur. Orada bu kıyafetinle sana bir şey yaparlar.” diyor. Atatürk onları dinlemiyor, henüz kanun yokken bile şapkasını giyip Kastamonu’ya gidiyor. Ve ne oluyor? Alkışlarla karşılanıyor. Atatürk’ü o kadar heyecanla karşılıyorlar ki şapkasını görmüyorlar, yadırgamıyorlar. Hatta bu karşılama sonrasında, bazı kasabalarda resmî bayramlarda erkekler fötr şapka, siyah kumaş pantolon giymeye başlıyorlar.

Annem, babamın maaşı yetmiyor diye pantolon dikmeye başlamıştı. Daha önceleri pantolon falan yoktu, herkes şalvar giyerdi. Annemin şalvar değil de neden pantolon diktiğini

şimdi anlıyorum. II. Meşrutiyet'ten sonra yavaş yavaş kıyafet inkılabının getirdikleri yansıyor. II. Meşrutiyet döneminde ilk kez kız çocukları için okul açılıyor ve o kızların başları örtülüyor. O zaman olmayan âdet, şimdi Cumhuriyet döneminde uygulanıyor. Çok iyi hatırlıyorum, ben ilkokuldayken kızların başı açıktı. İşin ilginç tarafı Kıyafet Kanunu'nda kadının başörtüsüyle ilgili en ufak bir madde de yok.

Bursa, Kız Muallim Mektebi, 1926-1927. Muazzez ön sırada ortada.

Bugün türbana karşı olan herkes neredeyse “dinsiz” olarak tanımlanıyor?

Eskiden türban yoktu ki zaten... Türban, 1980 sonrasına aittir. Aslında kılık kıyafet inkılabıyla kadınların kıyafetlerinde en ufak bir değişiklik yapılmadı. Sadece çarşafın çıkartılması istendi. Çıkartmayana da herhangi bir ceza uygulanmadı. Atatürk, “Kızlar modern şekilde yetişsin ki yarın kızları olunca kendileri gibi yetiştirebilsinler.” istedi. Erkek ya da kadın, hiç kimse devlet kurumlarına dinî kıyafetle giremez çünkü bizim

devletimiz laikdir. Kamu kuruluşlarına, ne erkekler sarıkla ne de kadınlar başörtüsüyle girebilir. Mesela Fransa'da da boynuna haçlı kolye takan birisini kamu kuruluşlarına kabul etmiyorlar. Dışarıda, kim ne giyiyorsa giysin ne takarsa taksın.

“Sevgi eken, başarı biçer.”

Öğrencilik yıllarınız için, “Çok başarılı değildim ama sevmediğim dersleri de çalışırdım.” diyorsunuz. Çocuklara ne tavsiye edersiniz?

Okulumuzu bitirme mecburiyetimiz olduğu için sevelim ya da sevmeyelim her dersi, yapabildiğimiz kadar çalışacağız. “İlla birinci olacaksın.” diye bir şey yok. Mesela ben, matematiği nedense sevmezdim ama başardım, hiç sınıfta kalmadım. Çok sonradan, matematiğin ne kadar önemli ve kolay olduğunu öğrendim. Elbette bu, öğretmeyi bilen bir öğretmenle de ilgili. Öğretmeyi bilen öğretmenin, çocuklar üzerinde büyük ve olumlu etkisi var.

Sizin üzerinizde olumlu etki bırakan öğretmenleriniz oldu mu?

Tarihi pek sevmezdim ama Bursa Kız Muallim Mektebi'ndeki tarih öğretmenim ve ilk kadın milletvekillerinden Fakihe Öymen'i çok severdim. Ancak Fakihe Hanım ile öğrenciler arasında büyük bir mesafe vardı, o yüzden çekinirdik. Üniversiteye başlayacağımızda kayıt işlemleri için geç kalmıştık. Hemen arkadaşımla hocamızı ziyaret ettik, durumu anlattık. O da

üniversiteyi arayarak bizim değerli öğrenciler olduğumuzu, bizimle ilgilenmelerini ve kayıtlarımızın yapılmasını söyledi. Eşi Edip Öymen de Bursa'da, okuduğum özel okulda coğrafya öğretmenimizdi. Psikoloji öğretmenimiz Faika Hanım vardı, onu da çok severdim. Çok sonra İstanbul'a geldiğimde öğretmenimle temasa geçtim. Tüm bu öğretmenlerimin içinde spor öğretmenim Naciye Akören'in yeri ayrıdır. Kız kardeş gibiydik, birbirimizi çok severdik. Kendisiyle, vefat edene kadar hep görüştük. Üzerimde etkisi olan bir başka isimse edebiyat öğretmenim Ali Ulvi Elöve idi. Kendisi Dağ Başını Duman Almış Marşı'nın şairidir. Ben İstanbul'a geldiğimde o da buradaydı. Onu ziyaret ederdim. Tabii o zaman bize göre oldukça yaşlıydı. Türk dili üzerine çok sohbet ederdik. O kadar severdik ki birbirimizi, doksan yaşının üzerindeydi, öleceği zaman yanındakilerden beni bulmalarını istemiş. Onlar da aramışlar ancak ben o zaman Amerika'daydım maalesef. Sonuç olarak öğrenci-öğretmen ilişkisinde sevgi eken öğretmenler daha sonra öğrencilerinin başarısını biçiyor.

O dönemki okul hayatını biraz detaylandırır mısınız?

1924'te medreseler kapandı, halifelik kaldırıldı. İlkokullar açıldı. Çocuklar ilkokuldan mezun olurken her birinin okul yıllarında kazandığı bir el becerisinin olması önem kazandı. Yeni Mecliste, bu çalışmanın kararı alındı. Almanya'dan bir uzman getirildi. Ülkemizdeki becerikli öğretmenler bu Alman uzmanın verdiği kursa davet edildi. Kursta yetişen öğretmenler, zaten sayıca da az olan ilkokullarda el işi dersi verdi. Bunlardan biri de benim babamdı. Hatta babamın kafasında fesiyle, çocuklara el becerileri dersini verirken çekilmiş bir fotoğrafı var. Balık ağı yapma, alçı dökme, tahta işleri gibi teknik çalışmalar

yapılıyordu. Bizim evde de öğrencilerin yaptığı bir Atatürk büstü olduğunu hatırlıyorum. Böylece çocukların, ilkokulu bitirdiklerinde ellerinde bir beceri oluyordu. Ne kadar harika bir sistem! Yine 1925 yılında eğitim vermek üzere İsveç'ten spor hocaları getirildi. Spor yeteneği olan istekli öğretmenlere “Spor Öğretmenliği Kursu” verildi ve sonrasında da bu öğretmenler öğrendiklerini öğretmeye başladılar. Öncesinde, bizim okullarımızda spor diye bir şey yoktu. Aynı dönemlerde bir de Almanya'dan bir uzman getirildi ve onun eşliğinde “Musiki Öğretmen Okulu” açıldı. Amaç yine çocuklara daha önce yasak olan müzik eğitimini vermektir. O dönem, insanlar gizli gizli resim ve heykelle uğraşıyordu. Atatürk bunun bilinciyle Resim ve Heykel Müzesi'ni açtı. Atatürk'ün bu girişimleri gerçekten çok heyecan verici. Yani daha önce eğitim sisteminde ne müziğin ne sanatın ne de sporun adı geçiyordu. 1925 yılı itibarıyla bunların tümünü düşünüp hayata geçiren Atatürk oldu.

Öğrenciler ve hocalar birlikte bahar gezisinde, Bursa, 1928.

*Beden öğretmeni Naciye Akören ile birlikte, 1929.
Muazzez ortada ayakta eli belinde duruyor.*

“Çocuklar eğlenerek öğrenir.”

İyi bir eğitim için neler tavsiye edersiniz?

Okullarda mutlaka müzik, spor ve sanat becerilerini geliştirici dersler olmalı. Çocuklar sürekli, sınav kaygısıyla, berbat bir uygulama olan testleri çözüyorlar. Öğretmenlik yaptığım yıllara geri dönüp bakıyorum, öğrencilerime telgraf makinesi yaptığımı hatırlıyorum. Üçüncü sınıfta eğitim gören çocuklar, sınıfta telgraf yazdılar. Telgraf makinesinin nasıl işlediğini kendi gözleriyle gördüler. Teknolojiyi kullanmayı seven birisi olarak elektrikli çarpım tablosu hazırlamıştım. Kendi kendime geliştirdiğim bir icattı. Öğrenci çarpma işlemini yanlış yapınca elektrik yanmıyordu. Mesela, “İki kere iki, dört eder.” derse

elektrik yanıyordu. Çarpım tablosunu eğlenerek öğrendiler. Çocuk her şeyi yaşayarak, görerek öğrenmeli.

Muazzamsınız...

Çocuğu, farklı becerilerini geliştirebileceği etkinliklere teşvik etmek gerekiyor. Fabrikatör bir tanıdığım, çalıştırdığı pek çok mühendisin bir çivi dahi çakamadığından dert yanmıştı. “Çivi çakamıyor ama yabancı dili var, bu benim için yeterli değil!” demişti. Türkiye’de ilk fabrika açıldığında eli hünerli işçi bulamadılar. Bunun üzerine, iki yüz işçiyi, fabrikanın çalışma sistemini öğrenmeleri için Rusya’daki bir fabrikaya gönderdiler. Bu işçiler, bu süreçten sonra Türkiye’ye dönüp çalışabildiler. Maalesef, halkımız el işi, zanaat diye bir şey görmemiş ki! Şimdi aslında yine aynı... Sadece okumakla olmaz. Kitaptaki üç satır bilgiyi öğrenmek yeterli değil. Çocuğun farklı becerilerle hayal gücü gelişiyor, ufku genişliyor; renkleri, biçimleri tanıyor. Şimdi tüm bunlar olmadığı gibi daha da beter bir sistem var. Dersleri sadece ezberletiyorlar. Bu eğitimle büyüyecek çocukların ileride hiçbir şeyden haberi olmayacak. Geçmişte, Köy Enstitüleri’nde çocuklar her şeyi kendileri yapıyordu. Okullarını bile kendileri inşa ettiler. Sıvayı, boyayı, tahta işlerini yaptılar. Hatta tarım yapmayı da öğrendiler. Bu yüzden, Köy Enstitüleri’nden mezun olanların elinden her şey gelirdi. Geçenlerde güzel bir hikâye okudum. Bir doktorun yolda arabası bozuluyor. Yanına bir adam yaklaşıyor, sorunu giderebileceğini söylüyor ve arabayı tamir ediyor. Doktor, adamla sohbet ettiğinde, adamın Köy Enstitüsü’nde okuduğunu öğreniyor. Yardımsever adam, “Ağaç dallarındaki zeytinler rüzgâr esince düşmez ve ağaçta olgunlaşır. Zeytinlere hiçbir işlem yapılmadan yenebilir. İşte biz de enstitüde, rüzgârda ağaçta sallanan zeytinler gibiydik. Okul yıllarında öğrendik her şeyi ve olgunlaştık.” diyor.

Öğretmen Muazzez İtil ilk sınıfı ile birlikte, Eskişehir, 1932.

Öğretmenlik yılları, paral kravatları içinde, Eskişehir, 1933.

“Evinde kitap görmeyen çocuk okumaz.”

Bugün nasıl bir eğitim olmalı?

Bir kere, sadece teorik eğitim yeterli değil. Çocuk gelişiminde spor, sanat, el becerileri olmazsa olmazdır. Şu andaki eğitim sistemi berbat! Ezbere ve teste dayalı bir sistem var. Çocuk test çözmekten Türkçe yazı yazmayı unutuyor. Düzgün kompozisyon yazamıyor. Hâlbuki bilgiyi testle değil, yazarak pekiştirmeli. Üniversiteye gelen çocuk bile bu sistemle yetiştiği için bilgisini yazıya döküp de anlatamıyor. Köy Enstitüleri ile şimdiki eğitim sistemi arasında dağlar kadar fark olduğunu düşünüyorum.

Bir de bugünün gençlerinin kitap okumamasından şikâyet eden anne-babalar var. Oysa ebeveynlere, “Kendiniz kitap okuyor musunuz?” diye sormak lazım.

Çok doğru söylüyorsun. Meclisin yeni kurulduğu dönemde Atatürk, yurt dışından çocuk kitapları getiriyor. Tercüme ettirip Meclisin matbaasında bastırıyor ve çocuklara dağıtılmak üzere ilkökul öğretmenlerine gönderiyor. Babam da öğretmen olduğu için o kitaplar bizim evimize kadar ulaşıyor. Zaten babam bize, okumamız için klasik Türk romanlarını da alırdı. Önemli bir şey okuyacaksa, -annem de dâhil- hepimizin dinleyebileceği şekilde okurdu. Küçük yaşlarda okumaya, ben ve kardeşlerim işte böyle alıştık. Kardeşim Turan, Almanya’da yaşıyordu ve annem, 1953’te yanına ziyarete gitti. Kardeşim annemi orada çok gezdirmiş, arkadaşlarıyla tanıştırmak üzere evlerine ziyarete

götürmüş. Annem, Almanya'dan döndükten sonra gittiği her evde kütüphane olmasına çok şaşırdığını söylemişti. Türkiye'de kaç evde kütüphane var? Çocuk, kitap görmezse okur mu?

Bugünkü çocuklarla kendi çocukluğunuzu karşılaştırdığınızda ne gibi farklar görüyorsunuz?

Demokrasi, özgürlük adı altında sadece çocuğun dediğini yapan aileler var. Oysa biz belli kurallar çerçevesinde yetiştik ama bunlar katı kurallar değildi. Bir de din kurallarıyla yetişen çocuklar var. Onlar çok farklı yetiştiriliyor. Oyunu ve sevgiyi bilmiyorlar. Çocukluklarını yaşayamıyorlar. Mesela İmam Hatip Okullarında, çocuklar sürekli Allah korkusuyla büyütülüyor oysa her şeyi sevgiyle öğretmek lazım. Eskiden çocukların çevresi çok küçüktü. Şimdiyse televizyon var, sinema var, internet var... Çocuklara bu okullarda anlatılan dünyayla dışarıdaki dünya arasında çok büyük fark var. Bu defa çocuklar ikiye bölünmüş olmak zorunda kalıyorlar, dinin getirdiği kuralları tam olarak uygulayabilecekleri bir dünya yok. Mesela Tayyip Erdoğan bir Başbakan olarak, "Kindar ve dindar nesiller yetiştireceğiz." dedi. Ben de ona bir mektup yazdım. "İkiye bölünmüş çocuklar yetiştireceksiniz çünkü bugünkü şartlarda çocuklar, dinin getirdiği kurallara inanmayacaklar ya da inanmış görünecekler." dedim. Ayrıca kindar ne demek? Kime kin duyacaklar? Çocuk kindar yetişirse, ileride herkesle kavga edecek, dövüşecek demektir. Çorum'daki o ev sahibimizin çocukken bize söylediği gibi kin besleyemeyeceksin. Kinin ve öfken, tülbent kuruyuncaya kadar geçecek. Kimseye kin beslemem, ev sahibimizin sözü hep kulağımda küpedir. Bu sayede kendimi olumsuz duygulardan arındırırım çünkü kin güdüyorsanız bu, ruhunuza bir yükür.

“Çocuk söylediğinizi değil, gördüğünü yapar.”

Çocukluk yıllarınızda rol model aldığınız biri var mıydı? Ya da annenize veya babanıza benzemek ister miydiniz?

Bir rol modelim yoktu. Ben anneme ve babama benzemeye de çalışmadım. Her şeyi ben olarak yaşadım. Kimseye özenmedim. Bazen, “Kimseyi model almamakla hata mı yaptım?” diye düşünüyorum. Gerçekten bir modelim olmadı ama annem ve babamın okumaya duydukları heves beni de etkiledi, diye düşünüyorum. Mesela annem okuma yazma bilmiyordu ama yeni harf devrimi sonrası okuma yazmayı öğrendi, meraklı bir kadındı. Babamsa daha Cumhuriyet ilan edilmeden önce Çorum’da, eve çeviri kitaplar getirmişti. Türkiye’de o zamanlar çocuk kitapları yazılmamıştı. Çeviri kitaplar parlak kâğıda basılmış, renkli, insanda okuma hevesi uyandıran kitaplardı. Babam bize okurdu, biz de dinlerdik. Yani çocuklara, “Oku!” demekle olmuyor, çocuk söylediğinizi değil, gördüğünü yapıyor. Anne ve babasının okuduğunu gören çocuk zaten okumaya daha hevesli oluyor. Mesela ben dikiş makinesi kullanmayı babamdan öğrenmiştim. Babamın babası öldükten sonra, annesi geçinebilmek için kızlara çeyiz yapmaya başlamış. Babam da evin en büyük çocuğu olarak annesine yardım edermiş. Babam, -inanmayacaksınız ama- çok güzel dantel yapardı, bana da çeyiz olarak incecik yatak takımı danteller işlemişti. İşte biz baba kız, sabah beşte kalkar iş işlemeye başlardık, o örgü örer, ben dikiş makinesinin başına geçerdim. Saat dokuza kadar birlikte hem sohbet eder hem iş yapardık. Ondan sonra

annem ve kardeşlerim kalkar, kahvaltıyı hazırlarlardı. Mesela, iki erkek kardeşim Turan ve Talat anneme hep yardım ederdi, biz öyle büyütüldük. Ev temizliği ya da sofranın kurulması sadece annemin ya da benim başıma kalmazdı, kardeşlerimle birlikte yapardık. Bizim evde erkek-kız ayrımı yapılmazdı.

*Almanya'dan mesleki eğitim vermek üzere gelen öğretmenler.
Zekeriya İtil, soldan dördüncü ayakta duruyor.*

Bursa Hocaalîzade Rîkoku'da Zekeriya İtil, şifâ ders verirken, 1926.

“Zorluk yaşayan insanlar hayatta daha mı mücadeleci oluyor?”

Yokluğu bilmeyen varlığın kıymetini bilemez. Bursa, Armutlu’da yaklaşık üç yaşındaydım, masadaki ekmek kırıntılarını teker teker topladığımı hatırlıyorum. Bugün bile bir lokma ekmeği attırmam. Sofrada ekmek kalsın istemem. Herkes yiyeceği kadar almalı. O kırıntıları topladığımı hatırlamasam belki böyle davranmam. Annem anlatırdı, babam mesleğe yeni başladığı sıralarda Armutlu’ya tayin olmuş. Dört ayda bir maaş alıyormuş. Maaşı aldığı da sevinçten hopluyormuş. Bursalı bir tüccar, babama, “Bak hocam, senin ve ailenin sıkıntı içinde olduğunu biliyorum. Size biraz sabun, kolonya gibi öteberi vereyim, bunları köylere satın, böylece yiyecek temin edin.” demiş. Babam öğretmen olduğu için ticaret yapması yasakmış. Annem satmak istemiş. O zaman yirmi dört yaşında, genç bir kadın... Öteberi, satılmak üzere bizim eve bırakılmış. Ben iki, üç yaşındaymışım. Annem, eşeğin bir küfesine beni, diğer küfesine de satacaklarını koymuş. Gencecik bir kadın, eşeğin üzerinde köy köy dolaşmış. Yokluk neler yaptırıyor insana... Sattıklarının karşılığında para yerine un, şeker, tuz gibi gıdalar almış. Böylece, bizim evde o zaman bolluk başladı. Birkaç kez annem bu şekilde satış yapmış fakat ardından, yaşadıkları ilçede, ticaret yapıyorlar diye annemle babamı kıskanmaya başlamışlar. Bizim evi soydurmışlar. Hırsızlar, evdeki satılacak öteberiyi çalmışlar. İlçedeki tüm halk aslında bunun kıskançlıktan yapıldığını biliyormuş. Hatırlıyorum, annem hırsızları yakaladı fakat hırsızlar yakalandığı hâlde eşyalar bulunamadı. Böylece bizimkilerin ticareti de sona erdi. Genç bir kadının o zaman için -bugün bile korkulur- binmeyi bile bilmediği bir

hayvanın üzerinde köy köy gezmesi ne kadar zor! Ama açlık işte... Onun için ben, gençler böyle kötü günler görmesinler diye dua ediyorum.

*Muallim Mektebi son sınıf, Bursa, 1930.
Muazzez ortada öğretmeninin arkasında ikinci sırada.*

*Muallim Mektebinde öğretmenler toplu halde, Bursa, 1930.
Önde soldan yedinci Selim Sırrı Tarcan, sekizinci Fakihe Öymen,
dokuzuncu Faika Öğretmen, on birinci Ali Ulvi Elöve, Selim Sırrı Tarcan'ın
arkasında sağda Naciye Akören, arkada sağdan beşinci Muazzez.*

Bu savaş, yokluk ve yoksulluk yıllarını yok sayarcasına biri çıktı “Olmasaydın da olurduk.” dedi.

Bunu söyleyenler halt etmiş! Olmasaydı, hiçbir şey olmazdı. Zaten düşmanlar memleketin her köşesini işgal etmişti. Bize memleket diye küçücük bir yer bırakmışlardı. O bölgeyi de bize, orada herhangi bir isyan ya da başkaldırı olmaması şartıyla veriyorlardı. Eğer herhangi bir başkaldırma olursa etraftaki Yunanlılar, İtalyanlar, İngilizler ve Fransızlar derhâl o topraklara da el koyacaktı. Ne İslamiyet ne de Türklük kalacaktı. Bizim Hayrettin’in* anlattığına göre küçükken Bandırma’da yaşıyorlarmış. O zamanlar o bölgeye İngilizler hâkimmiş. Ezan zamanı, İngilizler katiyen ezan okutturmuyorlarmış. Camiye girişleri yasaklamışlar. Hayrettin’in amcası da dokuz yaşlarındaymış ve sesi de güzelmiş. Bir gün çocuğa, “Hadi çık minareye, ezanı oku. Sen çocuk olduğun için sana bir şey yapmazlar.” demişler. Çocukcağız ezan okumaya başlar başlamaz bir İngiliz askeri, minareye çıkmış ve çocuğu döve döve aşağıya indirmiş. O yediği dayak yüzünden ayağı, hayatı boyunca sakat kalmış. Kurtuluş Savaşı’na laf edenler, Atatürk’e gâvur diyenler utanmalı... Bunlarda ne tarih bilinci var ne vicdan ne ahlak...

* Hayrettin Karaca.

II. Bölüm

Gençlik

“10. Yıl Marşı'nı sokaklarda, kemanımla çaldım.”

Sizin sanata da ilginiz var, öğretmen okulunda son sınıfta kemanınızla bir konser verdiniz.

Annem, ilk kemanımı şapka dikerek aldı. O zaman Bizim Mektep adındaki bir ilkokuldaydım. Bizim Mektep'ten, öğretmen okuluna geçince üç sene keman dersim aksadı çünkü okulda keman dersi yoktu. Dördüncü sınıfta, müzik öğretmenimiz, dileyen öğrencilere belli bir ücret karşılığında keman dersi vermeye başladı. Tabii ben derhâl ismimi yazdırdım. Dersler haftada iki gün veriliyordu. Çok çalışırdım, keman çalmaya sabah kimse uyanmadan başlardım. Müzik öğretmenim çok çalışmamın ve gayretli oluşumun karşılığı olarak bana bir dersi ücretsiz vereceğini söyledi. Böylece ondan iki yıl keman dersi aldım. Son sınıfta, artık mezun oluyoruz, müsamere hazırlıkları yapıyoruz. Müzik öğretmenim bana, “Yılsonu gösterisinde keman çalacaksın.” dedi. Başka arkadaşlarım da keman dersi alıyordu ama öğretmenim benim sahneye çıkmamı istedi. Schumann'ın bir eserini çaldım ama o kadar heyecanlandım ki inan, hayatımda bir daha bu kadar büyük bir heyecan yaşamadım. Bittikten sonra hüngür hüngür ağladım. Öğretmenlerim dışarıda beni bekliyorlardı. Sarıldılar, tebrik ettiler, gayet güzel çaldığımı söylediler ama ben nasıl ağlıyorum anlatamam... Gençlik işte... Henüz on yedi yaşındaydım.

Cumhuriyet'in 10. yılında, Onuncu Yıl Marşı'nı kemanla çaldı.

Sonra kemana devam ettiniz mi?

Eskişehir'de öğretmenliğe başladığımda keman dersi verecek kimseyi bulamadım. Ben kendi kendime bir parçanın notalarını çıkartamam. Bazısı enstrümanı eline alır ve doğru notaları bulur ama bende o kabiliyet yok. Ancak ders alıp

çalıştığım bir parçayı çalabiliyorum. Okulumuzda rontlar yapı-
lırdı. Bunlar, halk dansı değil de yurt dışından alınıp bize uyar-
lanan danslardı. Ben de bu danslara kemanımla eşlik ederdim.
Cumhuriyet'in 10. yılında, Onuncu Yıl Marşı'nı elimde keman,
arkamda öğrencilerle... Ben çaldım, çocuklar söyledi... Marşı
bu şekilde Eskişehir sokaklarında çaldık, söyledik ve halka
öğrettik. Kemanı, üniversiteye başlayınca kadar çalabildim,
sonrasında ilgilenemedim. Ankara'da arasam ders verecek bir
hoca bulurdum mutlaka ama buna ayıracak ne param ne de
vaktim vardı.

O kemanı sakladınız mı?

İlk kemanım küçüktü. Daha sonra büyük keman alındı.
O keman da çocuklarım kullanırken biraz oyuncak oldu ve
parçalandı. Her dala, ufak da olsa bir ilgim oldu. Ata bindim,
bisiklet sürdüm. Hatta jokey kıyafetleriyle bir yerde ata bin-
mişim, fotoğrafı bile var. Kullanmasam da kimsenin uçağa
binmediği bir dönemde uçağa bindim!

Muazzam İlmiye Çığ'ın gençlik yıllarında katıldığı aktiviteler.

Muazzam İlmiye Çığ'ın gençlik yıllarında katıldığı aktiviteler.

Muazzam İlmiye Çığ'ın gençlik yıllarında katıldığı aktiviteler.

***“Okumak isteyen, her türlü zorluğa
rağmen okur.”***

Üniversite seçiminiz pek de bilinçli olmamış. Biraz anlatır mısınız?

Eskişehir’de benim gibi öğretmen olan Hatice Kızılyay isminde bir arkadaşım vardı. Hatice’nin babası Çanakkale Savaşı’nda ölmüştü. Başka kardeşi yoktu. Hatice ile üniversiteye gitmeye karar verdik. Annesi dindar bir kadındı ama kızının öğretmenliği bırakıp Ankara’ya gitmesine karşı çıkmadı. Ankara

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin açılışında, öğretmenlik yapan gençler bu okula kabul edilmişti. Ben ve arkadaşım da bundan yararlanarak öğretmenliği bırakmıştık. Bunu ilk, babam duymuş ve bana gitmek isteyip istemediğimi sormuştu. O sıralar, maaşımı tamamıyla eve veriyordum. Gidersem aile bütçesi sarsılacaktı. Onun için hemen evet diyemedim. Etrafımdaki öğretmenler Ankara'ya kayıt olmak üzere gitti. Ben de "Okuldan kalan vaktimde Ankara'da para kazanacağım bir iş bulamazsam geri dönerim." diye düşündüm. Gidip kayıt olmam konusunda özellikle Hatice beni teşvik etti. Ben de karar verdim, aynı gün belgeleri tamamladık. Anneme gittim hemen, bana bir denk hazırlamasını istedim. O akşam trene bindik. Akrabamız da olan tiyatro sanatçısı Zafer Ergin'in annesi o zamanlar Milli Eğitim'de sekreterdi. Ankara'da onlara gider kalırım diye düşündüm. Ama telefon yok ki daha önceden arayıp haber vereyim! Tren istasyonunda da bir tanıdığımız çalışıyordu. Hemen ona eşyalarımızı emanet ettik. Ankara'ya inince doğruca tarih hocamız Fakihe Hanım'a gittik. Durumu anlattık. Hemen, bizi kayıt etmeleri için fakülteyi aradı. O zaman fakülte Evkaf Apartmanı'ndaydı. Hâlâ durur bu bina. Ben Fransızca istiyordum çünkü Fransızca okumuştum. Okul 1 Ocak'ta açılmıştı, bizse 15 Şubat'ta kayıt yapabiliştik. Bu sürede Fransızca sınıfında kontenjan dolmuş. Bize Hititoloji bölümünü tavsiye ettiler. Hititoloji'nin yanında Sümeroloji ve arkeoloji de almamız gerektiğini söylediler. Hatice ile ikimiz bu bilimlerden hiçbirini bilmiyoruz tabii... Bize söylenenleri kabul ettik ve kaydımızı yaptırдық. Sevinerek okuldan çıktık, Zafer Ergin'in annesinin evine gittik. Habersiz gitmiştik ama bizi çok güzel karşıladılar.

Okumak için gittiğiniz Ankara’da neler yaşadınız?

Ankara’ya, Eskişehir’den bir hafta izinle gelmiştik. Bazen şans, insanları bilemediği noktalara getiriveriyor. Bir gün fakültenin dönerken yolda bir öğretmen arkadaşşıma rastladım. Evlenmiş, kocası da doktormuş. Bu çok iyi bir rastlantıydı çünkü bizim iznimizi uzatmamız yani sağlık raporu almamız gerekiyordu. Hemen bizi kocasıyla buluşturdu. Böylece birer ay izin aldık. Zafer Ergin’in annesinin evinde sürekli kalamazdık. Önce, Saman Pazarı’nda ev tutmaya karar verdik. Bir konağın alt katında bir oda tuttuk. Elektrik parası vermemek için elektriği kestirdik. Gaz lambası aldık. Annemin hazırladığı yatağı serdik, arkadaşşımla beraber yattık. Yakınlarda ufak bir esnaf lokantası bulduk. Aşçıyla da anlaştık. İkimiz bir kişilik yemeği paylaşıyorduk. Odamızda ne sobamız ne de ocağımız vardı. Sefaletle bakın, yemeğimizi ısıtamıyorduk, soğuk yiyorduk. Sonucunu bilmeden katlandık bu sefilliğe. Yıkanmak da ayrı bir problemdi. Şubat ayı, hava buz gibi... On üç yataklı bir kız yatakhane vardı, fakülteyle aynı binadaydı. Buranın yöneticisi hanım da bizim Eskişehir’den komşumuz çıktı. Bu hanım, beni görünce şaşırdı. Durumumuzu dinleyince de hemen yurdu banyosunun kapısını bize açtı. Yıkanma işini de böylece orada hallettik. Ama tabii iş bulmamız lazımdı. Hatice okula gitti, ben iş aradım. O dönemler Halk Evleri Başkanı Ferit Celal vardı. Ona gittim. Bize yatacak yer verip veremeyeceğini sordum kendisine. O da çıkarıp bana para vermez mi? Çok onuruma dokunmuştu, “Ben buraya dilenmeye gelmedim.” diye bir başladım ağlamaya... İhtiyacımız vardı ama tabii ki almadım o parayı. Sonra nasıl oldu bilmiyorum, bir konsolosun çocuğunun tarih ve Türkçe dersleri alması gerektiğini öğrenmiştim

ama nasıl haberim olmuştu hatırlamıyorum. Beni öğretmen olarak tuttular. Ayda on beş lira alıyordum. Bu para sadece benim değildi, Hatice ile ikimizin parasıydı. Hava öyle soğuktu ki Hatice fena hastalandı. Nasıl ağlıyor döneceğim Eskişehir'e diye... Ben de yalnız kalmak istemediğim için ağlıyorum. Hatice'yi hastalığı geçinceye kadar akrabaların evinde kalması yönünde ikna ettim. Çıktık yola. Önce bir eczaneye uğradık.

Tesadüfe bakın ki eczanede, babamı da iyi tanıyan Eskişehir'in Sıhhiye Müdürü'yle karşılaştık. Hemen Hatice'yi muayene etti, ilaçlarını yazdı. Fazla sıkıntısı olursa hemen kendisini aramamı ve Hatice'yi hastaneye yatırmamızı söyledi. Ne büyük tesadüf bu doktora rastlamamız! Hatice birkaç gün içinde akrabaların evinde iyileşerek kaldığımız yere geri geldi. Yani okumak isteyen her türlü zorluğa göğüs gerip okur. Şartlar zor olmasına rağmen çalışkan öğrencilerdik. Ben gidemezsem, Hatice dersin notlarını alıyor ve tüm ders notlarını gece, karanlıkta, yatağımızın içinde okuyorduk. Ertesi gün konuyla ilgili bir soru sorulduğunda da hemen doğru cevabı veriyorduk. Durum böyle olunca hocalarımızdan iyi referans aldık ve okulun yurdunda kalmaya hak kazandık. Eşyalarımızı toplayıp yurda yerleşebileceğimizin haberini aldığımızda yaşadığımız sevinci anlatamam! Çok güzel bembeyaz yeni çarşafları, birer kişilik dolapları ve yanan elektriğiyle yurttaki odamız bizim için âdeta cennetti.

Kadere inanır mısınız?

Bazı şeyleri kadere bağlıyorum. Hayatıma dair pek çok açılım oldu. Bu kader mi? Yoksa planlanmış bir yol mu? Bilemiyorum... Mesela üniversiteye gitmeyi hiç düşünmemiştim.

Öğretmendim, aldığım parayla aileme bakıyordum. Arkadaşım Hatice, “Üniversiteye gidelim.” dedi, ondan sonra “Peki.” dedim. Üniversiteye girdiğimde Sümeroloji, arkeoloji, Hititoloji bilimleri karşıma çıktı. Bu bilimlerin bir tanesini bile bilmiyorum ki içlerinden seçim yapayım! Sırf üniversiteli olabilmek için bilinçsizce Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi’nde Sümeroloji bölümünü seçtim. Bir de Almancaya merakım vardı, okulda Almanca öğrenmeye başlamıştım. Alman filolojisi okumak istedim ama babam, “Katiyen olmaz. Atatürk, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi’ni sırf bu bilimler için açtı, filolojiye gidemezsin.” dedi. Kendi bölümümün istikbalinin parlak olduğunu söyledi. Ne kadar hayırlı bir iş yapmış. Allah razı olsun babamdan...

“Fakültede dört yılda, dört dil öğrendik.”

Fakültede hiç bilmediğiniz bir dil olan Almancayı da öğrenip, Hititoloji bölümünde okudunuz.

Okul başladığında bir baktık ki hocalar Almanca konuşuyor. Fakültede Almanca kursu açılmıştı, biz de her akşam iki saat ders alıyorduk. Dört yıllık bölümden mezun olduğumda çok iyi derecede Almanca biliyordum.

Kaç dil biliyorsunuz?

Toplam beş dil biliyorum. Fakültede dört yılda, dört dil öğrendim. Hititçe, Akadca, Sümerce ve Almanca... Hititçeyi çok sevdim. Zaten asıl branşım Hititoloji’ydi. Akadçayı da çok iyi öğrendim. Tabletleri çok hızlı okurdum. Almancayı da çok

sevdim, Almanca okuduğum ilk kitap *Rüzgâr Gibi Geçti* romanıydı. Ama üniversitede doğru düzgün Sümerce öğrenemedik. Sümeroloji benim yardımcı dersimdi. O dönemler asıl branşları Sümeroloji olanlar bile Sümerceyi tam olarak öğrenemedi. Ben Sümerceyi müzede çalıştığım dönemde tabletlerle haşır neşir olarak öğrendim. Sümercem özellikle de *Tarih Sümer'de Başlar* isimli kitabıyla tanınan önemli Sümerolog Samuel Noah Kramer ile yaptığım çalışmalarla pekişti. Hititçe ve Sümerce iki ayrı dil ama her iki uygarlık da yazıyı tabletlerin üzerine çivi yazısıyla yazmış. İkisi de çivi yazısını kullanıyor ama bazı işaretlerin okunuşu farklı. Çeviri yaparken İngilizcemi de epey ilerlettim.

Bu diller arasındaki farklar nedir?

Sümer dili, artık herkesin kabul ettiği, Ural-Altay dil grubuna bağlı. Tek heceli, iki heceli... Hecelerin ilavesiyle kelimelerin yapılmasına dayanıyor. Akadca, tamamen Sami dili, yani Arapça ve İbranice gibi. Hitit dili ise Hint-Avrupa dillerine yakın. Bunlar üç ayrı dil grubuna bağlı, tamamen farklı diller.

İkinci Dünya Savaşı öncesi ve sırasında, Musevi asıllı pek çok akademisyen Almanya'dan kaçarak Atatürk'ün daveti üzerine Türkiye'ye geldi ve üniversitelerde dersler verdi. Sizin de bu dönemde çok değerli Alman hocalarınız olmuş.

Onlar sayesinde biz bilgimizi, vizyonumuzu artırdık. Kardeşim Turan, burada tıp fakültesini bitirdikten sonra 1951'de, ihtisas için Almanya'ya gitti. Orada, Türk olduğu için çok aşağılandığını anlatmıştı. Doktordan bile saymamışlar. Hastaların yattığı bölümde yatmış, hasta yemekleri yemiş. Meslekî bir şeyler öğrenebilmek için çok sabretmiş. Sonra bir gün hoca sınıfta bir soru sormuş, kardeşim de kalkmış doğru cevabı vermiş. Hoca

çok şaşırmış. Bu cevabı nereden bildiğini sormuş. O da Prof. Schwartz'dan öğrendiğini; kendisinin, Türkiye'deyken hocası olduğunu söylemiş. Bunu duymak, kardeşimin onların gözündeki yerini birden yükseltivermiş. Bu olaydan sonra, doktorların yemekhanesinde yemeye başlamış. Kardeşim bu kadar önemli bir tıp hocasından ders alabilmiş olduğu için Atatürk'e hep çok dua etmiştir.

Bildiğim kadarıyla Almanya'dan atılmak istenen bu Musevi akademisyenlerin müracaatını sadece Türkiye kabul ediyor, diğer ülkeler Hitler'in korkusundan reddediyor.

1933'te Hitler, kendisi Musevi olan ya da ailesinde Musevi bulunan tüm eğitimcileri işlerinden atıyor. Bu anlattığım toplu katliamlardan önce yapıyor. Bu öğretmenler işsiz, parasız kalınca hemen İsviçre'de bir yardımlaşma derneği kuruyorlar. Tüm devletlere hocalık için müracaat ediyorlar, hiçbiri kabul etmiyor. Göçmen ülkesi Amerika bile Hitler korkusundan kabul etmiyor hocaları. Türkiye'de ise 1932'de Atatürk, yükseköğretimi kapsamlı hâle getirmek istiyor ama elinde program yok. İsviçre'den politikacı bir profesörü, Albert Malche'yi Türkiye'ye davet ediyorlar. Atatürk, ancak yine de her şeyi bir profesöre bırakmak niyetinde değil, eğitim müfredatı bizim kültürümüz çerçevesinde olsun istiyor. O zamana kadar Türkiye'nin adı bile yok, çok yeni bir devlet... Almanya'daki hocalar, ismini bile yeni duydukları bu devlete, İsviçreli Profesör Albert Malche aracılığıyla başvuruda bulunuyorlar. Atatürk derhâl gelmelerini istiyor. O zamanki Milli Eğitim Bakanı Reşit Galip ile hocalar bir anlaşma imzalıyorlar. Ardından, bu hocaların Türk hükûmetinin memuru olduğunu, Alman hükûmetinin eğer bir

engeli olursa Türk hükûmetinin bunu önleyeceği belirtiliyor. Bu olaylardan sonra da hocalar Türkiye'ye gelmeye başlıyor. Bir yıl sonra Hitler uyanıyor, bu hocaları geri göndermemizi istiyor. Ama Türk Devleti göndermiyor.

Düşünün daha on yıllık bir Cumhuriyet ama kendisini nasıl güçlü görüyor. 1933-1945 yılları arasında en az bin iki yüz bilim adamı ve göçmen Türkiye'ye geldi. Bunlar İstanbul Üniversitesi'ne, Ankara'da yeni açılan hukuk, siyasal bilgiler bölümlerine; tiyatro, bale, opera, konservatuar gibi sanat okullarına yerleştirildiler. Bu bilim adamları ülkemizde çağdaş bilimin temellerini attı; kütüphaneler ve laboratuvarlar kurdular, kitaplar yazdılar, kendi alanlarında uzmanlar yetiştirdiler. Dışarıya okumaya gönderilen gençler mezun olup dönene kadar bu yükseköğrenimin imdadına yetişti.

Şimdi Gençlik Parkı olan fakülte binası Vakıf Apartmanı'nın bahçesinde, 1939. Gözü bağlı Prof. Landsberger, ön sırada beyaz yakalı olanlar Hatice Kızılay ve Muazzez İtil, onların arkasında Prof. Güterbock; diğerleri çeşitli sınıflardan öğrenciler.

Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Sümeroloji Bölümü.

Soldan sağa ikinci Sabahat Gümüş (Gaziantep'te savaşta kolundan Fransız kurşunu ile yaralandı), üçüncü Prof. Benno Landsberger, dördüncü dördüncü Prof. Hans Gustav Güterbock, beşinci Hatice Kızılyay, altıncı Muazzez İtil, yedinci Emin Bilgiç (Prof. Sümeroloji).

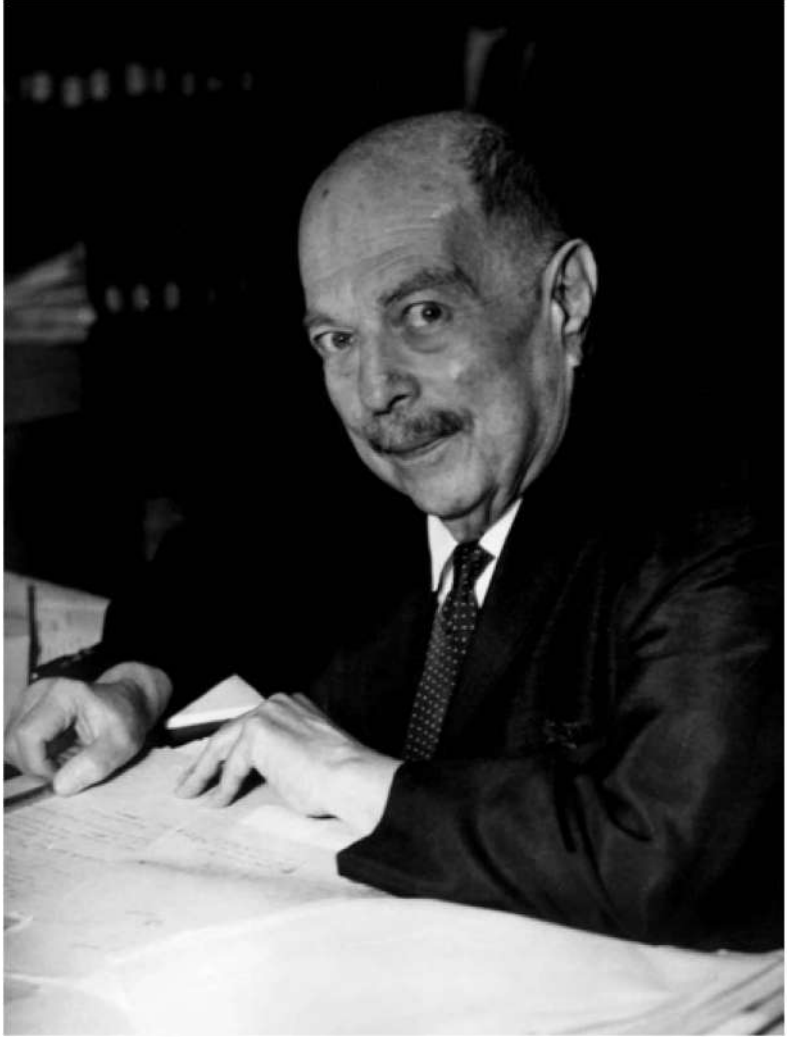
Bu hocalara dair neler hatırlıyorsunuz?

Örneğin, Sümeroloji hocamız Prof. B. Landsberger, Türkiye'ye gelmeden önce Almanya'da ölen bir profesörün kütüphanesinin alınmasını istiyor ve derhâl o kütüphane satın alınıp getirtiliyor. Hititoloji hocamız Prof. H. G. Güterbock, arkeoloji hocamız ise Yahudi olmadığı hâlde Hitler rejimini tasvip etmediği için Almanya'yı terk eden Prof. Von der Osten idi. Hocalarımızın hepsi Almandı. Dersler bir çevirmen aracılığıyla anlatılıyordu. Bu hocalara, kütüphane ve laboratuvar kuruldu; yüksek maaş verildi. Yani Türkiye'de onlara güzel bir misafirperverlik yapıldı. Kendi vatanlarından kovuldular ama Türkiye onlara kucak açtı. Atatürk'ün, yabancı hocalara verdiği

önemi anlatan makalemi Kramer Amerika'da çoğaltıp dağıttı. Ben, Türk Amerikan Üniversiteliler Derneği'nin azasıydım. Bir gün Amerikalı bir gazeteci benim makalemin Amerika'da elden ele dolaştığını söyledi, çok sevindim. Yabancı hocalar olmasaydı üniversitede eğitim verecek hoca yoktu. Atatürk o kadar akıllıydı ki, yüz elli parlak lise öğrencisini sınavla seçip yurt dışına, eğitim almaları için gönderdi. Onlar okuyup adam olacaklardı ama uzun sürecekti. Bunun için öncelikle yabancı hocaları davet etti. Tarihte ilk beyin göçü yaptıran kişidir Atatürk...

Hititoloji hocası Hans Gustav Gütterbock ile birlikte, 1967.

*Muazzez İlmiye Çığ'ın uzun yıllar birlikte çalıştığı
Prof. Benno Landsberger, 1975.*

Hititoloji hocası Hans Gustav Gütterbock ile birlikte, 1990.

“Hayatı akışına bırak, yapabildiğini yap!”

Gençken geleceğe dair planlarınız var mıydı? Yoksa hayatın akışına göre mi yol aldınız?

Hiçbir zaman, ilerisi için hayal kurmadım. Hayatın akışına inandım. Bu biraz, insanın karakteriyle ilgili. Kimisi planlı yaşamayı sever, kimisi de tam tersi... Ancak bazen ne kadar planlasan da hayatta hiç beklenmeyen olaylar olabiliyor. Planlayıp da yapamazsan büyük hayal kırıklığına uğrarsın. Bu yüzden benim düşüncem, “Hayatı akışına bırak, yapabildiğini yap! Ama bugün için elinden gelenin en iyisini yap...”

Şimdiki gençleri nasıl buluyorsunuz?

Gençleri eleştirenlere çok kızıyorum. Şimdiki gençler kötüyse bunun sorumlusu büyüklerdir. Biz gençlere ne verdik ki? Spor sahaları mı yaptık? Kütüphaneler mi açtık? Eskiden ne güzel halk evleri vardı. Bunlar kapatıldı. Çocuklar ve gençler burada toplanır sohbet eder, sosyalleşirdi. Gençlerin sosyalleşeceği yer yok. Arkadaşlarıyla vakit geçirebilmek için mutlaka bara mı gitmeliler? Bundan otuz yıl önce, Ataköy'de bir hanım, tenis kortu yaptırttı. Belediye de çevresini iki metre yüksekliğinde tülle kapattı. Ancak tenis oynanabilmesi için telin dört metre olması gerekiyordu. Bu hanım, teli yükselttirmek için çok uğraştı ama başarılı olamadı. O güzelim saha hiçbir zaman tenis için kullanılamadı, futbol sahası oluverdi. Çevre apartmanlarda oturanlar, çocukların gürültüsünden şikâyet edip durdu. Çocuklara, belediyeye gidip oyun sahası istemelerini önerdim. Çocuklar, gittiklerini ve yetkililer tarafından kovulduklarını söyledi. Çocukluğunu yaşayamayan çocuktan ne bekleyeceksin? Bundan on, on beş yıl önce Adana'da bir doktor, bir vakfın desteğiyle olimpiik bir yüzme havuz yaptırdı ve pek çok kişiden bunun gereksiz olduğu konusunda eleştiri aldı. Ben yüz bir yaşındayım ve yüz sene daha ileri görüşteyim. Bu eleştirileri anlayamıyorum. Çocukların ne evde ne dışarıda doğru dürüst imkânları var. Ailelerin bir kısmı düşüncesizce para harcıyor. Bir kısmının ne parası ne de vakti var.

Bugünkü gençlere nasıl seslenmek istersiniz? Nasıl bir mesaj verirsiniz?

Sanata ve spora önem versinler. Mesela Atatürk'ün gençler için düşündüğü muazzam bir spor projesi vardı. Şehirlerde spor

sahaları yapılacaktı, sadece futbol değil, yüzmeyi ve atletizmi de kapsayan spor kompleksleri planlanmıştı. Bu proje için bütçe de oluşturulmuştu ancak yapılamadı, keşke uygulanabilseydi. Belki bugünün gençleri, ileride bu planı hayata geçirirler.

Gezi gençleri için ne düşünüyorsunuz?

Gezi ile ilgili beni en çok heyecanlandıran, protestolara sadece gençlerin değil, o gençlerin ailelerinin de köylerinden, memleketlerinden kalkıp gelmesi ve onlara destek vermesiydi. Milyonlarca kişi katıldı bu olaylara. Türk siyasi tarihinin dönüm noktalarından biri oldu. Başbakan bir parçacık akıllı olsaydı ve ocuklara, “Haklısınız gelin bu işi beraber çözelim.” deseydi, mevkisi daha da yükselirdi. Gezi gençleri için ne düşünüyorsunuz?

III. Bölüm

Müze Yılları

***“Otuz yılda 74 bin tablet sınıflandırdık,
3000 tablet yayımladık.”***

Mezun olduktan sonra ne yaptınız?

1940 yılında mezun olduk. Hititoloji hocamız Profesör Hans Gustav Güterbock, Hatice ile bana, okulda kalıp yüksek lisans yapmamızı önerdi. O zaman ben nişanlıydım. Fakültede kalırsam nişanlımla ileride aramızda seviye farkı olur diye istemedim. Hatice ile birbirimize uyduk ve akademik kariyer yapmak yerine müzede çalışmayı istedik ama şimdiki aklım olsa müzeyi düşünmezdim. Üniversitede kalıp akademik kariyer yapardım. Gençtik, bilemiyorduk, üniversitede devam etmedim diye babam da biraz kızmıştı. Fakat müzede çalıştığımız sürede, üniversitede kalmadığımıza şükrettik. Nedeni, müzede çalışmaya gelen yabancı meslektaşlarla yaptığımız çalışmaların, bize ikinci bir üniversite eğitimi vermiş olmasıydı. Üniversitedeki arkadaşlar birbirleriyle dalaşırken bizim kadar iş çıkaramadılar. Mezuniyet sonrası, “Bir işe girelim, para kazanalım, ailelerimize de destek olalım.” diye düşündük. Oysa o tarihe kadar hayatımda müze bile görmemiştim.

Arkeoloji Müzesi’ndeki çalışmalarınızdan biraz bahseder misiniz?

İstanbul Arkeoloji Müzesi’nde bir Alman hocam “Müzede yayımlanmamış Hitit Tabletleri var. İsterseniz size tablet kopyası nasıl olacak göstereyim, birlikte kitap yapalım.” dedi. Arkadaşım Hatice Kızılyay ve bana, kopyanın nasıl yapılacağını ilk o hoca

öğretti. İkisi hocayla, biri de tarafımızdan olmak üzere üç cilt hâlinde Müzede bulunan bütün Hitit Tabletleri'ni yayımlattık. Bugüne kadar hem Sümer hem de Hitit için 3000'in üzerinde tablet yayımladık. Bu yayımlama bir çeviri değil, her bir tabletin kopya edilmesi şeklindeydi. Her işaretin ne anlama geldiğini okuyorduk. Elimize gelen malzeme topraktan çıkmıştı. Onları laboratuvarıda temizlettirip pişirttikten sonra konularına göre ayırıp, her birine numara koyduk. Tabletlere çocuklarımız gibi sahip çıktık, derledik, toparladık. Emekli olana kadar, elimizdeki tüm tabletleri tasnif etmeye karar vermiştik. Arkeoloji Müzesi'nden emekli olduğum zaman bütün tabletlerin sayısı 74 bindi. Otuz yılın üzerinde çalıştık. Bu, 74 bin tableti sınıflandırdık, 3000 tableti kopya hâlinde yayımlattık. Müze çalışmalarım çok önemliydi ama dışarıdan görünmüyor, genelde kitaplarımla biliniyorum.

Müzede çalışma fikri nasıl oluştu?

Arkeoloji Müzesi'nden teklif aldım. Benim aptallığıma bak, müze için Ankara'dan kalkıp bir de İstanbul'a gitmeyi düşünüyorum.... Daha önce İstanbul'a bir iki kere gitmiştim ama bildiğim bir şehir değildi. İstanbul'a gelmeden önce Eskişehir'de evlendim. Ardından İstanbul'da geldik. Tesadüfen Çarşıkapı denilen bir yerde oturan arkadaşımın alt dairesine yerleştik. Evlenmiştik ama öğretmen olan kocamın tayini Adana'ya çıktı. Benim yanıma annem ve kardeşim Turan geldi. Turan eğitimine İstanbul'da devam etti. Arkadaşım Hatice de evlenmişti. Bir çocuğu oldu ancak şanssızdı, kocasından çok kısa bir süre sonra ayrıldı. Öyle olunca, onun da yanına annesi geldi. Biz Hatice ile

dışarıdan geldiğimiz için, eski İstanbulluların çalıştığı müzede taşralı oluverdik. Memurlar bile İstanbul'da yetişmiş kişilerdi. Gençtik, dışarıdan gelmiştik. Bu yüzden, bizim maaşımızı yüksek buldular. Hâlbuki biz diğerlerinden daha az alıyorduk. Müzeler Müdürlüğü bir kanunla "barem" diye bir şey çıkartılmış. Biz diğer arkadaşlardan daha az alıyorduk çünkü bareme bile girmiyorduk. Hatice ile bareme girebilmek için müracaat ettik.

İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde Muazzez İlmiye Çığ ve Hatice Kızılyay.

Müzede ilk çalışmaya başladığınızda zorlandınız mı?

Biz müzeye giren ilk üniversite mezunlarıydık ama müzecilik üzerine okumamıştık. İlk başladığımızda bizim Sümeroloji hocasının Alman bir öğrencisi F. R. Kraus vardı. 1937'de tabletler üzerinde çalışmak üzere getirtilmiş. Gelince şunu görmüş;

tabletlerin üzeri kazılardan çıktığı gibi duruyor, üzerleri çamur, toprak... O şekilde çalışmaya imkân olmadığı için hemen bir laboratuvar kurdurmuş. Bu yetmezmiş gibi o imkânsızlıklar içinde, eğitim alması için Almanya'ya bir kimyager göndermişti. Bir yıl sonra kimyager hanım müzeye dönmüş ve tabletler üzerinde çalışmaya başlamış. Biz müzeye girince birlikte çalıştık ve tabletleri ilk defa arşivlemeye başladık. 1949 yılına kadar onunla, o ayrıldıktan sonra da Hatice Kızılyay ile ikimiz 1950'den 1972 yılına kadar kazılardan çıktıkları gibi duran tabletlerin konservasyonlarını,* konularına, devirlerine ve tarihlerine göre tasnif yaptık, numaralandırdık ve kendilerine özgü kutular, dolaplar içinde korumaya aldık. Bize İstanbul Üniversitesi'nden atanan Fatma Yıldız ve Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nden atanan Veysel Donbaz da yardım etti. Fatma'nın "Sümer İktisadi ve İdari Tabletleri", Veysel'inse "Kultepe Tabletleri" üzerinde çalışmasını sağladık. 1966 yılında lise son sınıf öğrencisi olarak müzeye gelen ama özenli çalışmalarıyla bizi çok mutlu eden Mustafa Eren, İstanbul Üniversitesi Anadolu Dilleri bölümüne girdi. Sonrasında akademik kariyer yapmak istedi ama nedense İstanbul Üniversitesi'ne almadılar. Bu değerli insanı bu şekilde kaybettik. Özel sektöre geçti.

"Tabletlere çocuklarımız gibi sahip çıktık."

* Fransızcadan Türkçeye geçen kelime "muhafaza etmek" anlamına gelmektedir.

*İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde çalışma arkadaşları ile birlikte, 1965.
Soldan sağa: Mustafa Eren, Hüseyin Sever, Fatma Yıldız, Hatice Kızılyay
ve Muazzez İlmiye Çığ.*

Tabletlerin bazılarını da yayımlamışsınız.

Hititoloji hocamız Prof. Hans Güterbock müzeye ziyarete geldiğinde yayımlanmamış Hitit tabletleri olduğunu ve istersek

onları nasıl kopya edip, yayımlayabileceğimizi gösterebileceğini söyledi. Hemen kabul ettik. Ondan sonra, tabletleri çıkarttık ve hocayla birlikte iki cilt hâlinde yayımladık. Üçüncü cildiyse Hatice ile ikimiz yayımladık. O arada, Uzman Doktor Kraus da Sümerlere ait hukuki metinlerin yayımlanmasının çok faydalı olabileceğini belirtti. Onların üzerinde de çalıştık. Böylece ilk kez Sümer metinleri ortaya çıkmış oldu. Bu çalışmayla, Sümerce üzerinde çalışan bilim insanlarına önemli bir kaynak oluşturduk. Finlandiya'dan gelen Prof. Arma Salonen ile "Puzrişdagan Tabletleri"nden bir bölüm yayımladık. 1930 yılından beri Philadelphia Üniversitesi'nde, Sümer edebiyatı üzerine çalışan Prof. S. N. Kramer, çalışmalarını tamamlamak için 1951 yılında İstanbul Arkeoloji Müzesi'ne geldi. Kendisinden çok şey öğrendik, tam bir öğretmendi. Burada yaptığı çalışmalar sonrasında en eski yasayı, en eski aşk şiirini buldu. Onunla, Sümer Edebî Tabletleri'ni kopya ve katalog hâlinde yayımladık.

İkinci Dünya Savaşı sırasında tabletleri korumak için büyük çaba harcamışsınız. Neler yaptınız?

1941 yılında savaş, sınırlarımıza çok yaklaştığı için İstanbul boşalmaya başlamıştı. Bize de değerli eserlerin Anadolu'ya kaçırılmak üzere hazırlanması emri geldi. Hitit, Nippur Tabletleri ve gönderilemeyecek olanları bırakıp, müzenin değerli tüm eserlerini sanıklarla Niğde'ye gönderdik. Diğer taraftan bütün heykeller, lahitler herhangi bir bomba saldırısında zarar görmesin diye kum torbalarıyla kapatıldı. Müzenin büyük camlarını, müze bekçileriyle kafesler hâlinde kâğıtlar yapıştırdık. Zor günlerdi, yaşamayan bilmez. Savaştan sonra, giden eserlerin getirilmesi ve müzenin temizlenmesi de epey uzun bir zaman aldı.

İstanbul Arkeoloji Müzesi’nde otuz üç yıl Sümer ve Hitit tabletleri üzerinde “iğneyle kuyu kazar” gibi çalışmışsınız. Böyle uzun ve titiz bir çalışma için sanırım büyük sabır, özveri ve disiplin gerekiyor.

Otuz üç yıl bana az bile geldi. Zevkliydi ya da ben çok sevdim. Tabletleri tasnif edip arşivleyince yurt dışından gelip müzede çalışmak isteyenler çoğaldı. Sümerler, Akadlar, Hititler üzerine araştırma yapan bilim insanlarına yol açtık, onlara müt-hiş kaynak sağladık, destek olduk. Bu anlamda müzemiz dinamik bir hâl aldı, dünyanın her yerinden gelen araştırmacılarla birlikte güzel işler çıkardık. Ancak nedense Türkler pek ilgi göstermedi. Sümeroloji bölümünden pek çok arkadaşımız profesör olmuştu ama müzeye gelen giden yoktu. Bu işin eğitimini aldıkları hâlde, hiçbiri müzedeki çalışmalarımızla ilgilenmedi. 1962 yılında, sınıf arkadaşımız Kemal Balkan bizi ziyaret etti. Tabletleri her-kese gösteriyoruz diye bizi çok eleştirdi. “Tabletler dünya malı, tüm bilim insanlarına açık. İstiyorsan sen de yararlan.” dedim. Hatta Kemal’in inceleyeceğini düşündüğümüz 4000 kadar Kasit Devri Tableti ayırmıştık çünkü bunlar, onun uzmanlık konusuyla ilgiliydi. Oysa o, çalışmak yerine bize, “Gerekirse beş yüz yıl saklı kalsın, kimse görmesin.” diye çıkıştı. Kemal Balkan bu müze ziyaretinden sonra Ankara’ya gitti ve kendi-sinden izin alınmadan hiç kimseye tablet gösterilmeyeceğine ilişkin bir kural çıkarttı. Daha önce de tablet incelemek isteyen önce Ankara’ya başvuruyordu, sonra bize yani müzeye o kişiye kolaylık göstermemiz konusunda bilgi geliyordu. Ancak bu kez Kemal Balkan’dan, kimseye tablet gösterilmemesiyle ilgili bir yazı gelmişti. Biz de bunun üzerine Ankara’ya bu kararın bilim ve tarih dünyasına hizmet etmediğini anlatan bir yazı yolladık.

Neyse ki bu olaydan sonra “Ankara’dan izin alma” diye bir şey söz konusu olmadı. Üstelik bize sormadan kimseye çalışma izni verilmedi. Bu arada Kemal Balkan, Kasit Tabletleri’ni yayımladı ama bizim elimizdekilere hiç bakmadan! Bizden bazı tabletleri istemişti, onların kopyalarını yapıp yollamıştık. Kitabında bize teşekkür etmediği gibi adlarımızı bile yazmadı. Sadece M.Ç. ve H.K. yazmış, o kadar...

Bu zihniyet yüzünden, Kültepe Tabletleri’nin mahvolduğunu söylüyorsunuz.

Evet, Kültepe Tabletleri’ni kendilerine saklamak istediler oysa bilgi, paylaştıkça büyür. Kültepe Tabletleri demek, Asur Medeniyeti demektir. Asurluların kökleri Akadlar gibi Sami... Asurlar, Akadlardan sonra yaşamışlar. Mezopotamya’nın kuzey bölgesinde varlıklarını sürdürmüşler. İktisadi ve ticari faaliyetleri çok gelişmiş bir toplum. Büyük şirketler, büyük pazarlar kurmuşlar. Büyük pazarlara, *karum* deniyor. Ticaretle uğraşıyorlar ve Anadolu’da da ticaret yapma, büyük bir pazar kurma imkânını görerek kervanlarla gelmeye başlıyorlar. Ticaret merkezlerinden birini Kayseri civarındaki Kaniş, şimdiki adıyla Kültepe’de kuruyorlar. Burada hazır elbise, her türlü pamuklu, keten, yünlü kumaş getirip satıyorlar. Buradan da altın, gümüş, bakır, güzel koku, boyacılık ve dericilikte kullanılan meşe palamudu gibi maddeler Asur’a gönderiliyor. Kendilerine üretim için atölyeler kuruyorlar. Bu dönemde Asurlular ile Anadolu’daki beylikler ve prenslikler arasında karşılıklı mektuplar gelip gidiyor. Asurların geçtikleri yerlerin beyleriyle anlaşmaları gerekiyor çünkü geçtikleri yerde gümrük vergisi veriyorlar. Buna karşın yollardaki beylikler de kervanların emniyetini sağlıyor. O dönem Avrup’da

hiçbir şey yok. Anadolu'da ise yoğun bir ticaret trafiği var. Bu dönemdeki Kültepe ticari yazışmalarının tümü toplanıyor ve küpler içinde saklanarak arşivleniyor. Bu böyle iki yüz yıl devam ediyor. Daha sonra Asurluların yerleştikleri bölgelerin tümü yakıp yıkılıyor. Medeniyet yok olup gidiyor...

Avrupa'da yokken Anadolu'da yoğun ticari ve sosyal hayatın var olduğundan bahsediyorsunuz. Bunları bilmiyoruz, bilmediğimiz için dünyaya da anlatamıyoruz.

Çok güzel söyledin. Anlatabilmen için bilmen, ilgilenmen gerekir. 1800'lü yılların sonlarına doğru bu ticari belgelerin bir kısmı, bir tarlada bulundu. O bölgeye seyahat eden yabancılar bu tabletleri görüyor ve satın alıyor. 200 kadar tablet bu şekilde Avrupa'ya gidiyor. Sonra anlaşılıyor ki bu tabletler Asurca... 1926 yılında Hitit yazılarını çözen Çek bilgini Hronzy, aynı bölgede bir çalışma yapıyor ve yaklaşık 900 tablet daha buluyor. Bu tabletler İstanbul Arkeoloji Müzesi'ne gönderiliyor. Uzun bir zaman sonra 1948'de Tarih Kurumu burada kazılar yaptırıyor ve yine Asurca yazılmış muazzam tabletler çıkmaya başlıyor. Kültepe'deki kazıların başkanı Tahsin Özgüç idi. Ne yazık ki çıkan tabletleri kendi öğrencileri dışında bir ekibin incelemesini ve yayımlamasını istemedi. Oysa bu tabletlerin sayısı 25000'i buldu. Kültepe Tabletleri'nin incelenmesi işini Kemal Balkan üstlenmişti. Ama bu konuda kayda değer bir faaliyet gösteremedi. Bu tabletler şu an Ankara Müzesi'nde bulunuyor. Kemal Balkan vefat ettikten sonra Tahsin Özgüç, müzede bulunan bu tabletler üzerinde çalışmak isteyen yabancılara çalışma izni vermiş ama müzedeki uzmanlarla birlikte çalışmalarını ve yayımlanmalarının Tarih Kurumu'nda yapılmasını şart koymamış. O yüzden

gelenler istedikleri tabletler üzerinde çalışıyor, sonuçları kendi ülkelerinde yayımlıyor, biz hava alıyoruz. Şimdi bu tabletlerin çoğu hakkında inceleme yapılmamış, yayın çıkmamış oldu, müzede öylece duruyorlar.

Neden bu kadar önemli Kültepe Tabletleri?

Kültepe kendi topraklarımız içinde var olan müthiş bir kültür... Bu tabletlerde para birimleri, alışverişler, ticari anlaşmalar, kaçakçılar, gümrük vergileri, karı koca arasında yazılmış mektuplar, neler var... Düşünün bu tabletlerden ne hikâyeler ne kitaplar çıkar. Mezopotamya'dan sonraki en eski yazılı belgeler bizdeki Kültepe Tabletleri ama öylece duruyor! İnsanlar, Pompei'yi görmeye gidiyor. Oysa Kültepe ondan 2000 yıl kadar eski bir şehir... Şehrin binaları, dükkânları, atölyeleri, su yolları, caddeleri, okulları, sarayları ortaya çıkartıldı. Ama daha önemlisi binlerce yazılı belge bulundu. Kültepe Tabletleri'nin başına gelenleri aslında o kadar çok kaleme aldım ki! Ama maalesef bunları duyan, dikkate alan pek olmadı.

“Okuduğum üniversiteden bir tek davet almadım.”

Bunu neye bağlıyorsunuz? Neden sizin gösterdiğiniz bu hassasiyeti diğer akademisyenler aynı oranda paylaşmıyor?

Kültepe kazıları ile ilgilenen arkadaşlarım çok kıskançtı. Tabletleri bir dünya mirası olarak görmek yerine âdeta kendi malları gibi gördüler. Bu tabletlerin, bilim dünyası tarafından

incelenmesine izin vermediler. Dünyada bu konuyla ilgilenen araştırmacılar vardı. Onlarla bizimkiler, bir grup oluşturarak bu tabletler üzerinde çalışabilir, sonuçlar Türk Tarih Kurumu tarafından yayımlanabilirdi. Biz bütün Türkiye'deki tabletler üzerinde yapılan çalışmaların ülkemizde yayımlanması için Türk Tarih Kurumu'nda *Çiviyazılı Belgeler Serisi* açtırmıştık. Örneğin, Kemal Balkan o dönemde bizi adam yerine koymadı. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ndeki Sümeroloji ve Hititoloji bölümündeki akademisyenlerden de açıkçası bir gün olsun bir davet almadım. Bunca yazdığım kitabı okuyup okumadıklarından bile emin değilim. 2000 yılında, İstanbul Üniversitesi Dil Tarih Fakültesi bana fahri doktora unvanı verdi ama bunu aslında kendi okulum, Ankara Üniversitesi vermeliydi. Elbette her insanda mutlaka kıskançlık vardır ama bu karşındakini yok edecek şekilde olmamalı.

Siz kıskançlık duyar mısınız?

Öyle aşırı kıskançlıklarım olmamıştır. İnsanların arkasından negatif konuşmam. Pek de iyi anmadığım bir tek Kemal Balkan var. Rahmetli de oldu ama ne yapayım... Bir gün Ankara'dan Kemal Balkan'ın bir öğrencisi geldi, Veysel Donbaz. Bu çocuğu, Sümeroloji ve Akadca okuduğu için yetiştirmek üzere yanımıza aldık. Ama açıkçası sonra pişman olduk çünkü malesef o da hocasının karakterindeymiş. Müzeye alışıması için ona çok yardımcı olmuştuk. Oturacak yeri yoktu, düzgün maaşı yoktu. "Gideceğim." diye tutturdu. Vazgeçirmek için çok uğraştık. Rahmetli Hatice, "Bırak gitsin, uğraşmayalım." demişti. Bense çocuğun arşive faydası olacağını düşünüyordum. Sırf İstanbul'dan gitmesin diye o dönem bizim Arkeoloji

Müzesi'nin içine dâhil edilmemiş Çinili Köşk'ten kendisine bir oda verdik. Askerliğini, İstanbul Askerî Müze'de yapmasına vesile olduk. Sonunda müzede kalmasını sağladık. Bizim yapacağımız bir çalışmayı ona göstererek bilimsel çalışmaya alıştırmak istedik. O da o çalışmadan bir yazı hazırlayarak bizim alana ait Fransa'daki dergiye göndermiş. Yazı beğenilmemiş ama bizim adımızı anarak gönderdiği için ne yapacaklarını bilememişler. Olay kulağımıza geldi ve yazının bizimle ilgisi olmadığını bildirdik ve yayımlanmadı. İşte bu Veysel'in bize attığı ilk kazıktı. Aslında Veysel güzel kopya yapıyordu, çizgisi de güzeldi. Kültepe Tabletleri üzerinde çalıştı, makaleler yazdı, yurt dışında temaslarda bulundu ama emekli olduktan sonra benim hakkımda olumsuz bir yığın eleştiri yapmış. Ayıp etti.

Siz *Yandı İçim* isimli şiir kitabınızda bilgiyi paylaşmanın güzelliğine dair şu satırları yazmışsınız:

*Öğret bildiğin kadar,
Olma hasis o kadar.
Sonunda öleceksin,
Bilgin kalsın yadigâr.*

Müzede çalıştığınız yıllarda makaleler yazmış, kongrelere katılmışsınız.

Daha çok Türk Tarih Kurumu'nun çıkarttığı *Belleten* dergisinde yazdıklarımız yayımlandı. Benim daha sonra *Bilim ve Ütopya* dergisine yazdığım yazılar büyük ilgi gördü. Bir keresinde *Hayat* dergisini çıkaran Şevket Rado'ya, "Bizde çok ilginç konular var, isterseniz bazıları sizin dergi için yazalım."

dedim. Bana, “Aman, Muazzez Hanım kim okuyacak onları!” dedi. Ben de “Okuyan bulunur.” dedim. O zaman, “Ona bakarsan benim karımın da yazacak çok konusu var. Bize tiraj lazım Muazzez Hanım, tiraj!” dedi. Karısı o zamanlar Roma hukuku okutuyordu. Bu sözlerini hiç unutmuyorum, açıkçası çok gücüm gitmişti. Kendisine çok saygım var ama bu sözlerini hiç unutmuyorum. Metin Soysal ise sağ olsun bize sık sık “Yeni bir metin var mı?” diye sorar, hemen haber olarak yazardı.

İstanbul Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi'nde bir konferans sırasında.

Kongrelere gelince... 1957 yılında Münih'te düzenlenen ilk Oryantalistler Kongresi'ne katılmak istediğimi söyledim, gönderdiler. Tablet arşivi o zamana kadar kapalıydı. Biz çalışmalar yapıyorduk ama dünyanın bunlardan pek haberi yoktu. Bu kongre için ilk kez yurt dışında çıktım, ilk kez Almanca sunum yaptım ve çalışmalarımızı anlattım. 1960 yılında Almanya'da

altı ay kaldım. Hatice ile, *Üçüncü Ur İktisadi Belgeleri* adında bir kitap hazırlamıştık. Ancak kitabın kataloğu için bazı bilgilere ihtiyacımız vardı. Heidelberg Üniversitesi'ndeki, meşhur Sümerolog Adam Falkenstein'in yanında çalıştım ve kitabı tamamladım. 1965 yılında Roma'da sergilenen Hitit Sergisi'ne başkanlık ettim. Bu sergiyi daha sonra Londra'ya götürdük, Royal Academy'de iki buçuk ay sergilendi. 1967 yılında ABD'de, Ann Arbor'da düzenlenen Oryantalistler Kongresi'ne gitmek için müracaatta bulundum. Dışişleri Bakanlığı Kültür Dairesi Başkanı Muzaffer Temizel ile görüştüm, "Siz bana kendi dairenizden bir kâğıt getirin, gönderelim." dedi. Ben de bunun üzerine Müzeler Müdürü Mehmet Önder'e gittim fakat bana o kâğıdı vermedi. Ben de bunun üzerine Muzaffer Bey'e yeniden gittim, "Genel müdürüm bana istediğiniz kâğıdı vermedi. Bu yüzden başvurumu geri alacağım." dedim. Kabul etmedi. Sonra bir telgraf geldi, hazırlanın kongreye gideceksiniz diyordu. Muzaffer Bey o arada Fransa'ya gitmiş, tesadüf bir yerde benim hocam Güterbock ile karşılaşmış ve kendisinden bizim müzede yaptığımız çalışmalar hakkında detaylı bilgi almış. Bana, gidebileceğim son dakika haber verildiği için bildirimi hazırlamamıştım. Akşam oturdum yazdım ama Almancaya çevirmem lazımdı, bunu için vakit yoktu. Güterbock'a telefon açtım, durumu anlattım. "Merak etme ben senin için çeviriyi yaparım." dedi. Böylelikle, kongrede konuşmamı yapabildim.

Bunun dışında Ankara'da Türk Kültürü Kongresi yaptılar. Prof. Aydın Sayılı davet etmişti, orada "Türk Mitolojisi'nde Sümer Mitolojisi'nin İzleri" başlıklı bir bildiri sundum. Prof. Sedat Alp'in Çorum'da düzenlediği Hititoloji Kongresi'ne katıldım. 1969 yılında Brüksel'deki Asuroloji Kongresi'ne katıldım.

1988 yılındaki Philadelphia'daki Asuroloji Kongresi'nde ise "Atatürk ve Türkiye'de Çiviyazılarının Başlaması" bildirgesini sundum, çok büyük ilgi gördü. Bildiride, Atatürk'ün Yahudi profesörlere verdiği imkânlardan da bahsettim. Benim ardından Kramer çıktı ve benim sözlerimi tasdik etti. Konuşmam, orada bir dergide hemen yayımlandı.

Uluslararası Asuroloji Kongresi, Brüksel, 1969.

Sizin çalışmalarınızı takdir eden, takip edenler var mıydı?

Bu yoğun çalışmalar arasında hiç ummadığımız bir olay oldu. Milli Eğitim Bakanlığı'ndan -o zaman müzeler oraya bağlıydı- yaptığımız çalışmalardan ötürü Hatice ile bana birer takdirname geldi. Bunu hiç tahmin etmediğimiz için hem çok şaşırdık hem de çok mutlu olduk. Alıp alacağımız tek takdirname

de o oldu! Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel, çalışmalarımıza gelip bakan, ilk ve tek bakan olmuştur. Sonradan, Bakan ve Başbakan olan Ord. Prof. Dr. Sadi Irmak da yaptıklarımızı duymuş, merak edip gelmişti. Bizimle uzun uzun konuşup, *Milliyet* gazetesinde bizi son derece onurlandıran bir yazı kaleme almıştı. Ayrıca Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay da müzeye ziyarette bulundu.

Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'a bilgi verirken, 1964.

IV. Bölüm

Atatürk, Cumhuriyet ve Devrimler

“Atatürk, hasta yatağında bile tarihî eserleri incelemiştir.”

Bizdeki müzecilik Osman Hamdi Bey ile başladı ama siz, “Esas Atatürk başlatmıştır.” diyorsunuz. Açıklar mısınız?

Cumhuriyet öncesi ülkede yalnız Asar-ı Atika (Eski Eserler) adı altında bugünkü İstanbul Arkeoloji Müzeleri ile Türk İslam Eserleri Müzesi ve İzmir’de arkeolojik eserler için küçük bir müze vardı. Hepsi bu... Asar-ı Atika Müzesi Müdürü Osman Hamdi Bey, 1886-1887 yıllarından Arslantaş (Hadatu) ile Finike sahillerindeki Sayda’da (Sidon) ilk Türk kazılarını başlatıyor. Buralarda bulduğu kabartmaları ve lahitleri müzeye getiriyor. Daha sonra, çıkartılan bir kanunla Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde yapılan kazılarda bulunanların müzeye getirilmesi sağlanıyor. Düşünün, üzerinde yaşadığınız topraklarda nice uygarlığın kalıntıları, mirası var ama senin bunu çıkartacak ne arkeologların ne de bu eserleri sergileyecek müzelerin var! İşte müze açmadaki öncülüğü Atatürk üstlenmiştir. Cumhuriyet’in ilanından altı ay gibi kısa bir süre sonra Osmanlı İmparatorluğu’nun kültür ve tarih hazinelerini içinde saklayan Topkapı Sarayı’nın müzeye çevrilmesini sağlamıştır. Aynı şekilde Ayasofya, Konya’daki Mevlâna Türbesi müze olmuştur. Çeşitli yerlere dağılmış sanat eserlerini bir araya toplanması için İstanbul’da Resim ve Heykel Müzesi, Ankara’da Anadolu Medeniyetleri Müzesi açılmıştır.

Bildiğim kadarıyla, Atatürk bizzat ören yerlerini ve müzeleri ziyaret ediyor, çalışmaları takip ediyor.

Evet, daha Cumhuriyet'in ilk yıllarında Konya'ya gidiyor. Atatürk'e şehri gezdirirken, bir kilisenin önünden geçiyorlar. Biri, "Henüz bu kiliseyi yıkamadık." diyor. Bunun üzerine, Atatürk kızıyor, "Eski eserlere asla dokunmayın." diyor. Atatürk tarihe önem veren, medeniyetler tarihinin bilinmesi ve araştırılması gerektiğine inanan bir insandı. Arkeoloji için yurt dışına öğrenci gönderilmesini sağlamıştır; Ekrem Akurgal, Rüstem Duyuran, Sedat Alp gibi değerli isimler o dönem yurt dışında ihtisas yapan isimlerdir. Biliyorsun, Prof. Ekrem Akurgal dünya çapında bir arkeolog oldu, Rüstem Duyuran arkeoloji üzerine pek çok eser verdi. Prof. Sedat Alp ise ülkenin Hititoloji alanındaki ilk akademisyenidir.

Atatürk her gittiği yerde, eski eserleri, varsa müzeleri görmüştür. Antalya'da Aspendos Tiyatrosu'na gittiğinde, tiyatronun restore edilerek aynı amaçla kullanılmasını istiyor. Dünyaca ünlü iki Konsül'ün toplandığı İznik'te şehir surlarında dördüncü bir kapının olması gerektiğini söylüyor. Alman arkeologlar tarafından kazılan Bergama'yı, büyük bir heyetle ziyaret ediyor. Asklepion'u (sağlık merkezi) büyük bir ilgiyle inceliyor. Alacahöyük ve Ahlatlıbel kazıları Türk Tarih Kurumu'nun parasal desteğiyle Remzi Oğuz Arık ve Hamit Zübeyir Koşay tarafından yapıldı. Atatürk Trakya'da da kazı ve araştırılma yapılmasını istedi. 1938 yılında Doğu Trakya İmparatorluğu'nun başkenti Vize'deki (Bizye) kazılardan çıkan buluntuları hasta yatmakta olduğu Dolmabahçe Sarayı'nda görmek istiyor. İnanabiliyor musun, hasta yatağında tarihî eserleri inceliyor. On beş yıllık

kısa cumhurbaşkanlığı süresinde ancak yüzyıllara sığabilecek reformları gerçekleştiriyor ama bu arada arkeolojiye de özel bir önem veriyor, Eski Çağ tarihine yeni ufuklar açıyor.

Saint Louis Sanat Müzesi'nde tabletleri incelerken. Missouri, ABD, 1976.

Bizdeki müzeleri nasıl buluyorsunuz?

Cumhuriyet'in başında müze olgusundan haberimiz yoktu. Atatürk ülkedeki tarihî eserlerin korunabilmesi için her bölgede müzeler kurulmasını istiyordu. Bugün, bu isteğinin gerçekleştiğini görüyor ve çok seviniyorum. Hem özel sermaye hem de devlet eliyle birçok şehir ve sanat müzesi kuruldu. Bunlar gelecek adına çok umut verici...

Müzeye gitmek neden önemli?

Tarih konusunda bilgi sahibi olabilme ve sanata dair ufkun genişlemesi açısından çok önemli. Genel olarak, halk eğitimi için çok gerekli.

***“Avrupa’nın dört yüz yılda yaptığını,
seksen yıla sığdırdık.”***

Cumhuriyet döneminin insanları sanki daha idealistti.

Doğru, hepimiz bir an evvel yetişmek ve zavallı memleketimizi çağdaş bir konuma getirmek istiyorduk. Öyle perişandı ki ülkemiz... İdealist olan sadece gençler değildi, aileler de çocukları ve özellikle kızları okusun diye uğraşıyordu. Zaten ailelerin erkek mensuplarının çoğu savaşta ölmüştü. Kız Öğretmen Okulu’nun sınavını hatırlıyorum da kızlarını sınava hep anneleri getirmişti. Kazanamayan çocukların da ağlayanları yine anneleriydi. Benim gençliğimde, çalışan kızlar maaşlarının tümünü ailelerine verirdi. Kız arkadaşlarımdan hepsi, ailelerinin geçimine destek oluyordu. Ben de bir kuruşuna bile dokunmaz, maaşımı olduğu gibi babama verirdim. O zor dönemlerde, ailemizi hep beraber kurduk. Eskişehir’de bir ev almıştık ama içine koyacak eşyamız bile yoktu. Öğretmen okulundan sonra ailem beni üniversiteye gönderdi. Ben onları yalnız bırakmak istemedim. Zaten ben gittikten sonra maddi sıkıntıları olmuş. Ancak bu idealizm Adnan Menderes dönemi sonrası maalesef yavaş yavaş kayboldu. Yine de ne kadar güçlü bir temel varmış ki devleti tamamen aşağı çekemediler. Düşün ki Rönesans sayesinde Avrupa, dört yüz yılda gelişmeye başladı. Dinden arındı, eğitime önem vermeye başladı, icatlar ortaya çıktı. Bizdeyse neredeyse hiçbir şey yoktu. Ülke yokluk ve fakirlik içinde,

eğitimsiz bırakılmıştı. Bu toplum, Cumhuriyet sonrası seksen yıl içinde şaşılacak derecede ilerleme kaydetti. Dünya çapında bilim insanlarımız ve sanatçılarımız var. 1960'larda bile doğru dürüst ne aktörümüz ne aktrisimiz vardı. Dolayısıyla sinemamız da yoktu. Bugün yerli filmlerimiz yurt dışındaki festivalere katılıyor, ödüller alıyor. Doktorlarımız, mühendislerimiz dünya çapında başarılarla imza atıyor. Nobel Kimya Ödülü'nü alan Aziz Sancar da Atatürk'e minnettarlığını ifade etmek için Nobel madalyasını ve sertifikasını Anıtkabir'e hediye etti.* Atatürk'ün vizyonu buydu zaten. Bize hep, "En hakiki mürşit ilimdir." dendi. Bizler böyle yetiştik. Avrupa'nın dört yüz yılda aldığı yolu, biz seksen yılda aldık. Cumhuriyet'in temeli sağlam olduğu için bu meyveleri kısa sürede topladık.

"Ne mutlu Türküm diyene!" sözü ırkçılık mıydı yoksa bir ulusu oluşturma çabası mıydı?

Ulus oluşturma çabası var elbette! Daha önce Osmanlı Devleti'nde Türklük kavramıyla ilgili hiçbir şey yapılmamış. İlk defa Atatürk ile Türklük ve kimlik kavramları geliştirildi. Bu topraklardaki nüfusun çoğunluğu Türk ve Türkçe konuşulduğu için adı Türkiye Cumhuriyeti oldu. Televizyonda Türk Devletleri'ne ilişkin bir kongrede bir hanım, Türk olduklarını Atatürk ile öğrendiklerini söyledi. Ruslar, Türkleri asimile etmiş, Türk olduklarını belirtmelerini bu toplumlarda yasaklamışlardı. Atatürk, Türk tarihi üzerine çok okumuş. Sümerler ve Hititler ile de ilgilenmiş.

* 19 Mayıs 2016

“Geçmişini bilmeyenin, geleceği yoktur.”

Son dönemde, geçmişteki birçok tarihî olay âdeta hiç olmamış gibi anlatılıyor. Neredeyse Kurtuluş Savaşı için bile yok diyecekler.

Allah kahretsin! Bunu söyleyenlerin hepsi cehennemlik. Ben her şeyin içinde yaşadım. O zamanlar babam, “Ankara’da kalsaydım çok büyük bir mevki alabilirdim çünkü bırak yüksek tahsili, eli kalem tutan insan bile yoktu.” derdi. Okuma yazma bilen o kadar azdı ki... Şimdi, “Atatürk bir gecede travma yaptı, yazıyı değiştirdi.” diyorlar. Yahu o zaman yazıyı bilen yok ki zaten ne travmasından bahsediyorlar! Bunu anlamıyorum gerçekten. Tarihi bilmeyince, tarihî olayları çarpıtmak kolay oluyor. Tarih ya vardır ya yoktur. Atatürk “Tarih, belgelere dayanarak tarihtir.” demiş. Tarihsiz bir millet kültürsüzdür.

Siz de söylemişsiniz, Kurtuluş Savaşı’nda atlara nal takacak nalbant bile bulamamışlar.

Nalbantların tümü Rum ya da Ermeni’ydi. Hâlbuki eyeri ve nalı ilk kez Türkler geliştirmiş. Türkler, Anadolu’ya girince yerli halkı Avrupalılar gibi öldürmemiş. Amerikalılar yerleştikleri yerlerdeki Kızılderilileri, Avrupalılar da sömürdükleri ülkelerin yerli halkını yok etti. Türkler, Malazgirt Savaşı sonrası tüm Ermenileri yok edip arazilerine, evlerine sahip olabilirlerdi ama yapmamışlar. Nalbant konusuna dönersek, Kurtuluş Savaşı sırasında koca Türkiye’de bulunamayan nalbandı Azerbaycan’dan getirtmişler.

Kurtuluş Savaşı sonrası kazanılan zaferlerin haberi nasıl geldi?

Pek hatırlamıyorum. En iyi hatırladığım, Lozan Konferansı yapılmıştı ve o gece Çorum'da büyük şenlikler olmuştu. Bir de Cumhuriyet ilan edildiği zaman toplar patladı. Halk tabii ki hemen benimsedi çünkü çok perişandı. Zaten Atatürk tepkilerin halktan değil de en yakınlarından geleceğini düşünüyordu. Öyle de oldu.

Sonrasındaki devrimleri nasıl yorumluyorsunuz?

Bir imparatorluk yıkılmış, Osmanlıdan borç kalmış, ülke işgal altında harap edilmiş, halk cahil, ticaret azınlıkların elinde... Böyle bir vaziyette yeni bir ülke inşa etmeye çalışıyorsun. Mesela hiç yol yoktu. Elektrik yoktu. Su yoktu.

On beş yılda tren yolları döşendi. Dokuma, şeker ve çimento fabrikaları kuruldu. Diğer yandan eğitim formu yapıldı, eğitim seferberliği başlatıldı. Harf devrimi, kıyafet devrimi... Atatürk, tüm bunları on beş sene gibi kısa bir zamanda dışarıdan borç almadan gerçekleştirdi ama en önemlisi laiklik getirildi. Laik olmayan memlekette demokrasi olmaz.

Atatürk halk tarafından sevilen bir insan mıydı?

Çok sevilirdi. Atatürk, söylediği her şeyi yaptı. Savaşın sonra "Halktan toplanan paralar ve mallar geri verilecek." dendi, savaş sonrası da hepsi iade edildi. Eğer iade edilmeseydi zaten Atatürk karşıtları kıyameti kopartırdı. Özü sözü birdi. Halkta büyük güven telkin etti. Bugün hâlâ Anadolu insanı Mustafa Kemal için "Paşam!" der.

Bir tarihçi olarak Atatürk'ün tarih bilincini nasıl yorumluyorsunuz?

Atatürk yüzlerce kitap okumuş. Okuduğu Fransızca bir kitapta, “Sümerler Orta Asya’dan gelmiş olabilirler, dilleriye Türk dillerine benzer.” yazan bir cümle görmüş, altını çizmiş ve yanına eski Türkçe ile “Mühim.” yazmış. Kurtuluş Savaşı yıllarında cephede yakın arkadaşlarına, savaştan sonra Ankara’da bir “Hitit Müzesi” kurmayı düşündüğünü de söylemiş. Yani Atatürk, Türk dilini, tarihini, sanatını ortaya çıkartan uzmanlar yetiştin istiyordu. O zamana kadar bu bilimler üzerinde çalışan kimse olmamış. Türk tarihi üzerine bir tek kitap yazılmamış. Atatürk, Türklerin geçmişte münasebette bulunduğu tüm toplumların incelenmesinin gerektiğini düşündüğü için Çin, İran, Hint, Rus, Latin, Yunan, Macar, Fars ve Arap dillerini ve kültürlerini, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi’ne bölüm olarak koyduruyor. Ayrıca Almanca, İngilizce ve Fransızca gibi modern dilleri de ekleyerek arkeoloji, antropoloji, coğrafya, tarih bilimlerinin okutulmasıyla gençlere tam bir paket program hazırlıyor. Tabii bu gençlere konuyla ilgili kitaplar, araştırma ve inceleme yapabilmek için para lazım. İşte bu sebeple de Türk Dil Kurumu’nu ve Türk Tarih Kurumu’nu kuruyor. Devleti yönetenler kendi kafalarına göre bunları idare etmesinler diye de bu kurumların sermayesini bizzat kendisi yatırıyor, devlete bağlamıyor. Ne yazık ki, 12 Eylül’den sonra Atatürk’ün vasiyetini hiçe sayarcasına bu kurumları devlete bağladılar, özerkliklerini bitirdiler.

Bugün düşündüğümde hâlâ heyecanlanıyorum. Türk toplumunun kendi geçmişini öğrenebilmesini sağlayacak bu girişimler bile Atatürk’ün ne kadar büyük ne kadar vizyon

sahibi biri olduğunu gösteriyor. (Atatürk, Anadolu kültür tarihini ve arkeoloji çalışmalarını o kadar yakından takip eder ki 1932 yılında, “Hitit ve Asianik Araştırmalar Derneği” tarafından Fransa’da yayımlanmaya başlayan, *Revue Hittite et Asianique* isimli derginin varlığından haberdar olur olmaz da derginin sponsoru olur. Hititlerin dili, kökeni ve tarihi üzerine ayrıntılı çalışmalara imza atan *Revue Hittite et Asianique* yayın kurulu, her sayının giriş sayfasında, Atatürk’ü, verdiği destekten dolayı, “*Sous Le Haut Patronage De – S. Exc. GAZI MOUSTAPHA KEMAL – President de la Republique Turque*” sözleriyle onurlandırır.)

“Türkler, Anadolu’ya 1071’de gelmedi.”

Bugün tarihimizi sadece İslamiyet ile, geçmişimizi de sadece Osmanlılar ile sınırlayan bir bakış açısı hâkim. Sanki öncesi yok gibi...

Beş yüz senelik bir imparatorluk döneminde Türk tarihi ve diliyle ilgili hiçbir şey yapılmamış ama iyi arşiv tutmuşlar. Bir tarih kitabında okumuştum: Padişahlardan biri Polonya’ya giderken tüm ailesini de yanına almış ve oraya giderken ne kadar emek sarf ettiklerini günü gününe yazmış. Bu kitap çok hoşuma gitmişti ve saklamıştım. Bu topraklarda yaşamış tüm uygarlıklar bizim tarihimizdir. Türklerin bu topraklara 1071’de geldiği söyleniyor ama hayır, kaya resimlerinin üzerindeki boy

damgalarından anlaşılıyor ki Anadolu'daki Türk varlığı çok daha eskilere dayanıyor. Aynı damgalara Doğu Anadolu'da da Batı Anadolu'da da rastlanıyor. Yakın zamanda Ankara'ya çok yakın bir bölgede kaya resimleri bulundu. Burada otuz beş metre uzunluğunda kurganlar* var. Ancak bunlar bir türlü gün ışığına çıkartılmadı. Kazı çalışmaları devam ettirilmedi.

Tarih zaman kaybı gibi görülmemeli, sıkıcı bulunmamalı. Türkiye tarih açısından çok şanslı bir ülke! Bu topraklar, birçok farklı kültüre ev sahipliği yapmış. Artık tarihi bilen ve anlayan adam yok. Yabancı tarihçiler, "Türkleri tarihten çıkartırsak tarihte bir şey kalmaz." diyorlar. Bu sadece Anadolu için söylenmiyor çünkü Türkler, Avrupa'nın da içine kadar girmişler. Mesela Macarlar, Sümer dilinin kendi dilleriyle aynı olduğunu söylüyorlar. Buna dayanarak da Güney Amerika'da ve Avusturalya'da Macar-Sümer Enstitüsü kurmuşlar. Ben de Çivi Yazıları Enstitüsü kurmak istedim ama gerçekleşemedi. Hititler ve Sümerler, her ikisi de çivi yazısını kullanmış, sadece harfler farklı. İsveç tarihinin kurucuları arasında yer alan Prof. Sven Lagerbring'in 1764'te yazdığı elli sekiz sayfalık bir kitap var. Bu kitap, İsveçlilerin Türk kökenli olduğunu ve İsveç dilinde yer alan Türkçe kelimelerin bunu ortaya koyduğunu anlatıyor. İsveç masallarında Tanrı Oden olarak bilinen Türk Beyi'nin İsveç'e girdiğini söylüyor. 17. yüzyılı işaret eden bu dönemde Türk Beyi, kalabalık bir atlı grupla geliyor ve oradaki beyliklerin başına kendi çocuklarını yerleştiriyor. (Söz konusu kitabı ilk kez, Türk kamuoyunun dikkatine sunan kişi Ali Nuri Dilmeç'tir. Asıl adı Gustaf Nuring'tir. 1861'de İsveç'in

* Kurgan, Orta Asya'daki yassı toprak şeklindeki eski Türk mezarlarına verilen addır.

Malmö kentinde doğan ve on yedi yaşında İstanbul'a gelip yerleşen, Türk ve Müslüman olarak "Ali Nuri" ismini alan bir İsveçlidir. Prof. Sven Lagerbring, *İsveççenin Türkçe ile Benzerlikleri, İsveçlilerin Türk Ataları*, çev.: Abdullah Gürgün, Kaynak Yayınları, 2008.)

Türklerin tarihini, Türklerden çok yabancılar sahipleniyor. Sınırlarımız içindeki uygarlıkları da yine daha çok yabancılar araştırıp gündeme taşıyor.

Mesela Türk dilinin gramerini tespit eden ilk kişi, genç yaşında Türklere esir düşen ve Tunus'ta Türkler arasında altı yıl yaşayan Pietro Ferraguto'dur.*

Aynı şekilde bizim tarihimizi, dilimizi araştıran pek çok yabancı Türkolog var. Japonlar bile bizimle ilgili bizden daha sistemli çalışmalar yapıyor. Japonya'ya gittiğimde bizi bir üniversiteye davet ettiler ve bir enstitüye götürdüler. Japonya'da bu enstitüde bulunan on iki kişi neredeyse benim kadar Türkçe konuşuyordu! Çok şaşırmıştım. Bu kişiler meğer Türk tarihinin farklı alanlarıyla ilgili çalışmalar yapıyormuş. Biri Osmanlı, biri Selçuklu, biri Türkistan, biri Moğolistan tarihini inceliyordu. Bu çalışmaları yapabilmek için Türkçe, Uyгурca, Çağatayca, Moğolca biliyorlar. Biz acaba kendi tarihimizi bu kadar detaylı inceliyor muyuz? Atatürk kendi tarihimizi inceleyelim diye bize okullar açtı, kurumlar verdi ama devamını getiremedik. Mesela Japonya'da Tokyo Üniversitesi'nde Sümerce ve Sümer tarihi üzerine çalışanlar var. Sistemli şekilde insan yetiştiriyor, malzeme topluyor, kitaplar yayımlıyorlar. 1960 yılında, eşim Japonya'ya Anadolu Medeniyetleri Sergisi'ni götürmüştü. O

* Ferraguto'nun *Grammatica Turca* isimli eseri (1611).

zaman Japon Kraliyet Ailesi bu sergiyle çok ilgilenmişti. Kral Mikasa, sergiyi görmeye gelmiş, özellikle arkeoloji ve çivi yazılarıyla çok ilgiliymiş. Eşime, “Sizin memlekette bu yazıları okuyan var mı?” diye sormuş, eşim de benim bu alanda çalıştığımndan bahsetmiş.

Prens Mikasa’nın sizi bulup tanıştığı doğru mu?

Evet, doğru. Almanya’da Heidelberg Üniversitesi’nde çalıştığım dönemde “Japon Prens Mikasa sizi görmek istiyor.” diye bana haber geldi. Üniversitedekileri bir telaş almış, beni arıyorlar. Gerçekten beni hemen alıp onun bulunduğu kalabalık bir salona götürdüler. Prens Mikasa hemen yanıma geldi. Bana bir de hediye olarak eşarp getirmiş. İnanır mısın, benim tavan arasında çalıştığım yere bile gelip yaptığım işleri inceledi. Hitit Uygarlığı desen Türklerden çok Almanlar kazı yapıp yayın çıkartıyor. Sümerler desen, Japonlar bile sahipleniyor.

Muazzez İlmiye Çığ, Büyükelçi Şükrü Elekdag ve Eşi Kemal Çığ, Tokyo, 1973.

Muazzez İlmiye Çiğ eşi ile birlikte Japonya'da, 1973.

Neden tarih bilmek önemli?

Denilene göre: “Geçmişini bilmeyenin geleceği de yoktur.” Öğrenciyken tarihi sevmezdim ama çok çalışırdım. Tarih öğretmenim de beni çok severdi. Sınıfta kimse parmak kaldırmazdı, soruları ben bilir ve cevaplardım. Boyum da yaşıma da diğer arkadaşlarımdan ufaktı. Tarih öğretmenimin dikkatini çekerdim. Beni o kadar severmiş ki büyük sınıflara benden bahsedermiş. Tarih bilmenin önemli olduğunu, kültür bakımından insanı ne kadar genişlettiğini seneler sonra idrak ettim.

V. Bölüm

Aile ve Dostlar

“Evlilik niyetim hiç yoktu.”

Sizinle devam edelim... Eşiniz Kemal Çığ ile nasıl tanıştınız?

Dört buçuk yıl Eskişehir’de öğretmenlik yaptım. Hayatım çok renkliydi. Pek çok erkek ve kız arkadaşım, ahababım vardı. Sürekli eğlenceler düzenlerdik, dans ederdik. Bunca arkadaşımın içinden hiçbiri sevgilim olmadı. Beni isteyen falan da olmadı. Çirkindim herhâlde! (*Muzipçe gülüyor.*) Her neyse, Ankara’ya üniversiteye giderken babama, bugüne kadar evlenmediğimi bundan sonra da evlenmeyeceğimi, okumaya gittiğimi söyledim. Bu arada, babamla bunları konuşacak kadar da yakındım. Ama bir taraftan da annemle babamın beni evlendirmek istediklerini biliyordum. Öğretmen olmuş-tum, arkadaşlarım evleniyordu ama benim evlilikle ilgili bir niyetim yoktu. Ankara’ya geldim ve Eylül 1936’da Ankara Üniversitesi’nde Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi’ne başladım. İkinci sınıfta Almanca dersi aldım. Eşim Kemal de Almanca sınıfındaydı. Birbirimizi ilk defa Almanca sınıfının kapısında gördük. Sınıfımızda bir yığın kız öğrenci olduğu hâlde, Kemal ilk karşılaşmamızdan sonra peşimi bırakmadı. Kemal daha önce İngilizce bölümündeymiş ve o bölümde sadece kızlar varmış. Kızlar epey asılmışlar Kemal’e çünkü güzel bir adamdı. Kemal âdeta kaçmış İngilizce sınıfından ve Türkoloji’ye girmiş. Kemal ile tanıştıktan sonra beni her gördüğünde selam verir oldu. Bunu gören kızlar da Kemal’in tarzını bildikleri için yani ciddi biri olduğunu bildikleri için bizim aramızda bir şeyler olduğuna dair hakkımızda konuşmaya başlamışlar. Nihayet bir gün Kemal

bana, “Muazzez seninle arkadaş olmak istiyorum.” dedi. Ben de “Bunun arkasında ciddi bir şey varsa olur, ben öyle arkadaşlık falan yapamam.” dedim. Kemal de benimle ilgili çok ciddi şeyler düşündüğünü söyledi. Bunun üzerine hemen babama Kemal’den bahsettiğim bir mektup yazdım. Arkadaşlığımızın başladığı 1937 yılının Ekim ayında İstanbul’da Tarih Kongresi vardı. Ben de davetliyim ancak Kemal kıskançlık yapıyordu ve gitmemi istemiyordu. Ben dinlemedim, kalktım gittim. Kemal o sırada tatil için Gönen’e gitmişti. Bir de baktım çıkmış gelmiş İstanbul’a! Beni buldu! Başıma dert! Kongreye giremiyorum yani! Prof. Tarık Minkari’nin ağabeyi Dr. Esat Minkari, Kemal’in çok yakın arkadaşıydı. İşte bu arkadaşıyla beraber hemen bir yüzük alıyorlar. Kemal beni başka türlü tutamayacağını yani kendine bağlayamayacağını düşünmüş. Üniversitenin bahçesinde beni karşıladılar ve Kemal bana yüzüğü orada taktı. Yani “ne oluyor” dememe kalmadan nişanlandık. Sonra babama nişanlandım diye yazdım.

Sizin de gönlünüz vardı herhâlde, yani sadece yüzük için gitmediniz.

Olmaz mı, tabii ki gönlüm vardı. Bütün kızların göz koyduğu adamda benim gönlüm olmaz mı? Yakışıklıydı. Konuşmasını, oturup kalkmasını bilirdi. Çok iyi, çok efendi bir adamdı.

Kemal Bey, belki de sizin özgür ruhunuzu beğenmiştir.

Bilemiyorum. Daha sonra anlatmıştı bana. Erkekler kendi aralarında sınıftaki kızları konuşurlarmış. Benim hakkımda konuşan çok erkek varmış. İsmim bu kadar çok konuşulunca, Kemal elini çabuk tutmuş. O zamanki gençlik... Kemal cıvık bir insan değildi, bu çok hoşuma giderdi. Ciddi ve yaşına göre olgun bir adamdı.

Muazzez ve nişanlısı Kemal Çığ.

Babası ve nişanlısı.

Yüzüğü taktıktan sonra o kongreye gidebildiniz mi?

O kongre uluslararası bir tarih kongresiydi ve çok önemliydi. Kemal'den kaçabildiğim kadar katılabiliştim.

Ne zaman evlendiniz?

Nişanlandıktan sonra üç yıl okuduk. Mezun olur olmaz da evlendik. Annem ve babam Eskişehir'deydi. Babacığım o dönemin imkânlarına göre açık büfelerin kurulduğu çok güzel bir düğün organize etti. Düğünümüzden sonra Eskişehir'de hiç kalmadan trenle İstanbul'a geldik. Düğün öncesi bir ev kurmuştuk ve ilk kez, o küçücük damla kadar evimizde yaşamaya başladık

Düğün günü, 1940.

“Evlilikte istediğini inatla değil, tatlı tatlı yaptıracaksın.”

Mutlu ve uzun bir evlilik hayatı yaşamışsınız, sırrı nedir?

1940’ta evlendik. Eşim, 1983’te vefat etti. Üç yılı nişanlı olmak üzere, kırk altı yıl birlikteydik. Evlilikte kadın dengeleyici olacak, idare edecek. İstedliğini inatla değil, tatlı tatlı yaptırmasını bilecek. Kemal çok kıskançtı. Ben serbest büyümüşüm, oysa Kemal daha kapalı bir çevrede büyümüşü. Mesela Kemal mayoyla denize girmemi istemiyordu. Plaja kendi gidiyordu ve beni götürmek istemiyordu. Tabii buna müthiş sinirleniyordum ancak tartışmak da istemiyordum. Bir gün mayo falan giymeyeceğimi, sadece plajda oturacağımı çünkü evde yalnız kalmaktan çok sıkıldığımı söyledim. Beraber Florya Plajı’na gittik. Ben bir ağacın altına oturdum, Kemal denize girdi. O sırada tesadüfen, Kemal’in de tanıdığı öğretmen okulundan arkadaşlarımıza rastladık. Benim denize neden girmediğimi sordular. Ben de hasta olduğumu söyledim. “Ne hastalığı, mayon yoksa verimiz, hadi denize girelim!” diye tutturdular. Kemal çok utandı, inadına devam etmedi, arkadaşlarımdan mayo almamı ve denize girmemi söyledi. Tabii ben derhâl mayoyu giydim ve doğru denize... Aslında evde de mayom yoktu çünkü alacak paramız yoktu. Arkadaşlarımın mayo modellerini incelemiştim. Jorjet bir elbisem vardı. Hemen bir kalıp çıkarttım, kestim, yan tarafına da bir fermuar diktim ve bu eski elbisemden kendime bir mayo yaptım. İşte böylece isteğime adım adım ulaştım. Öyle yapmayıp, kavga etseydim ya ayrılırdık ya da çok üzülerek

Eşi Kemal Çığ ile birlikte.

ve küçük düşerek onun dediğini yapmaya mecbur olurdum. Sonuç olarak, ben kendi isteğini ona tatlı tatlı yaptırdım. Bir başka tavsiyemse şu; evlilik için güvenilen ve sorumluluk alan bir adam seçeceksin. Kemal sorumluk sahibi, düşünceli bir insandı. Bir gün üniversitenin yemekhanesinde isyan çıkıyor, tabaklar fırlatılıyor, masalar devriliyor... Kemal de o sırada yemekhanede ama isyana katılmıyor, kavgaya girmiyor. Sonra geldi bana olayı anlattı. “Muazzez sırf senin için bu kavgaya karışmadım. Eskiden olsa her kavgaya atılırdım.” dedi. Bu beni çok etkilemişti.

Eşinizle bir dönem Topkapı Sarayı’nda yaşadınız. Nasıl bir yaşam vardı sarayda?

İstanbul’a ilk geldiğimizde Çarşıkapı’da küçücük bir eve taşınmıştık, bir sene sonra ilk çocuğumu dünyaya getirdiğimdeyse Sultanahmet’te bir ev tuttuk. Küçük bir evdi ama orada yirmi sene oturduk. Eşimin 1944’te askerlik sonrası edebiyat öğretmeni olarak Zonguldak’a tayini çıktı. Beni de Zonguldak’a Almanca öğretmeni olarak tayin ettiler. Ama ben İstanbul’da Arkeoloji Müzesi’nde de çalışıyordum ve işimi bırakmak istemiyordum. Zaten Müzeler Genel Müdürü de benim gitmeme razı değildi. Eşimin Topkapı Sarayı’na tayin edilmesini istedi. Bu vesileyle eşim Topkapı Sarayı’na geldi. Yıllar sonra, Sultanahmet’teki küçük eve sığamaz olmuştuk. 1960 yılında Topkapı Sarayı’nın lojmanında kalmaya başladık ama saray deyince herkesin aklına başka bir ortam geliyor. Oysa gerçek hiç de öyle değildi. Lojman dedikleri yere gittik, baktık. Halıları kaldırmışlar, yerdeki tahtalar delik deşik. Kalorifer yok. Aslında içeride hiçbir şey yok. O zamanın Topkapı Müze Müdürü Hayrullah Bey’e* “Ben burada

* Hayrullah Örs.

ne yapacağım.” diye ağladığımı hatırlıyorum. Sağ olsun yardımcı oldu. Tahtaların üzerine muşamba koyduk, küçük derme çatma bir mutfak yaptık. Bir iki yere soba koyduk. Tavanı çok yüksekti, beş metreydi, ısıtmak kolay değildi. İçini dekore edecek eşyamız da yoktu. Giriş çıkışlar da kolay olmuyordu. Belli bir saatten önce ve belli bir saatten sonra ziyaretçi gelemiyordu. Yine de misafirimiz eksik olmadı. Kıt kanaat ama güzel günler geçirdik. İşte sarayda yaşamak dediğin buydu!

Topkapı Sarayı'ndan hatıralar.

Topkapı Sarayı'ndan hatıralar.

Eşinizin de tarihe özel bir merakı vardı, değil mi?

Evet, tarihi çok severdi. Eşim otuz dört yıl Topkapı Sarayı'nda çalıştı ve ağırlıklı olarak yazı sanatı üzerine ihtisas yaptı. Topkapı Sarayı, biz gittiğimiz zaman müzeden çok depo gibiydi. Mesela, kütüphanesi dışarıya hiç açılmamıştı. Bütün salonları yeniden düzenlendi. Çok güzel bir minyatür salonu açtı, minyatürler zarar görmesin diye ABD'den ışığı yansıtmayan özel camlar getirtti. Eşim ayrıldıktan sonra bu minyatür salonunu maalesef kapattılar. Kemal bana Topkapı Sarayı'nda on üç bin minyatür olduğunu söylemişti. Mesela ilginç bir şey söyleyeyim: 14. yüzyılda Peygamber'in hayatını anlatan bir kitapta, Peygamber'in yüzü açık olarak resmedilmiş. Sonradan 17. yüzyılda üzerine bir şeyler sürerek kapatmışlar yüzünü. Yani 14. yüzyılda peygamberin yüzünü resmetmek yasak değilmiş.

Sarayın çeşitli yerlerindeki değerli saatleri topladı, bunların bazılarını da tamir ettirip bir koleksiyon olarak teşhir etti. Bütün saatleri de 09.05'e ayarladı. Bunun sebebi Atatürk'ün 1924

senesinde Topkapı Sarayı'nı müze olarak tüm halka açmış olmasındı. Yine hiç unutmam, bir gün eşimi bir konağa davet ettiler. Ellerinde eski yazılar varmış, bunlara bakmasını istemişler. Beni de yanında götürdü. Eşim hızlıca yazıları okumaya başlayınca konaktaki eski İstanbullu iki hanım şaşırıp kaldı çünkü bu işin uzmanı olarak sakallı, yaşlı bir bey bekliyorlarmış. Eşimin tarihle ilgili yazdığı makalelerini rahmetli olduktan sonra topladım ve yayınevime verdim. Çok güzel bir kitap oldu: *Topkapı Sarayı ve Türk İslam Sanatları*. Kapak tasarımı da çok şık oldu.

“Saygıyı kaçıırırsanız, sevgi de gidiyor.”

Birlikte okuduğunuz, birlikte çalıştığınız arkadaşınız Hatice Kızılyay ile elli beş yıl süren bir dostluğunuz var. Bu dostluğun sırrı neydi?

Hatice ile öğretmen okulunda tanıştık. İki sene beraber yemekhane nöbetçiliği yaptık, böylece çok iyi arkadaş olduk. Sonra ben Eskişehir'e tayin oldum, o da kısa bir süre sonra Eskişehir'in Sivrihisar kazasına tayin oldu. Gelip giderken hep uğrar, bende kalırdı. Zaten sonra onun da tayini Eskişehir'in merkezine alındı. Bu defa aynı sınıfları aldık, okuttuk. Haftasonları buluşur, haftalık planlarımızı yapardık. Sonra birlikte üniversiteye gittik, aynı fakültede okuduk. Üniversite okuduğumuz Ankara'da birlikte bir oda tuttuk, her akşam anlaştığımız bir lokantadan bir kap yemek alıp, bölüştük. Daha sonra geçtiğimiz yatakhane de aynı

odayı paylaştık. Birlikte ders çalıştık. Fakültedeyken ikimize de birer dolap vermişlerdi. Birimizin dolabını elbise dolabı yapmıştık, ötekini çamaşır dolabı. İkimiz aynı şeyi kullanıyorduk, o derece samimiydik. Mezuniyet sonrası müzeye birlikte geçtik ve otuz yıldan fazla yan yana çalıştık. Pek çok araştırmayı birlikte yaptık. Özellikle yurt dışına gönderdiğimiz pek çok makaleyi beraber kaleme aldık. Her konuyu beraber takip ettik, yaptığımız işleri birlikte yaptık. Hiç kopmadık. Hakikaten çok iyi bir dostluktan bizinkisi... Birbirimizi hiçbir zaman kırmadık, üzmedik, kıskançlık veya sürtüşme yaşamadık. Tam elli beş yıl süren bir dostluk, yarım asırdan fazla... Ama aynı zamanda birbirimizden de karakter olarak çok farklıydık. O çok derli topluydu, bense biraz dağınıktım. Genelde o beni toparlardı. O sakindi, ben daha hareketliydim. Zaman oldu bir yatakta yattık, bir kaptan yedik ama hiçbir zaman laubali olmadık, birbirimize saygısızlık etmedik. Bir gün bile birbirimize kötü tek bir söz söylememişsinizdir. Birbirimize o denli saygılıydık ki mesela ben, müzeye girdiğimde o ayağa kalkardı, o içeri girdiğinde de ben ayağa kalkardım. Bu uzun süreli dostluğun sırrı, sevgiyle beraber saygıyı da korumamızdı. Saygıyı kaçırsanız, sevgi de gidiyor. Hatice ile her türlü konuyu konuşurduk. O kadar iyi tabiatlı ve objektif bir insandı ki ben, eşimle ve ailemle ilgili bir şikayetimi anlattığımda arkadaşım olduğu için beni kayırmazdı, gerektiğinde beni kabahatli bulurdu. Yani gerçek bir dosttu. Ben de “Niye böyle yapıyorsun?” demezdim, gerçekçi yorumları hoşuma giderdi. Kırk yılda bir herhangi bir konuda tartışma yaşadysak uzatmazdık, hemen birbirimizden özür dilerdik. O yüzden aramızda hiç dargınlık olmadı.

Muazzez İlmiye Çığ ve Hatice Kızılyay, İstanbul Arkeoloji Müzesi, 1952.

Bu değerli dostunuzu 1984 yılında kaybetmişsiniz. Sizin için çok zor bir süreç olmalı.

Evet, çok zor bir süreçti. Bir sene önce de eşimi kaybetmiştim. Hatice'nin kaybı benim içim ailemden birinin kaybı gibiydi. Ölene kadar beraberdik. Hatice gerçekten çok temiz ve iyi bir insandı. Hatice'nin annesi çok dindardı, onun namaz kılmasını isterdi. Hatice namaz kılmaya başlamıştı. Ama bana hiçbir zaman, "Sen niye kılmıyorsun." demedi. Hatta bir keresinde annesi, "Namaz kılıyorsun ama camiye gitmiyorsun." demiş. Bunun üzerine o da bir gün camiye gidiyor ama hoca o kadar saçma sapan şeyler söylüyor ki, "Neredeyse gidip adamın boğazına sarılacaktım." dedi. Eve gidince de annesine, "Bana

bak, bana bir daha cami dersin, ne namaz kılarım ne bir şey yaparım.” demiş. Yani dindardı ama çok aydın bir insandı. Hurafelere, din sömürüsüne, din adı altında insanların kandırılmasına çok kızardı. Kendisi çok mütevazı bir hayat yaşadı. Onun vefatından sonra kızı İştar ile görüşmeye devam ettim. *Hititler Hattuşa İştar'ın Kaleminden* kitabımdaki İştar, Hatice'nin kızı. Bu kitap, arkadaşlığımızın anısına kaleme aldığım bir kitap.

“Gençler en büyük dostum...”

“Hayatta pek çok şey uçup gitse de dostluklar kalıyor.” diyorlar.

Doğru olabilir tabii ama benim arkadaşlarımdan tümü vefat etti. Bir tek ben kaldım. Ancak şimdi de gençlerle arkadaşlık yapıyorum. Gençleri çok seviyorum ve enteresan ama gençler de beni seviyor. Lise öğrencileri ve üniversite öğrencileri bana o kadar sevgiyle yaklaşıyorlar ki şaşıyorum. Hatta, “Çocuklar neyimi seviyorsunuz?” diye soruyorum, “İhtiyarlar pek sevilmez.” diyorum. Gülüyorlar. Yani artık dostlarım gençler oldu.

Siz o kadar sempatik ve pozitif bir insanız ki sevmemeleri mümkün değil.

Kendimi bildim bileli gençlere hiç kötü laf ettirmedim. Hiç unutmam, seneler önce bir kurumun müdürünü ziyaret ettim. Karşılıklı konuşuyoruz, başladı gençlerden dert yanmaya. Ben

derhâl parlardım, “Şikâyet etmeyin, gençleri yetiştiren biziz. Onlara ne veriyoruz ki ne bekliyoruz?” diyerek sert çıkıştım kendisine. Mesela Amerika’da her imkân var. Okumayan çocuk okumuyor. Ama okuyan çocuk da güzel yetişiyor. Almanya’da da eğitim çok sıkıdır. Kardeşim Turan, Almanya’dayken kızım Esin ilkokulun son sınıfını orada okumuştı. El becerilerine yönelik pek çok çalışmayı orada öğrendi. Aslında Türk halkı becerikli ama neyin nasıl yapıldığı gösterilmeli.

Çok sevdiğiniz ve ablaları olarak hep destek verdiğiniz kardeşleriniz Talat ve Turan... Büyük erkek kardeşiniz Talat Bey, ABD’de çok başarılı bir mühendis oluyor ama aranızdaki bağ hiç kopmuyor.

Kardeşlerimle çok sevişirdik. Büyük kardeşim Talat Demir İtil, istihkâm subayı olarak kazandığı bir sınavla ABD’ye mühendislik tahsili için gönderildi. Büyük bir şanssızlık neticesinde, hayatını orada devam ettirmek zorunda kaldı. Evlendi, beş çocuk sahibi oldu. Büyük bir mühendislik firması kurdu, ilk defa bilgisayar mühendisliğe tatbik eden kişi olarak gazetelerde haberi çıktı. Çok meraklıydı bilgisayara... Toledo Müslümanlarının arzu ettiği caminin projesini ve bununla birlikte büyük bir külliye (okul, müze, kütüphane, hastane, misafirhane ve cami binalarını kapsayan) projesini yaptı. Temelleri atıldıktan sonra camii inşaatı başladığı sırada maalesef bir kalp krizi sonucu 1981 senesinde hayatını kaybetti. 2002 yılında üç numaralı kızını, iki sene önceyse en büyük kızını kaybettik. Karısı ve çocuklarıyla temasımız hiç kopmadı, hâlâ ara ara görüşürüz. Firma ise maalesef devam etmedi.

Muazzez İlmiye Çığ'ın büyük erkek kardeşi Talat İtil ve ailesi.

Küçük erkek kardeşiniz Turan Bey ile aranızda ne kadar güçlü bir sevgi ve bağlılık olduğuna sayısız kere şahit olmuş biriyim.

Evet, çok güçlüydü sevgimiz. Küçük kardeşim Mithat Turan İtil, İstanbul Tıp Fakültesi'ni bitirdikten sonra Almanya'ya ihtisas yapmak üzere gitti. Nöropsikiyatri dalında devam

ederken aynı zamanda elektroansefalografi üzerine çalışmaya başladı. Elektroansefalografi, beyin dalgalarını çekme yöntemidir. Almanya'da on yıl kaldı ve bir yabancı olarak doçentlik imtihanını verip doçent olan ilk kişi oldu. Üç yüz yılda bu bir ilkmış. Ardından, yaptığı bir ilmi çalışma dolayısıyla ABD'ye davet edildi. Almanya'dan iki sene izinle gittiği ABD'de elli sene kaldı. Kardeşim, özellikle ilaçların beyne etkisi üzerinde çalıştı. Bu konuda yedi kitap ve beş yüzden fazla makale yayımladı. Beyin hastalıklarında kullanılabilecek hemen her ilaç onun tetkikine tabi tutuluyordu. Yaptığı tetkiklerle ideal dozu tespit ediyor, hastaların beyinlerinde tahribat olmasını önliyordu. Bilgisayarlar ortaya çıkınca, "Beyin Fonksiyonlarının Tetkiki" sistemini icat etti ve patentini aldı. Dünya Sağlık Teşkilatı ile çalışarak bu sistemi yüz yirmiden fazla araştırma merkezine kurdu. Çin'deki merkeze onun adını verdiler. Son yıllarda yaşlılık ve alzheimer üzerine araştırmalar yaptı. Bilimsel çalışmalarıyla psiko-farmakoloji alanında birçok ödül, patent ve başarı aldı. Dünya çapında aranan ve tanınan bir isim oldu.

Almanya'dayken evlendiği eşi Ellen, 2000 yılında vefat etti. Bir kız ve bir erkek çocukları oldu. O da hayatının son yıllarını Türkiye'de ve çoğunlukla Mersin'de geçirdi. Maalesef üç beceriksiz doktor yüzünden iki sene önce vefat etti ve bizi büyük acılara gark etti. Ölümünden sonra, kızım Esin'le birlikte yazdıkları biyografisini bastırdık ve *Unutulan Beyin* adıyla yayımlandı. Kardeşim ilklere imza atan ve birçok ilacı keşfeden, dünyaca ünlü bir bilim insanıydı. Bu kitapta beyin hakkında hiç bilmediğiniz pek çok konuyu okuyup şaşıırıyorsunuz. Mesela beyin hakkında ne kadar bilgiye sahibiz, neden unutuyoruz, nasıl karar veriyoruz, çok yaşasaydık ne olurdu, kıskançlık

Muazzez İlmiye Çığ'ın küçük erkek kardeşi Turhan İtil ve eşi.

genetik mi, beyin ve aşk ilişkisi nedir, rüyaların gizemi gibi pek çok hayati konuyu ele alan müthiş bilgilendirici bir kitap! Şimdi büyük kardeşim Talat'la ilgili bir kitap yazmaya başladım, onun da hayatı çok ilginç. Büyük mücadeleler verdi ve büyük başarılarla imza attı.

İki kızınız var, Yülmen ve Esin... Sizi el üstünde tutan harika iki insan... Onlardan da biraz bahseder misiniz?

Evet, kızlarım sağ olsunlar bana iyi bakıyorlar. Yülmen 'Fransız okulu Saint Benoit'ya gitti. Çok çalışkan bir kızdı. Üç sene hazırlık vardı, ikisini kolayca atladi. Orayı bitirince Dame de Sion'e geçti. Mezun olunca Turan dayısının yanına Amerika'ya gitti. Bütün hevesi dekoratör olmaktı ve ABD'de hem tahsilini aldı hem de kendi şirketini kurdu. Otuz sene mesleğini başarıyla

* Yülmen ismi, "dağ doruğu" anlamına gelmektedir.

icra etti. Emekli olunca yurda döndü. Hayatı boyunca sahipli sahipsiz hayvanların hamisi oldu ve de olmaya devam ediyor. Şu anda Yeditepe Üniversitesi'nde tekstil, aydınlatma ve güvenlik konularını da kapsayacak şekilde iç dekorasyon dersi veriyor. Esin ise Avusturya Lisesi'nden mezun olduktan sonra ABD'ye gitti ve orada psikoloji okudu. Diğer yandan da dayısı Prof. Turan İtil'in yanında onun ilmi araştırmalarında görev aldı ve ilmi araştırma koordinatörü (research coordinator) olarak çalıştı. Bir kendinin (Ömer) iki de eşinin olmak üzere (Burak ve Emre) dünya iyisi üç erkek çocuğu yetiştirdi. Burak'tan, Shaya ve Ali olmak üzere iki torun sahibi oldu. O da emekli olunca yurda döndü ve daha önce yazları geldiğimiz Mersin'de artık sürekli kalmaya karar verdi. Ben de artık onunla Mersin'de oturuyorum ve bu kararımızdan dolayı da son derece mutluyuz.

Muazzez İlmiye Çığ'ın kızları Esin ve Yülmen.

Son yıllarda TEMA Vakfı'nın eski başkanı Hayrettin Karaca' ile yaptığınız televizyon programıyla da çok popüler hâle geldiniz. Hatta sizin için “sevgili” yakıştırmaları bile yapıldı. Sevgili misiniz?

Yok canım sevgili değiliz fakat çok sevgili iki arkadaşız ve dert ortağıyız. Hayrettin Bey her telefon edişinde bana maniler söyler (gülüyor). Giderayak adını biz vermiştik programa. Şu hayattan göçüp gitmeden son demimizde düşüncelerimizi, bilgimizi, tecrübemizi halkımızla paylaşmak istedik. İnanır mısın, beş yıldan fazla sürdü bu program, çok beğenildi.

Hayrettin Karaca ve Muazzez İlmiye Çığ.

* Toprak Dede olarak da tanınan Hayrettin Karaca, Ocak 2020'de 97 yaşında hayatını kaybetti.

Popüler olmak hayatınızı nasıl değiştirdi?

İnsanların gösterdiği koşulsuz sevgi ve ilgi beni çok mutlu ediyor. Her gittiğim yerde insanlar beni samimi bir sevgiyle kucaklıyor. Özellikle gençlerden büyük ilgi görüyorum. Bu da yaşamıma yaşam katıyor.

VI. Bölüm

Sümerler, Hititler ve Tarih Bilinci

“Tarih, Sümerler ile başlar.”

Sümerler neden bu kadar önemli?

Yazıyı icat etmişler ve hayatın her alanında kullanmışlar. Sümerler hem yazıyı kullanmış hem de başkalarının kullanmasına imkân sağlamışlar. Bu sayede, Asurlular gibi Orta Doğu'daki diğer milletler de kendi dillerini yazabilmişler. Sümer yazısı, Mısır yazısının icat edilmesine de öncülük etmiş. Alım, satım, borçlanma, kira, miras bölüşdürme, evlenme, boşanma gibi her türlü hukuksal işlerin, birer yazılı antlaşmayla yapılması ilk olarak Sümerlilerde başlamış. Mimaride kubbeyi bulmuşlar. Yuvarlak pencereler, sütunlar, kemerler yapmışlar. Kanallar açıp, bataklıkları kurutmuş, tarımda sulama sistemi kullanmış; suların önüne set koyarak bir tür baraj inşa etmişler. Kanalizasyon sistemini ilk onlar kurmuş. Yolcuların her türlü rahatı bulabileceği hanların yapılması yine Sümerlilerde başlamış. Cebirde ve geometride ilk formülleri ortaya koyan Sümerliler, matematikte onlu ve altılı sayıları bulmuşlar. Çarpım tablosunun temelini atmışlar. Yunan Pitagoras'ın (Pisagor) bulduğuna inanılan Pisagor Teoremi'ni gösteren bir Sümer tableti var, çizerek göstermişler. Astronomiyle ilgilenen ilk uygarlık yine Sümerler; ayın hareketine göre seneyi otuzar günlük, on iki aya bölmüşler. Ayları dört haftaya ayırmışlar. Burçları tespit etmişler. Öyle ki buldukları isimleri aynen Sümerceden Türkçeye tercüme ederek kullanıyoruz. Yani bugünkü burçların isimleri Sümerlerde kullanılan isimler. “Yaratılış” ve “Tufan” hikâyelerine ilk kez Sümerlerde rastlanır. Nazar boncuğu ve

ağaç süsleme gibi gelenekler ilk kez Sümerlerde görülmüştür. Sümer dediğimiz zaman M.Ö. 3000 yıllarına kadar gidiyoruz. İncelediğim iki tablette yemek tariflerine rastladım ama tabii bu tarifler, tek tek ölçülerin verildiği yemek reçetesi gibi değil, anlatım şeklinde. Bu tabletlerde Sümer mutfağında, pırasa ve soğanla beraber pişen et yemekleri ve hamur işlerinden bahsediliyor. Bu yemeklerin tercümesini, Fransa'ya gittiğim de evine de konuk olduğum ve çok sevdiğim Fransız tarihçi Jean Bottero yaptı.

Soldan sağa Prof. Arma Salonen, Muazzez İlmiye Çığ, Hatice Kızılyay ve Prof. Samuel Noah Kramer, 1952.

5000 yıl öncesiyle bugünün insanını mukayese ettiğinizde, ortaya nasıl bir tablo çıkıyor?

Biz bugünden, 4-5 bin yıl öncesine baktığımızda o insanların çok ilkel yaşadığını düşünüyoruz ama gerçek öyle değil. Düzenli,

kuralları olan, üretim ve ticaret yaptıkları hayatları var. Tek fark teknoloji... Teknolojiyi bir kenara koyarsan bizden çok farkları yok. Anne baba ilişkileri, çocukların aileleriyle olan ilişkileri ya da öğretmen-öğrenci ilişkileri bugünden çok farklı değil. Mesela bir baba, oğlunun tembelliğinden yakınıyor, “Kabahat bende, seni tarlalarda çalıştırmadım, kendi ekmeğini kendin kazan demedim. Bunu yapan babaların çocukları okuyor ama sen okumuyorsun.” diyor. Adamın karısı ölüyor ve onun ardından müthiş bir aşk şiiri yazıyor, “Benim elmasım, sabah yıldızım.”* diyor. Yani o zamanda aşk var, kıskançlık var, azim var, şefkat var... Nazara inanış da var. Sümerler, nazarın insanlara gözden geldiğini anlatan bir şiir yazmış, “Ah göz sen ne kötüsün. Sen evler yıkarsın! Suları kurutursun.” diyor. Biz tek Tanrı’ya inanıyoruz, onların bir yığın Tanrısı var. Ama onlar da Tanrıları için dua ediyor, kurban kesiyorlar. Belki bugünkü gibi yüksek binalar, gökdelenler yapamamışlar ama koca zigguratlar** inşa etmişler. Kerpiç duvarları süslemek için bir tür mozaik icat etmişler. Renkli ve gayet estetik duvar süslemeleri, heykeller, mühürler yapmışlar. Yaptıkları o küçük mühürlerin üstüne, yani o küçük taş silindirlerin üstüne hikâyeler sığdırmışlar. Sümer kralları birbirine üstünlük taslamış, savaşlar çıkartmış. Yani 5000 yıl geçse de duygular değişmiyor. Onlar da bizim gibi gülmüşler, ağlamışlar, üzölmüşler, sevmişler, sevilmişler, kıskanmışlar, kavga çıkarmışlar, şarkılar söylemişler, savaşmışlar...

* İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nin Eski Şark Eserleri bölümünde bulunan 2461 numaralı Sümerlilere ait çizi yazılı tablet, dünyanın bilinen en eski aşk şiiri ve şarkısıdır.

** Ziggurat, Antik Mezopotamya Vadisi'nde ve İran'da piramitlere benzeyen, terası bulunan tapınak kulesidir.

Sümerler nereden gelmişler?

Sümerlerin, Akadlar ile ilgisi yok. Sümerler bundan 6000 yıl önce Orta Asya'dan gelip, Mezopotamya'ya yerleşmişler. Yani bugünkü Irak'ın güney kesimine... 1880-1890 yılları arasında Pennsylvania Üniversitesi'nden gelen bir ekip, kazı yapmak isteyince Osman Hamdi Bey onları Nippur'a yönlendiriyor. (O dönem, Irak'ın güneyi, Osmanlı Devleti sınırları içindedir.) Hakikaten müthiş bir kazı oluyor, Sümerlere ait binlerce tablet buluyorlar. Yarısı İstanbul'a getiriliyor. Batılılar, bu olaydan önce buldukları tabletleri alıp götürmüşler. Osman Hamdi Bey, 1883'te bir nizamname çıkartıyor, "Bundan sonra çıkan bütün eserler, kazıyı yapanlarla Osmanlı Devleti arasında yarı yarıya paylaşılacak." diyor. İşte ancak o tarihten sonra gerek Anadolu'da gerekse Irak'ta yapılan kazılar sonrasında çıkan eserler, tabletler müzeye gelmeye başlıyor. 1903'teyse yeni bir kanun çıkartılıyor ve buna göre kazılardan çıkan her şey Osmanlı Devleti'ne ait olacak deniyor.

Kim bilir o bölgede daha ne tabletler vardır...

Olmaz mı! Ama kazılar artık yapılmadığı için bilemiyoruz. Irak yerle bir olmadan önce, Irak Müzesi'nde çok eser sergileniyordu ve o bölgede ciddi kazı çalışmaları vardı. Ancak artık hepsi durdu, müzeyse yağmalandı. Hatta yapılan çalışmaların anlatıldığı güzel bir dergi de yayımlanıyordu. (Bağdat'ta yer alan Irak Ulusal Müzesi, Mezopotamya uygarlıklarına dair çok önemli eserlere sahipti. 2003 yılında Irak'ın işgalinin ardından müze büyük bir yağmaya uğradı. 23 Şubat 2009 tarihinde yeniden açılan müzede 15000 eserden sadece 4300 kadarı sergilendi, çalınan diğer 10000 kadar eserin izinin sürüldüğü belirtildi.)

“Sümerlerde kadın ve erkek eşitti.”

Dünyanın en eski uygarlığı olarak bilinen Sümerlerde kadının statüsü nedir?

Kadın ve erkek eşit. Tanrıçalara çok önem veriyorlar. Sosyal adaletin, yazının, sanatın, bereketin, aşkın koruyucusu tanrıça... Bir kere, tek eşlilik var. Evlilikler belgeyle yapılıyor, yani nikâh var. Boşanma da mahkeme kararıyla oluyor. Eğer kadının durumu iyi değilse, eşi ona tazminat vermek zorunda. Sadece kadının miras hakkı yok, kocasının malı mülkü çocuklara geçiyor. Ama kadınlar mal mülk sahibi olabiliyor, eşleri onlara mal mülk hediye edebiliyor. Kadın sahip olduğu malları istediği gibi satabiliyor. Eşiyle ortak bir iş kurabiliyor. Önemli bir başka husus da şudur: Mahkemenin karşısında kadın ve erkek eşit! Bir kadının şahitliği delil kabul ediliyor, yani öyle İslam hukukunda olduğu gibi bir erkeğin şahitliği iki kadının şahitliğine eşit değil. Kadın kefil olabiliyor, yediemin olabiliyor. Ancak sonradan Sami kökenli Akadlar o bölgede çoğalmaya başladıkça kadının önemi gerilemiş.

Sümer kadınları, Müslüman kadınlardan daha özgür diyorsunuz.

Çok daha özgür... Bir kere, erkekler tek kadınla evlenebiliyor. Tek eşlilik var. Eğer ki kadın hastalık dolayısıyla kadınlık görevini yapamazsa, ancak kadının izniyle erkek bir başka kadını alabiliyor. O ikinci kadın, birinciye son derece saygılı davranmak zorunda. Şımarıklık yaparsa, ilk kadının onu atma yetkisi var. İbrahim'in karısı Sara'yı atması, buradan geliyor. M.Ö. 2000'de

evlenme belgeleri var. Ayrıca kanunlarında “Evlilik belgesi olmayanın evliliği kabul edilmez.” diyor. Bizde Atatürk’e gelinceye kadar belge filan yok, hâlâ da gidip imam nikâhı yapıyorlar.

Kitaplarınızda bahsettiğiniz Sümer atasözleri çok ilgimi çekti. Bazıları hâlâ bugün için bile geçerli. Birkaç tane paylaşır mısınız?

Elbette, benim en sevdiğim Sümer atasözü: “Biliyorsun, niye öğretmiyorsun.” Bu atasözü, âdeta benim yaşam felsefem... Bildiklerimi makaleler, kitaplar, seminerlerle başkalarına da öğretmeye çalışıyorum. Bunun dışında, benim çok inandığım bir başka Sümer atasözü: “Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır.”

100 yaşına girerken, "Sümer Kraliçesi" Muazzez İlmiye Çığ, 2013.

Sanırım, bunu öğrenen pek çok okuyucumuz şaşıracaktır.

Bu atasözleri 1889-1895, 1949-1950 yıllarında Sümer'in kültür merkezi Nippur'da yapılan kazılar sonucu ortaya çıktı. Bu tabletlerin bir kısmı İstanbul'da, diğer kısmı Philadelphia'da bulunuyor. Bizim atasözlerimizle aynı anlama gelen sözler var. Mesela, "Ye kürküm ye." anlamında, "İyi giyinen kimsenin önünde herkes eğildi."; "Dereyi görmeden paçayı sıvadı." anlamında, "O tilkiyi henüz yakalamadı ama tasmağını yapıyor."; "Yağmurdan kaçarken doluya tutuldu." anlamında, "Yaban öküzünden kaçarken yaban ineği karşıma dikildi." gibi sözler var. Aklımda kalan diğer birkaç tanesi: "Sel gibi süpürdü.", "Yağ gibi eridi.", "Bey gibi yaparsan köle, köle gibi yaparsan bey gibi yaşarsın.", "Düşman ülkesine gidip onu yağma ederseniz, düşman da gelip sizin ülkenizi yağma eder.", "Sana bir sır verildiyse, yayılması kolaydır."

Sümerlerin kullandığı kimi müzik aletleri de bugün hâlâ kullanıyor.

Evet, mesela "lir" çok popüler. Üç çeşidi var. Harp, flüt, kaval, dümbelek, davul gibi kabartmalarda görülen ve yazılarda geçen müzik aletleri hâlâ kullanılmakta... Bir de "çalpara" dedikleri bir çalgı var, birbirine vurularak ses çıkaran madenden yapılmış iki yuvarlak levhadan oluşuyor. Buna, İspanyolların kastanyetlerinin büyüğü diyebiliriz. Tabletlerde ses tonunu ifade eden nota şeklinde işaretler bile bulundu. Kimi arkeologlar bunların üzerinde çalıştı ve ortaya bir melodi çıkarttı. Dinlendiğinde,

* Diğer sözleri okumak isteyenler için kaynaklar: *Ortadoğu Uygarlık Mirası-1*, Muazzez İlmiye Çığ, 2002, Kaynak Yayınları, s.71-74; *Sumerian Proverbs Glimpses of Everyday Life in Ancient Mesopotamia*, Dr. Edmond Gordon, Philadelphia, 1959.

bizim klasik müziğimizi andırıyor. Bana bu çalışmanın kaydını Missouri Üniversitesi arkeoloji profesörlerinden Michael Fuller hediye etmişti.

“Tevrat, İncil ve Kur’an’ın kökleri Sümerlere uzanıyor.”

Bir de sizin çok ses getiren kitabınızdan bahsedelim: *Kur’an, İncil ve Tevrat’ın Sümer’deki Kökeni*. Kutsal kitaplardaki pek çok temanın aslında Sümerlere dayandığını belgelerle ortaya koyuyorsunuz.

Sümerler, kendilerinden sonraki Babil, Akad gibi uygarlıkları etkiliyor. Bunlar da daha sonra *Tevrat*’ı, *Tevrat İncil*’i, *İncil* de *Kur’an-ı Kerim*’i etkiliyor. Tek tanrılı dinleri incelediğimiz zaman, aralarındaki paralelliklerin kökeninde ağırlıklı olarak Sümerlerin inanç ve yaşam biçimlerinin olduğunu görüyoruz. Mesela Musa’nın on emri, Sümerlerde de var. Üstelik Sümer Kanunları’nın yazılı olduğu tabletlerin çoğu henüz çıkarılmadı bile! Bu yüzden tam karşılaştırma yapamıyoruz ama çıkan tabletleri okuduğumuzda ne kadar çok benzerlik olduğunu saptamak mümkün. “Anneye babaya saygı duyacaksın, öldürmeyeceksin, zina yapmayacaksın, çalmayacaksın, yalan tanıklık yapmayacaksın; komşunun karısına, malına göz dikmeyeceksin.” gibi kurallar Sümer Kanunları’nda da aynıdır. Yalnız, Sümer Kanunları daha insancıl; cezalarda, göze göz, dişe diş yok. Mesela Sümerliler kadınları bir tarlaya benzetmişler. Aynı benzetme

Tevrat ve *Kur'an*'da da var. *Kur'an*'da “Kadınlarınız sizin için bir tarladır, tarlanıza nasıl derseniz öyle varın.” diyor.*

Sümer kralları, Tanrılarının yeryüzündeki vekili sayılıyordu. Bu inanç Hristiyanlıkta papaya, Müslümanlıkta halifeye geçerek sürmüştür. Temizlik, bizde olduğu gibi Sümerlerde de çok önemli. Tapınağa giderken, dua ederken, kurban keserken temiz olmak gerekiyor. Yani bir çeşit abdest... Zina yapan kadınların taşlanması Sümerlerde var, Araplarda var, *Tevrat*'ta var ama *Kur'an*'da geçmiyor. Sümerlerde 7 sayısı önemli. 7 gün geçmek, 7 dağ aşmak, 7 ışık, 7 ağaç, 7 kapı gibi... Aynı şekilde, *Tevrat*, *İncil* ve *Kur'an*'da da 7 sayısı bolca kullanılır. Sümerlerde, yeraltı dünyasının 7 kapısı vardır. İslam'a göre de cennetin 7 kapısı vardır. Sümer Tanrılarının gökte toplandıkları *duku* adında bir yerleri vardır. İslam inanışına göre de Allah 7 kat göğün üzerinde, arşta oturmaktadır.** Her üç dinde de insanın çamurdan yaratılmış olduğundan bahsedilir. Sümerlerde de insanın çamurdan yaratılma şekli ayrıntılı olarak anlatılmıştır. Âdemin cennet bahçesine düşmesi ve eşiyle yasak meyveyi yiyip kovulmaları motifi Sümer efsanesine dayanıyor. Bu hikâye önce *Tevrat*'a, sonra *Kur'an*'a geçmiştir.

Yani kutsal kitaplar, kendilerinden önce yaşamış insanların yarattıkları hikâyeleri kendilerince dönüştürerek kullanmışlar. Batı kültürü eskiden temelini Yunanlılara, dini de *Tevrat*'a dayandırıyordu ancak Sümerlilerin kültürü ortaya çıkmaya başlayınca ana kaynağın Sümerliler olduğu anlaşıldı. O yüzden, “Tarih, Sümer ile başlar.” diyoruz, Sümerlilere ait buluntular, tarihi daha iyi anlamımızı sağladı.

* Bakara Suresi, 223. ayet.

** Hud Suresi, 7. ayet; Furkan Suresi, 59. ayet; Secde Suresi, 4. ayet.

19. yüzyılda yapılan arkeolojik kazılar sonrasında üç kitapta bahsedilen Nuh Tufanı hikâyesinin de aslında Sümerlere ait olduğu ortaya çıkıyor.

Tufan hikâyesi, 1870'lerin başında yapılan bir kazıda, Ninova'da (Ninive) bulunuyor. Ninova, Dicle Nehri'nin doğusunda, Musul şehrinin hemen yanında bulunan, Asur Devleti'nin başkenti. Buradan çıkarılan Asurbanipal Kütüphanesi'ne ait bir tablette büyük bir tufandan bahsediliyor. Gılgamış Destanı'nı oluşturan bu son hikâye, ölümsüzlüğü arayan Gılgamış'ı, Nuh'un Babilce karşılığı olan Utnapiştım anlatmış. Buna göre, çoğalan insanların gürültüsünden rahatsız olan Tanrılar bir tufan çıkartmaya karar veriyorlar. Fakat Bilgelik Tanrısı gizlice bir duvar arkasından Utnapiştım'e durumu bildiriyor. Gemi, yedi günde yapılıyor. Utnapiştım içine akrabalarını, sanatçıları ve çeşitli hayvanları dolduruyor. Tufan altı gün, altı gece sürüyor ve yedinci gün gemi Nizir Dağı'na oturuyor. Bu hikâye Akad dilinde yazılmış ama içinde geçen isimler başka bir dile, Sümerlere ait. Daha sonra Philadelphia Üniversitesi'nde bulunan yarısı kırık bir tablet, Tufan hikâyesinin Sümerce ve şiir tarzında yazıldığını ortaya koydu. Ne yazık ki metnin yarısı yok. Ama bulunan ve okunan kısımlar bile bize Tufan hikâyesini çarpıcı şekilde aktarıyor. Tanrılar insanlara kızarak 7 gün, 7 gece sürecek bir Tufan yaratmaya karar veriyorlar, "İnsanlığın tohumu yok olacak." diyor. Bir Tanrı Ziusudra isimli birine bu tufanı haber veriyor ve geminin nasıl yapılacağını bildiriyor. İşte Ziusudra'nın karşılığı, Asurlarda Utnapiştım, üç büyük dine göre ise Nuh Peygamber'dir. Yani Tufan hikâyesi Sümer'den Akad ve Babil'e, Babil'den *Tevrat'a*, *Tevrat'tan İncil'e*, *İncil'den*

Kur'an'a kadar değişip, dönüşerek geliyor. Kur'an'da bu olay çok yüzeysel geçiyor.

Muazzez İlmiye Çığ bir konferans sırasında, 1999.

Heybeliada Deniz Lisesi'nde konuşma yaparken, 2012.

“Gerçeği bilmek iste yen okur, araştırır.”

Belli ki siz *Tevrat*, *İncil* ve *Kur'an*'ı okuyup detaylı şekilde incelemişsiniz.

Sümer dini ve edebiyatından *Tevrat*'a giren konular hakkında yabancı bilim insanlarının yaptıkları araştırmalar ve karşılaştırmalar, çeşitli yayımlarda açıklanmıştı.* Fakat bu konularda yazılmış Türkçe bir kaynak yoktu. Aynı konuların *Kur'an*'da ne şekilde bulunduğunu merak ettim. Hepsini okudum, tek tek gözden geçirdim. Evrenin ve insanın yaratılışı; Havva'nın, Âdem'in kaburgasından var edilişi, Âdem'in cennetten kovulması, Hâbil ve Kâbil kavgası, Eyüp Peygamber'in sabrı, Tufan hikâyesi, örtünmenin tarihçesi konuların Sümerlerdeki paralellerini bularak karşılaştırmalı bir çalışma yapmıştım. Bu çalışma *Belleten* ve *Bilim ve Ütopya* dergilerinde makale hâlinde yayımlandı. Daha sonra bu çalışmaları genişleterek bu kitabı yazdım.** Mesela *Kur'an*'da, *Tevrat*'ta geçen konuların hemen hepsinden söz ediliyor ama daha kısa, yüzeysel ve bir konu çeşitli surelere dağılmış şekilde. Karşılaştırmalı okuyunca bunu görüyorsun.

* Samuel Noah Kramer, *The Sumerian*, Chicago, 1963, s. 269; Harmut Schmökel, *Das Land Sumer*, Urban Bücher, 1955, s.159; Cyrus H. Gordon, *The Common Background of Greek and Hebrew Civilizations*, Amerika, 1965, s. 218.

** Muazzez İlmiye Çığ, "Sümerlilerden Yahudilik, Hristiyanlık ve Müslümanlığa Ulaşan Etkiler ve Din Kitaplarına Giren Konular", *Belleten*, s. 223, C. 58, s. 685-728; M. İlmiye Çığ, "Kutsal Kitapların Sümer'deki Kökeni", *Bilim ve Ütopya*, s. 9, Mart 1995.

Her üç din açısından büyükönem taşıyan İbrahim Peygamber üzerine de bir kitap yazdınız.

Evet, her üç din de başlangıç olarak Hz. İbrahim'i kabul ediyor. Hz. Muhammed de kabul ediyor ve İbrahim'in oğlunu Müslümanların atası olarak görüyor. (Hz. İbrahim'in İshak ve İsmail adında oğulları olur. İsmail soyundan gelenlerin Müslümanların atasını oluşturduğuna inanılır.) *Kur'an*'da Hz. İbrahim kati surette Müslüman olarak geçer. Bugüne kadar yapılan araştırmalar İbrahim Peygamber'in ve ailesinin hangi çağda yaşadığına dair herhangi bir kanıt, belge ortaya çıkaramamıştır.

Peki, tüm bu kitapları yazarken, muhafazakâr kesimlerden gelecek tepkilerden korkmadınız mı? Bazen insanlar inançlarını zedeleyecek gerçeklerle yüzleşmek istemezler, anlatılanlar gerçek olsa bile...

Kanaatim, tüm araştırmacılar karşılıklı belgelere dayanarak, korkmadan, çekinmeden doğruyu ortaya çıkarmaya gayret etmeli. İsteyen inancında devam eder. Gerçeği bilmek isteyenler de okur, araştırır. Neyin doğru, neyin yanlış olduğunu da bulmaya çalışır.

Sümerliler ile Türkler arasında bir bağ olabileceğini iddia ediyorsunuz.

Sümerlilerde Tufan, Tufan'da Türkler ve Sümerliler Türklerin Bir Koludur isimli kitaplarımda Sümerler ile Türkler arasında karşılaştırma yaptım. Yakın zamana kadar bana soruluyordu ama ben Sümerlerin Türk olduğuna dair tam olarak bir çalışma yapmadığım için bilmiyordum. Dil karşılaştırması yapıldı. Aynı kökten kelime, hem Sümercede hem de Türkçede aynı anlama geliyor. Birbiriyle aynı manaya gelen

çok kelime bulundu. Bu karşılaştırmalar, İran'da, Türkiye'de, Türkmenistan'da, Azerbaycan'da yapıldı. Fakat yabancı tarihçiler ve antropologlar bir dilin kullanımının başka bir millete geçebileceğini ve bunun, onların köklerinin aynı yere dayandığını göstermediğini, kültür bağı olması gerektiğini iddia ediyorlar. Son kitabımda kültür karşılaştırması yaptım. Yani şehir adlarından âdetlere kadar Türklere ne kadar benzediğini ortaya çıkarttım. Sümerlerde heykelcilik çok önemliydi. Heykellerin tümünün elinde bir kadeh vardır. Aynı şeyi Orta Asya'dan günümüze gelen bazı Türk heykellerinde de gördüm. Bunun ne anlama geldiğini bilmiyordum, yeni öğrendim. Bu su dolu kap, bir ant içme kabıymış; ayrıca gücün ve saygınlığın simgesi... Pek çok tarih kitabını kaleme alan rahmetli Servet Somuncuoğlu Orta Asya'da yüksek dağlara çıkarak kaya resimlerini inceledi. Daha sonra hemen hemen aynı kaya resimleri Anadolu'da da tespit edildi. Daha o kadar inceleme yapılması gereken yer var ki... Belki daha da eskilere gidecek Türk tarihi... Moğolistan'a ve Çin'e bile gidebilir bu geçmiş. Zaten Ankara, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin kuruluş amacı da buydu.

***“Hititler, memleketimizin ortasında ama
kimsenin haberi yok.”***

Hititler ilk ne zaman keşfediliyor?

1812 yılında Osmanlı sınırları içinde bulunan Suriye'nin Hama şehrine giden bir gezgin, bir evin duvarına örülmüş

üzerinde Mısır hiyeroglif yazısına benzer bir yazı bulunan büyük bir taş görüyor. Bunun ne yazısı olduğunu anlamıyor ama en azından Mısır yazısı olmadığını bildiriyor ama kimse pek dikkate almıyor. 1870 yılında Hama'ya gelen iki Amerikalı bu taşı ve buna benzer dört taşı daha bularak kopya edip yayımlıyorlar. Böylece bu taşlara karşı bir ilgi uyanıyor. Yerli halksa maalesef çok cahil. O ilk tespit edilen taşın romatizmaya iyi geldiğine inanıyor ve bundan dolayı taşı vermek istemiyorlar. O dönemde Suriye valisi olan Suphi Paşa bu taşların çıkarılmasına izin veriyor ve araştırmacılara yardımcı oluyor. 1871 yılında bu kez Halep'te benzer taşlara rastlanıyor ama aynı şekilde yerli halk bu kez de bu taşların göz ağrısına iyi geldiğine inanıyorlar. Taşın üzerine sürekli gözlerini sürdüklerinden dolayı taşı aşındırmışlar. Bu arada Anadolu'da da Boğazköy'de yerlilerin Yazılıkaya adını koydukları, kale duvarları, insan figürlü kabartmalar ve hiyeroglif yazısına benzeyen bazı işaretler tespit ediliyor. Sonuçta bütün bu buluntuların aynı kökenden geldiği anlaşılıyor. 1879 yılında İngiliz H. Says, o zamana kadar bulunmuş olan bütün kitabeleri, kabartmaları bir araya getirerek yayımlıyor ve bunların *Tevrat*'ta Mısır ve Asur kaynaklarında adı geçen Hititlere ait olduğunu açıklıyor. Boğazköy'de bir kazı yapılması gerektiğinin aşikâr olduğu bu dönemde, ilk adımı Alman Şark Cemiyeti atıyor ve 1906 yılında kazıya başlıyor. Hitit dilini ilk çözen kişi de bir Çek bilgin Hronzy oluyor.*

* Hronzy'nin Hititçeyi çözmesini sağlayan cümle "*Nu NİNDA-an ezzate-niwatarmaekkuteni*." yani, "*Ekmek yiyorsunuz, suyu içiyorsunuz*." Bu cümledeki "*watar*", İngilizce su anlamına gelen "*water*" kelimesine dönmüş.

Sümer, Asur, Hitit uygarlıklarına ait eserler yüzlerce yıl Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde ama bu uygarlıklara ait ilk tespitleri, araştırmaları, kazıları ve yayınları hep Batılılar yapıyor. Biz hiç merak etmemişiz. Neden?

Eğitimsizlikten. Cumhuriyet dönemine ve Atatürk aydınlanmasına kadar arkeolojiden haberimiz yoktu. Bırakın komşu topraklardaki değerleri, Anadolu içindeki eserleri bile görmemişiz. Tarihi eserlere taş diye bakıyorlar. Harap hâlde olan bir kiliseyi yıkamadık diye yakınan insanlara, “Yıkamak yerine restore edilmesi lazım.” diyen Atatürk, arkeoloji eğitimi için Avrupa’ya gençler gönderilmesini istiyor. Tarih ve arkeoloji bilinci, Cumhuriyet ile başlıyor.

Hititler daha çok tarihteki ilk yazılı anlaşma olarak kabul edilen Kadeş Antlaşması’ndan dolayı biliniyor.

Mısır ve Hitit devletleri arasındaki savaşta yıllarca kan dö-küldükten sonra M.Ö. 1269 yılında bir antlaşma yapılıyor. Kadeş Antlaşması’nın Akad dilinde yazılmış bir kopyası, Boğazköy’de bulundu ve şu anda İstanbul Arkeoloji Müzesi’nde. Metinde bu antlaşmanın bir de gümüş tablet üzerine yazıldığı bildiriliyor ama ne yazık ki bu henüz bulunmadı. Bu antlaşma, tarihteki ilk uluslararası antlaşmadır. Biliyorsun bu antlaşmanın büyük bakır bir levha üzerine yaptırılan bir kopyası da Birleşmiş Milletler binasının bir duvarında asılı duruyor.

Bir de meşhur Hitit Güneşi var... Melih Gökçek öncesindeki Ankara’nın sembolüydü.

Hitit Güneşi’ni kaldırıp yerine İslam’ın simgesi sanılarak Sümerlilerin Ay Tanrısının simgesi olan yarım ayı koydu. Hitit Güneşi olarak adlandırılan eserde, yarım daire şeklinde

iki boynuzun arasında ortada bir geyik, iki tarafında iki boğa figürü bulunuyor. Hititlerde boğa, Fırtına Tanrısı'nın; geyik, Koruyucu Tanrı'nın simgesi. Orta Asya kültüründe de boğa, geyik kutsal hayvanlardır. O yüzden Hititlerin de Orta Asya'dan geldiği savı var. Yani etki Asya'dan Anadolu'ya doğru olmuş.

*“Hitit erkekleri dönerek dans ediyor,
tıpkı Mevleviler gibi...”*

Hititleri nasıl tanımlıyorsunuz?

Hititler tamamen Anadolu'da yaşamış oldukça ileri bir uygarlık. Çok tanrılı bir din anlayışları var. Öyle ki bin Tanrıları var. Hititler, kendilerinden önce yaşayan Hattilerin daha sonraları Hurrilerin hatta Mezopotamya kökenli tanrılarını da benimsemişlerdir. Sınırları içine aldıkları halklar ayaklanmasın diye, yerli halkların Tanrılarını da benimsemişler. Hititlerde Tanrılar tamamen insanlar gibi düşünülüyor. Mesela Tanrılar susuyor, acıkıyor, hastalanıyor. Tanrıların başında sivri külahlar var, külahların çıkıntıları var. Biliyor musun, Kıyafet Kanunu öncesi o bölgede yaşayan halk geçeden buna benzeyen külahlar giyermiş. Çobanların başında da benzer başlıklara rastlamak mümkün... Hititler durmadan bayram yapıyor, yılda on sekiz bayram kutluyorlar. Bu bayramlarda törenlerin nasıl yapılacağı tabletlerde ayrıntılı şekilde anlatılıyor. Törenlerde erkekler dönerek dans ediyor, tıpkı bizim Mevleviler gibi... Sümerlerde bira, Hititlerde şarap önemli... Törenlerde şarap içiyorlar.

Sümerler gibi Hititler de temizliğe çok önem veriyor. Tapınaklara girerken, dua ederken, kurban keserken, mutfaklarda temizlik şart. Saçlar, tırnaklar kesiliyor, eller yıkanıyor. Sağlam surlar inşa etmişler. İnşa ettikleri surların bazı kısımlarında bulunan kulelerin üzerinde, düşmanı gözetlemek için dört köşe odalar yapmışlar. Hititlerin sur mimarlığı daha sonra Roma'ya, oradan da Bizans'a geçiyor.

Hititlerde kadının statüsü nedir?

Yasaya göre ailenin başı erkek ama kadının hakları da korunmuş. Cezalarda kadın erkek ayrımı yok. Evlenmelerde başlık parası var, buna karşılık kız da çeyiz getiriyor. Kadının öldükten sonra malı ve çeyizi çocuklarına kalıyor. Erkek öldükten sonra malının yarısı karısına kalıyor. Bir de evlenme ve boşanma yazılı belgeyle, tanıklar önünde yapılıyor. Yani Cumhuriyet'ten önce bizde olduğu gibi üç defa "Boş ol." demekle boşanma olmuyor. Bir de Hitit kraliçeleri çok önemli, krallarla eşit haklara sahipler. Sümerlerdeki aşk, bereket ve savaş Tanrıçası *İnanna*; Hititlerde *İştär*, İsraililerde *Asterte*, Yunanlılarda *Afrodit*, Romalılarda ise *Venüs* olmuş.

Günümüzde Sümerler, Asurlar, Akadlar, Hititler üzerine çalışmalar devam ediyor mu?

Maalesef devam etmiyor. 1980'lerde Adıyaman'a gittim. Oraya tayin edilmiş, Sümeroloji okumuş bir gençle tanıştım. Üstelik bu gencin evi, ailesi İstanbul'da. Ankara'ya bir yazı yazdım, İstanbul Arkeoloji Müzesi'nin bu gence ihtiyacı olduğunu belirttim. Kendisinin müracaat etmesi gerektiğini söylediler. Müracaat etti ama sonra yine tayinini yapmadılar. Bu kadar düşüncesizlik olur mu? Yıllar sonra bir başka gençle daha

tanıştım. Onu da önerdim ama onun tayinini de yapmadılar. Şu anda müzede tabletler üzerinde çalışan bir kız var. Ancak duyduğum kadarıyla onu da ofis işlerinde kullanıyorlarmış. Özellikle istenmiyor zaten bu tabletlerle ilgili çalışma yapılması... Belki de yakın zamanda fakültelerdeki bu bölümleri kapatacaklar. Puanı en düşük bölümler zaten... Kültüre, tarihe, arkeolojiye verilen önem gittikçe bozuldu. Oysa müzede, okunması gereken daha on binlerce tablet var.

Tarih, Göbekli Tepe'deki kazılar ve ortaya çıkan buluntular sonrasında yeniden yazılacak, deniyor. Siz burayı gidip gördünüz. Gördükleriniz sizi etkiledi mi? Neler söylemek istersiniz?

Rehberler Vakfı tarafından götürüldüm. Etkilenmemeye imkân yok. "T" şeklindeki dikilitaşların üzerine, üç boyutlu kabartma hayvan motifleri yapılmış. Düşünsene bu muhteşem kabartmalar, bundan 12000 yıl önce yapılmış! Bunlar çok şaşırtıcı. Ne amaçla inşa edildiği bilinemiyor. Dünyanın en eski tapınağı diyorlar. İlginç olanı, burayı 1000 yıl kullandıktan sonra bütün dikilitaşların aralarını taşlarla örerek onları zamanın tahribatına karşı önlem olarak gömmeleri. Dünya tarihini değiştirecek bir bulgu Göbekli Tepe...

VII. Bölüm

Kitaplar ve Yazarlık

“Hiçbir şey için geç değil.”

Kaç kitap yazdınız bugüne kadar?

Yirmi dört kitap yazdım. İlk kitabımı neredeyse seksen yaşında yazdım. Yani hayatta hiçbir şey için geç değil. Yaşlandım, benden geçti artık dememek lazım. Amerika’da Sümer tarihi uzmanı Samuel Noah Kramer ile buluşmuştuk. O bana, kitabını tercüme etmem konusunda teklifte bulundu. İngilizce bilmiyorum diye itiraz ettim önce. Yazdıklarımın birebir tercüme olması gerekmediğini, bildiklerimi yazmamın yeterli olacağını söyledi. Ondan sonra başladım, zaten bir şeye başladığım zaman mutlaka bitirmem gerekir. Bir gün, çalışırken elimde küçük bir İngilizce-Türkçe sözlük gördü, “Bununla mı çalışıyorsun?” diye gülmekten katıldı. Ama ne yapayım, zorlansam da bitirmeliydim! *Tarih Sümer’de Başlar* kitabımı işte böyle yazdım. Yazarı Kramer, gırtlak kanseriydi. Bunu bildiğim için de kitap Türkiye’de yayımlanır yayımlanmaz adresine postaladım. Sonra o da bana kendi el yazısıyla mektup yazdı. Mektubu alınca ne kadar çok sevindiğimi anlatamam. “Sümerler Türk olabilir, Atatürk haklı olabilir. Bu kitapla çok iyi bir iş yaptın.” diyordu mektubunda. Kitap yayımlandıktan iki ay sonra vefat etti.

Halil İnalcık da sizden sadece üç yaş küçük, yüzden fazla kitabı var ve çoğunu o da seksen yaşından sonra yazmış.

Bilgiler yıllar içinde birikiyor. Müzede çalışırken, halka dönük kitap yazabilmem mümkün değildi fakat meslektaşlara dönük müşterek yazılmış sekiz kitabım var. Yayımlanmış çok

makalem vardı. Armağan Kitaplar'dan önemli yazılarım yayımlandı. Kongrelere katıldım. Ama seksen yaşımdan sonra yazdığım kitaplarımla geniş bir okuyucu kitlesine ulaştım. Amacım Sümer, Hitit, Asur gibi Anadolu medeniyetlerine dair gerçeklerin sadece akademik bir çevreyle sınırlı kalması, herkes tarafından okunmasıydı Sanırım bunu başardım. Sümerlerde bir atasözü, "Biliyorsun, neden öğretmiyorsun." der. Ben de bu kitaplarla bildiklerimi öğretmeye çalıştım.

Yazı disiplininiz nedir? Su gibi yazar mısınız, zorlanır mısınız? Plan yapar mısınız, aklınıza estikçe mi yazarsınız? Bu konuyu biraz açıklar mısınız?

Konuyu belirledikten sonra kapsamlı bir araştırma yapar, notlar alır ve bir şablon çıkarırım. Ondan sonra sadece yazmak kalır. 1995'te bilgisayara geçtikten sonra doğrudan yazmaya başladım. Bilgisayar öncesinde, el yazısıyla bir müsvedde hazırlar, sonra daktiloyla yazardım.

Emekli olduktan sonra yeni bir kariyer inşa ediyorsunuz, tanınmış bir yazar oluyorsunuz... Yıllarca çalıştıktan sonra emekli olan bazı insanlar depresyona giriyor. Emekliliğin güzel bir dönem olması için ne önerirsiniz?

Yeni emeklilere, hayattan kopmamak için eve kapanmalarını öneririm. Kendilerini meşgul edecek, sevdikleri yeni uğraşlar bulsunlar. Hatta bunu emekli olmadan önce planlayıp hazırlasınlar. Bu uğraşlar; el işi, kitap yazma veya okuma, resim, müzik, her şey olabilir. Benim kitap yazma uğraşım olmasaydı resim yapmayı çok isterdim. Kabiliyetim olup olmadığını bilmiyorum ama ders alırdım. Bu yaşımda, yazmak için hâlâ planlarım var. Yeni şeyler öğreten bir alay kurs var. Yani tavsiyem,

boş oturulmaması ve zamanın değerlendirilmesi... Sümerlerin güzel bir atasözü var: “Boş vakit geçirdin de ne kazandın?” O yüzden, boş durmamak lazım.

102 yaşında Muazzez İlmiye Çığ çalışırken, Mersin, 2015.

Yandı İçim adlı şiir kitabınızda, emekliler için yazdığınız çok güzel dizeleriniz var. Okuyucularımızla paylaşalım.

Ey dostum!

Üzülme hiç, emekli oldum diye.

Emek verdinse eğer, canla başla işine,

Hak kazandın demektir, bu sonsuz özgürlüğe.

*Şimdi başlıyor yeni bir hayat sana,
Her yenilik, getirir bir yenilik insana.*

*Yıllar boyu koştuktan görmedin hiçbir yanı,
Ağaçlar yeşil olmuş, ya dökülmüş yapraklar
Bakamazdın çünkü aklında işin var.*

*Şimdi vaktin çok her tarafı görmeye,
Kaygısızca dolaşıp başıboş gezmeye.*

*İster atıl tabiatın boynuna,
İster çekil evinin kuytusuna,
İster dalıver kitapların bağrına,
Söyle doyum olur mu, özgürlük duygusuna?*

“Hikâyeler, tarihi cazip kılar.”

Siz, emekli olduktan sonra, bu dizelerdeki gibi “kitapların bağrına dalıveriyorsunuz” ve kitaplar yazmaya başlıyorsunuz. İlk kitabınız, bir çocuklar için yazdığınız *Sümer’e Yolculuk...*

Evet, bu ilk kitabı yazmaktaki amacım ilk ve ortaokul çağındaki çocuklarımıza 4000 yıl önce yaşamış yaşlılarının gözünden o dönemi anlatmaktı. Tüm olayları, bir Sümerli çocuğun ağzından yazdım. Renkli resimlerle süslenmiş, kolay okunan, keyifli bir kitap oldu ve çok beğenildi. Sonrasında diğer kitaplar peşi sıra geldi...

Genelde tarih sıkıcı bulunsa da sizin kitaplarınız su gibi akıyor.

Doğru, tarih ezbere okutulduğunda değil hikâyelerle eşleştirilerek anlatıldığında akılda kalır. Hikâyeler, tarihi cazip kılıyor. Mesela, *Muhteşem Yüzyıl* dizisi, herkesin aklında Kanuni dönemine ait bir şeyler bıraktı. Ben Sümerleri anlatırken de hikâyenin gücünden yararlandım. Örneğin, *Sümerli Ludingirra* isimli kitabım bir şairin hayatını anlatır. Ludingirra, Sümerli bir şair. Elimizdeki belgelere dayanarak Sümer kültürünü onun hayatının içinde yer vererek hikâyeye gibi yazdım. Bedrettin Dalan, Prof. Gazi Yaşargil gibi isimler bile kitabı okuyup beğenmişler. Bu kitapta Sümerlerin okul, mahkeme, ticaret, sanayi kavramlarına dair gerçekleri sunuyorum. Çok tutuldu...

***Hititler ve Hattuşa İştâr'ın Kaleminden* isimli kitabınız da çok tutuldu. Turist rehberleri, Hititleri turistlere eskiden kuru kuru anlatırken şimdi bu kitaptan çok yararlandıklarını söylüyorlar.**

Ülkemizde çok değerli Hititologlar var, onların yazdığı bilimsel değeri yüksek kitaplar var ama hiç, halka dönük çalışmalar yok. Çok sevdiğim arkadaşım Nurdoğan Gülen, *Šuppiluliuma* isimli kitabıyla bir Hitit kralının hayatını yazmıştı. Kitaptaki bilgilerin tamamı orijinal belgelere dayanıyordu. O kitabı okuyunca Hititlerin nasıl bir toplum olduğu çok iyi anlaşıyor. Kralın ve kraliçenin yazışmaları, düğün hediyeleri, saray dedikoduları, kıskançlıkları gibi pek çok detay var kitapta. Nurdoğan Gülen bir akademisyen değildi, İstanbul Üniversitesi Arkeoloji bölümü mezunuydu ve ayrıca yine aynı üniversitede Hititçe okumuştı.

Bizde akademisyen olmayanların yazdığı kitaplara bir burun kıvrırma olduğu için bu kitap çok itibar görmedi ne yazık ki... “Hattuşa’yı tanıtmak için ne yapmalıyım?” diye epey düşündüm.

Kitabın isminde geçen “İştar”, kader arkadaşım Hatice Kızılay’ın kızının ismi. Hatice üç kez denetçi olarak Boğazköy kazılarına gitmişti, kızı İştar’ı da yanında götürmüştü. Kitabın arkasında kazı alanında birlikte çekilmiş fotoğrafları var.

Muazzez İlmiye Çığ, Hatice Kızılay ve ortada kızı İştar, Arkeoloji Müzesi.

Kitabın ilham kaynağı İştar, kitabı beğendi mi?

Çok beğendi. “Beni meşhur ettin.” diye takılıyor.

Gilgamiş Destanı’nı konu alan kitabınız da çok beğenildi. Aslında herkes az çok *Gilgamiş Destanı*’nın en eski destan olduğunu bilir ama hikâyenin ne olduğunu pek bilmez.

Senin de dediğin gibi Gılgamiş Efsanesi epey eski... Asurbanipal, M.Ö. 7.yüzyıl’da yaşamış bir Asur kralı. Çok okuyan, bilim ve sanata düşkün, bilge bir kralmış. Sümer, Babil ve Asur eserlerine sarayında yer vermiş. Kendi kütüphanesi için çevredeki tüm şehirlerin kütüphanelerindeki eski tabletleri getiriyor. Ninova’da Ortadoğu’nun sistemli biçimde kaynakların toplanıp katalog hâline getirilmiş ilk kütüphanesini kuruyor. İşte bu kütüphane Irak’ta Ninova’da yapılan kazıda bulunuyor ve yaklaşık 20720 tablet British Museum’a götürülüyor. Bu tabletlerden biri de *Gilgamiş Destanı*’nı anlatıyor ancak tabletin yüzde altmış kırık! Tamamlanan kısımlar şiir hâlinde çevrildi. Benim hocam Landsberger’de doğrudan doğruya metinden çevirdi. Bu konudaki çalışmalar hep akademik kaldı. Eksiklikler dolayısıyla halkın bu destanı anlaması zor, şiir hâlinde olunca da okunması çok cazip değil. Ben bir ara, bu eserin şiir hâlinde direkt tercümesini yapmayı düşündüm ama sonra vazgeçtim, hikâye hâline getirdim ve *Gilgamesh* kitabını öyle yazdım. Gerçekten çok beğenildi.

***Gilgamiş* neden bu kadar önemli bir metin?**

Çünkü bizlere, binlerce yıl geçse de insan karakterinin değişmediğini gösteriyor. Mesela Gılgamiş, “Herkes ölüyor, ben de öleceğim, bunun için önemli bir iş yapmak, şöhret olmak gerekir.” diyor. Yani insan o zaman da ölümsüz olma çabası içinde...

“Tepki göstermek, vatandaşlık sorumluluğudur.”

Vatandaş bilinci gelişkin toplumlarda bireyler haksızlık, yanlışlık karşısında sessiz kalmak, seyirci kalmak yerine tepki gösterirler. Siz tepki gösterenlerdensiniz. *Vatandaşlık Tepkilerim* isimli kitabınız, bu bağlamda çok güzel bir örnek teşkil ediyor. Belki de tek örnek...

Küreselleşme ya da ümmet teraneleriyle insanların uyutularak vatandaşlık ve vatanseverlik kavramlarının yok edilmeye çalışıldığı bir dönemde “yurttaşlık tepkileri”, bugün okuyucular için ne ifade ediyor bilmiyorum. Fakat ben en azından bir vatandaş sorumluluğu ve bilinciyle üstüme düşeni yaptım. Parti başkanlarına, milletvekillerine, valilere, profesörlere, gazetecilere, sanatçılara; eleştirilerimi, tepkilerimi, mektupla veya telgrafla ilettim. Bana “Boşuna yoruluyorsun, okumazlar.” bile diyorlar. Gerçekten, yazdıklarıma hiç dönüş alamadım, sadece birkaç kişi cevap verdi. Ama başkaları da benim gibi davranırsa o zaman tepkileri dikkate almak zorunda kalırlar. Tepki göstermek aslında hepimizin sorumluluğu, bilinçli vatandaş olmanın bir gereğidir.

Sanki şimdi sosyal medya bu işlevi görüyor. Basının büyük baskı altına alındığı şu dönemde vatandaşlar tepkilerini daha çok sosyal medya üzerinden gösteriyor. Özellikle gençler sessiz kalmamayı tercih ediyor. Tavsiyeniz nedir?

Haksızlıklar, yapılan yanlışlar, söylenen yalanlar konusunda asla sessiz kalmasınlar. Sosyal medya kullanışlı ama insanların toplu olarak mektup yazıp tepkilerini direkt, şahıslara

veya kurumlara göstermeleri daha önemli diye düşünüyorum. Mektuplar kalıcı, kayda giriyor.

Vatandaşlık Tepkilerim isimli kitabınızdan birkaç bölüme yer vermek istiyorum:

5 Kasım 1994 tarihinde, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Recep Tayyip Erdoğan'a yazdığınız mektup:

Erdoğan, dönemin Valisi Hayri Kozakçıoğlu'na, "Camide yoksunuz diye bir laf ediyor muyum?" demiş. Siz de bunun üzerine "Camiye gitmek kulun Allah'a karşı görevi ama Cumhuriyet Bayramı tören ve şölenlerine katılmak, özellikle ülkenin siyasi bir mevkisini elde etmiş şahıslar için vatan, millet ve toplum görevi olduğunu bilmeyecek kadar cahil değilsiniz kuşkusuz. Dinimize göre camiye gitmeyen hakkında hükmü ancak Allah verir. Fakat vatan ve millet görevini yapmayı er geç bir gün toplum cezalandırır, bilesiniz! Saygılarımızla..."

8 Aralık 1994 tarihinde, Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı Melih Gökçek'e gönderdiğiniz mektup:

Dün bir televizyon tartışmasında, "Ancak, Müslüman Müslümanı anlar." diye bir cümleyle hakkınız olmayarak karşınızdaki kişinin inancına dil uzatmış oldunuz. Yalnız siz mi Müslümansınız? Eğer Müslüman, Müslümanı anlayıp tutsaydı, Birinci Cihan Savaşı'nda Müslümanların Halifesi Osmanlı Padişahı'na karşı ilk Mekke Emiri başkaldırmaz; Müslüman Araplar, Hristiyan İngilizler ile birleşerek Osmanlı Devleti'ni arkadan vurmazdı. İnsanları dinler birleştirseydi dünyada bu kadar kan akmazdı. İnsanları birleştiren; dil, millet, kültür ve vatanıdır. Saygılar.

Not: Seksen yaşındayım, Türküm, çok şükür Müslümanım. Bize Müslüman olmamızı sağlayan Ulu Atamızın da yolundayım. Sizin de öyle olmanız beklenirdi çünkü o mevkiye onun sayesinde ulaşabildiniz. Bunu asla unutmayın!

5 Ocak 1998 tarihinde, Köşe Yazarı Hasan Pulur’a gönderdiğiniz mektuptaysa bugünlere nasıl gelindiğinin ipuçlarını veriyorsunuz:

Yolda on iki, on üç yaşlarında bir kız çocuğuna rastladım; başı sınıksız kapalı, güzel bir kız. Dayanamadım, neden başını kapattığını sordum. Bana, “Öğretmenler, eğer başımızı kapatmazsak, cehennemde saçlarımızdan asılacağımızı söyledi.” dedi. Kur’an’da böyle bir şey yazmadığını sadece, başın örtülmesi gerektiğinden bahsedildiğini söyledim. Atatürk’ten ve onun, biz kadınlara verdiği haklardan bahsetmeye başladım. Çocuk, Atatürk’ün komünist olduğunu söyledi. Ben bunun uydurma olduğunu söyledim. Biraz daha konuşunca öğrendim ki çocuk, ailesi tarafından İmam Hatip Okulu’na gönderilmiş, hâlbuki biyoloji okumak istiyormuş.

Türkiye’nin bugün geldiği durumu âdeta yıllar öncesinden öngörmüşsünüz. Cumhuriyet Devrimi’ni yaşayan ve yaşamı boyunca koruyan biri olarak neler söylemek istersiniz?

Müsaade edersen bu soruna *Yandı İçim* adındaki şiir kitabımdan bir şiirle yanıt vereyim.

İçim Yanıyor

*İçim yanıyor, yanıyor içim.
Kan ağlıyor yüreğim!
Böyle mi olacaktı, bizim muhteşem DEVRİM?*

*Ama düşünüyorum da
Kolay değildi, kolay!
Batı'nın aydınlığa girdiği
400 yıllık Rönesans'ını,
Yüzyıllık Sanayi ve Fransız Devrimi'ni
Bir anda ülkeye sokmak
Kolay değildi, kolay!*

*Resim, müzik, heykel,
Açıkçası tüm sanatla yüzleşmek,
Medreseleri kaldırıp
Çağdaş eğitime girmek,
Okuma yazma bilmeyen halka
Bunları öğretebilmek
Kolay değildi aғam, kolay değildi bacım!*

*Olayları kabul ettirmek,
Hem de zorlamadan,
Silah kullanmadan,
Kan dökmeden
Kabul ettirmek kolay değildi.*

*Ama öyle kolay oldu ki,
 İnanmıyor buna aydın geçinenler.
 Onlar inanmaya dursun,
 Çünkü halkımız cahillikten bıkmış,
 Cahil hocaların elinde oyuncak olmaktan yorulmuştu.
 O artık aydınlık istiyordu,
 Okuma yazmanın ne olduğunu biliyordu.
 Koşuyordu öğrenmek için
 Aydınlığa koşuyor, koşuyordu.*

*Bunu anlayamadı karanlık kafalar,
 Yüce Tanrı'yı kullanarak çıkar sağlayanlar
 Anlayamadı bunları.
 Anlayamadı,
 Anlamak istemedi.*

*Var olmalarını, ellerindekilerini
 O devrime ve o devrime baş koyanlara
 Borçlu olduklarını bilmezden gelerek
 Aydınlık peşinde koşan milleti,
 Sokmak karanlığa,
 Gâvur dediklerine köle etmek için
 Çalıştılar, çalışıyorlar, çalışmaktalar.*

*İçim yanıyor, yanıyor içim
 Kan ağlıyor, son demlerimde gönlüm.
 Aydınına düşman, vatanını satan,
 Onu bölmek için can atan,
 Hakka hukuka aldırmayan,
 Yalan dolan ile halkını aldatan,
 Düşmanı ile birleşen,
 Görmemiştir tarih,
 Böyle bir devrime karşı çıkan!*

*Tarih bunu affetmeyecek,
 Aydınlık karanlığı yenecek,
 Türk milleti el ele, kol kola,
 Devrimi yerine, tekrar getirecek.*

*Ben görmeyeceğim,
 Ama buna inanıyorum
 İnaniyorum, inanıyorum
 İnanmayanlar KORKSUN diyorum!*

“Doksan yaşında yargılandım.”

Çok pozitif, yapıcı bir insansınız ama sözünü sakınmayan bir yanınız da var. Çekinmeden, tarihî gerçekleri ortaya koyuyorsunuz. Bu yüzden, 2006 yılında, halkı kin ve düşmanlığa tahrik etme suçuyla yargılandınız.

İzmir’de İmam Hatip Lisesi’nde okumuş bir avukat, savcılığa beni şikâyet etmiş. Savcılığın incelemesi sonucu, “halkı kin ve düşmanlığa tahrik etme suçu”ndan dolayı bir buçuk yıl hapis cezası istemiyle beni yargıya veriyorlar. Haberi ilk aldığımda çok şaşırdım. Kızım Yülmen çok akıllıca davrandı. Önce, zaman kazanmak için davanın ertelenmesini talep ettik. Sonra, avukat konusunu düşünürken Sayın Veli Devecioğlu, Cezaevleri eski Genel Müdürü imiş, bana destek olmak istediğini ve karşılığında para talep etmediğini belirtti. Konu medyaya da yansdı. Mahkeme günü öyle bir yağmur vardı ki... Mahkemeye, bardaktan boşanırcasına yağan yağmurun altında gittik. O havada bile mahkemenin önündeki kalabalığı anlatamam... Bana destek olmak için İzmirli yirmi beş avukat, cüppelerini giyip gelmişlerdi. Sanatçıların, yazarların, gazetecilerin katıldığı öyle büyük bir kalabalık vardı ki, hâkime kendimi salonda zor gösterdim. Yabancı gazeteciler de duruşmayı izlemek için izin istemişlerdi ancak ben gelmelerini istemedim. Savcının okuduğu iddianameye çok şaşırdım. Onun söylediklerini duyunca inan kurtulamayacağımı düşündüm, o kadar kötü suçlamalar vardı ki...

Hangi konuda suçlanıyordunuz?

Mabet fahişeleriyle ilgili yaptığım açıklama üzerine suçlanıyordum. Tarihî belgelere dayandırsam da bu açıklamamla halkı tahrik ettiğim öne sürülüyordu. Hâkim bana “dul” dedi. Ben hemen hâkimi düzelterek 2002’de değişen kanuna göre bekâr olduğumu söyledim. Tüm salon güldü. Neyse hâkim konuştu ve sonunda, “Beraat.” dedi. Salon o kadar kalabalıktı ki nefes dahi alamıyorduk. Sonra bahçeye çıktık, orası daha da kalabalıktı. Beni hemen oradan uzaklaştırmak istediler ama o yağmura rağmen beni desteklemeye gelen bunca kişiye teşekkür etmek istedim. Teşekkür ettim, bu defa da bir alkış koptu. Sonra eve geldik, mahkemeye ilgili haberleri takip ettik. Beraatım açıklanır açıklanmaz bu haber tüm dünyada yer almış. Kardeşim Turan, gazetelerde çıkan haberleri derleyip bir dosya hazırladı. Bu davayla, tüm dünya televizyonlarında haber oldum. Amerika’daki akrabalarım dahi bu haberi radyoda ve televizyonda takip edip beni aradılar.

Bir bilim kadını olarak, yazdığınız bilimsel bir makaleden dolayı üstelik de doksan iki yaşında olduğunuz hâlde bir dava açılıyor, kabul ediliyor ve yargılanıyorsunuz. Bu, dünyanın her yerinde haber niteliği taşır.

Bizim camiamızın yani çivi yazılarıyla ilgilenen bilim insanlarının Hollanda’da bir dernekleri varmış. Bu derneğe yüz elli kişi müracaat etmiş ve oradan benim arkamda olduklarına dair bir bildiri hazırlayıp göndermişler. Sonra bir gün İzmir Hilton Otel’indeydim. Beni mahkemeye veren Avukat da oradaymış. Otel yetkilileri, Avukat Bey’le görüşüp görüşmek istemediğimi

sordular. Ben de tabii ki görüşmek istedim. Beni, diğer otel misafirlerinin göremeyeceği gizli bir odaya aldılar. Sonra Avukat yanıma geldi ve uzun uzun konuşmaya başladık. Avukat, “Eğer sizi mahkemeye ben vermeseydim cemaat bu işin içine girecek, sizi dava edecekti. Ben onlardan önce davrandım çünkü bu konu büyümesin ve kapansın istedim.” dedi. Vatandaşlık tepkisi göstererek bu davaya giren Avukat’la sonrasında çok ahbab olduk. Karısıyla da tanıştım.

“Örtünme, İslamiyet öncesine dayanıyor.”

Mabet fahişelerinin başlarını örttüğünü söylemeniz, sonuçta tarihî bir gerçek olsa da bugün başını örtenler bundan rahatsız oldular.

Bir gün, televizyon izliyorum, hangi kanaldı hatırlamıyorum. Bol makyajlı, süslü ancak başı kapalı bir kadın bu kanaldaki bir sohbet programına katıldı. Bu kadın bir tarikata mensupmuş. Tarikattaki kadınlar imam nikâhı kıyıp seks yapıyorlarmış. Ben de bunu duyunca hemen kitabıma “5000 yıl önceki mabet fahişeliği geri mi geliyor? Eğer tarikatlarda imam nikâhı ile seks yapılıyorsa camilere de aşk odası koysunlar. İmam nikâhıyla beraber olsunlar sonra kadın çıkarken boşasınlar.” diye yazmıştım. Ama ne yapayım, o kadar kızmıştım ki... İlginç bir şekilde kitabın bu kısmından duruşmada bahsedilmedi.

Peki, nedir bu mabet fahişeliği, biraz açıklar mısınız?

Sümer tapınaklarında rahibeler, genel kadın görevi görüyorlardı. Bunlar Tanrı adına cinsel ilişkide bulundukları için “kutsal” sayılmış ve diğer kadınlardan ayrılımları için başörtüsü takmaları istenmiş. Daha sonraları M.Ö. 1500 yıllarında bir Asur kralı yaptığı bir kanunun kırkırıncı maddesiyle evli ve dul kadınların da başlarını örtmeye mecbur etmiş. Fakat kızların, cariyelerin ve sokak fahişelerinin örtünmesi yasakmış, örtünürlerse ceza varmış.* Böylece meşru seks yapan evli ve dul kadınları da mabet fahişeleri düzeyinde saymışlar. Bu gelenek Yahudilere geçmiş, dindar Yahudi kadınları evlenince saçlarını traş ettirip bir peruk veya başörtüsüyle başlarını örtmüşler. İlginç olan, *Tevrat*’ın yazıldığı son zamana kadar Yahudiler arasında Tanrı namına fuhuş yapan kadın ve erkeklerin olması... *Tevrat* Tesniye 23:18’de, “İsrailoğullarından ve kızlarından kendilerini fuhşa vakfetmiş kimseler olmayacaktır. Kadınlar! Fuhşun ücretini herhangi bir adak için Allah’ın Rabbin mabedine getirmeyeceksin çünkü bunların ikisi de Allah’ın Rabbe mekruhtur.” şeklinde yazılıyor. Yahudi fahişeleri yüzlerine peçe koyuyorlarmış. (*Tevrat* Tekvin 38:15) Hristiyanlıkta başörtüsü rahibelerin simgesi. Yani örtünme İslamiyet öncesinde dayanıyor. İslam’a erkekten kaçma şeklinde geçmiş. Buna karşın erkeksiz bir yerde *Kur’an* okurken veya dua ederken kadınların başını örtmesi Sümer geleneğinin devamıdır.

Peki, bu mabetlerde doğan çocuklara ne oluyor?

Sümer rahibelerinin evlenseler bile çocukları olmamalıydı. Kazara doğan çocuklar öldürülüyordu. Çünkü bu kadınlar

* Prof. Mebrure Tosun-Doç. Dr. Kadriye Yalvaç, Sümer, Babil, Asur Kanunları ve Ammi Aduqa Fermanı, Ankara, 1975, s. 252, Madde: 40.

Allah'ın karısı olduğundan, doğan çocuklar da Tanrı'nın çocukları sayılıyordu. Sümerler bir ölümlüden Tanrı'nın çocuğunu istemiyorlardı. Mesela *Kur'an*'daki bir ayet, İsa'nın neden Tanrı'nın oğlu olarak kabul edildiğine bir açıklık getiriyor. Âli İmrân Suresi, ayet 35-37: "İmran karısı şöyle demişti: 'Rabbim karnımızdakini azatlı bir kul olarak sana adadım. Adağımı kabul buyur. Rabbim onu kız doğurdum, ona Meryem adını koydum. Kovulmuş şeytana karşı onu ve soyunu sana ısmarlıyorum.' dedi. Rabbi onu hüsnükabul gösterdi ve güzel bir bitki yetiştirdi. Zekeriya'yı (teyzesinin kocası), Rabbi onun bakımıyla görevlendirdi. Zekeriya onun yanına, mabede her gelişinde orada bir rızık bulur ve 'Bu sana nereden geliyor.' diye sorar. Meryem de 'Allah tarafından.' derdi." Bu ayetten de anlaşıldığı gibi o zamanlar mabetler vardı. (*Tevrat* ve *İncil*'de de mabetlerin olduğu yazıyor.) Meryem, mabede adanmış ve orada yetişmiş bir kız. Çocuğu olunca da ona "Allahın oğlu." diyorlar. Tüm bunları detaylı şekilde *Bereket Kültü ve Mabet Fahişeliği* kitabımda yazdım.

Şimdi din dersini Anayasa'ya aykırı şekilde zorunlu yapılar ve sadece bir dinin ve o dinin bir mezhebinin tarihini ve kurallarını öğretiyorlar. Oysa geçmişten günümüze değişen ve dönüşen inançlar, dinler tarihi gibi konular el alınsa daha bilinçli nesiller yetiştirebiliriz.

Daha bilinçli nesiller yetiştirmek istiyorlar mı? Bakın, "*Kur'an* Türkçeye çevrilemez." diyen bir zihniyet var. Biliyor musun, aynı şey Yahudilere de yapılmış. *Tevrat*, İbranice yazılmış fakat o zaman Mısır'da yaşayan ve sadece Yunanca bilen bir yığın Yahudi var. Bir kısım insan "*Tevrat*'ı Yunancaya çevirelim,

insanlarımız kutsal kitabı okuyup öğrensinler.” demiş. Vay sen misin bunu diyen, hemen bir başka kesim, “Kutsal kitap asla başka bir dile çevrilemez.” diye isyan etmiş. Bu tartışma M.Ö. 3. yüzyılda yaşanmış, büyük kıyamet kopmuş. Bizde de *Kur'an*'ın İngilizce, Almanca çevirisi çoktan yapılmış ama bizimkiler, “Yok efendim, *Kur'an* Türkçeye çevrilemez.” diye tutturmuşlardı. Türkçe dilinde ibadet neden olmasın, bunun mantıklı cevabı var mı? İnsanlar neden anlamadıkları bir dilde dua etsin?

Başbakan olduğu dönemde Recep Tayyip Erdoğan'ın 10. Yıl Marşı'na atıfta bulunarak “Demir ağlarla kim örmüş, hep biz ördük.” sözüne bir mektup ile yanıt verdiniz. Bu mektubunuza dönüş oldu mu?

Olmadı.

Sosyal medyada büyük yankı uyandıran mektubunuzu okuyucularla paylaşalım:

25.08.2012

Başbakan Recep Tayip Erdoğan Hazretlerine;

İkide bir “Demir ağlarla kim örmüş, hep biz ördük.” deyip duruyorsunuz, Atatürk zamanında yapılanları sıfıra indiriyorsunuz. Eğer biraz tarih bilseniz bunu söylemeye utanırdınız, yüzünüz kızarırdı.

O günkü örülen “demir ağlar” yalnız tren yolları değildi: Güçlü eğitim, güçlü ekonomi, güçlü demokrasi ve laiklik temelleri atılmasaydı, ne siz bugün o mevkie gelebilirdiniz ne de gösteriş olarak başlarını örttüdüğünüz (yüzleri gözleri boyalı) eşleriniz olurdu.

Özendığınız Müslüman ülkeleri arasında hangisi bizim ülke gibi?

Osmanlı Devleti yıkıntısı üzerine kurulan Türkiye Cumhuriyeti, toprağından bir damlasını satmadan, kimselerden borç almadan, Osmanlı'nın Birinci Cihan Savaşı borçlarını öderken yapılan işlerin yanında sizinkiler çocuk oyuncağı kalır.

Devletin geliri, okuma yazma bilmeyen; verem, sıtma, zührevi hastalıklar, trahom gibi bulaşıcı hastalıklardan kahrolan zavallı fakir halkın verdiği vergilerdi.

İşte o vergilerle, o alay ettiğiniz “demir ağlar” yapıldı.

Koskoca ülkede bir çimento fabrikası yoktu. O yüzden evler kerpiç denilen çamurla yapılıyordu. Şeker fabrikamız yoktu. Rusya'dan gelen şekerleri bugün gibi hatırlıyorum. Ülke sathında Sümer Bank, kumaş fabrikaları, şeker fabrikaları, çimento fabrikaları, kâğıt, silah, uçak fabrikaları kuruldu.

Buralarda çalışan mühendis ve işçilerimizin bir kısmı dışarıdan getirilen uzmanlarla eğitilirken bir kısmı da eğitilmek üzere Rusya'ya gönderildi.

Sizse başa geçer geçmez alın teri ve büyük bir özveriyle yapılmış o güzel tesisleri satıp satıp yediniz, yedirdiniz.

(...)

Ülkenin doğusu ve batısı düşman tarafından yakılmış, harabeye dönmüştü.

Hemen hemen hiç karayolu yoktu.

Mevcut demir yolları dâhil birçok kurum yabancıların elindeydi.

Bütün bunlar ellerinden alınarak ülkenin malı yapıldı. Ayrıca 3000 kilometrelik tren yolu yapıldı ki o zaman şimdiki gibi dağları

bir anda oyacak makineler yoktu. Tüneller kazmayla kazıldı. Elde, onları planlayacak, hesaplayacak mühendisler yoktu.

Onun için böyle kimseleri yetiştirmek üzere okullar açıldı. Tren rayları yapmak için fabrika kuruldu. Kilometrelerce kara yolu, köprüler yapıldı.

Demir ağın bir ayağı olan “çağdaş eğitim” de yoktu. Batı, araştırmalarda, icatlarda almış yürümüştü. Ama bizde, ne doğru dürüst lise ne de araştırmalar yapacak üniversiteler vardı. O yüzden Osmanlı Devleti geri kalmış ve yıkılmıştı. Okullarda, eğitim verecek kadrolar yoktu. O yoklukta birçok alanda eğitim almak üzere Batı’ya, başarılı pek çok gencimiz gönderildi.

İstanbul’da, Darülfünun denilen okul tam bir üniversite oldu. Tıp, Hukuk, Siyasal Bilgiler, Dil ve Tarih-Coğrafya, Ziraat gibi fakülteleri içine alan Ankara Üniversitesi’yle güçlü ve köklü bir eğitimin temeli atıldı. Dışarıdan gelenlere istedikleri kitaplıklar, laboratuvarlar sağlandı. Onların derslerini Türkçeye çevirecek çevirmenler bulundu. Bunların hepsi parayla oluyordu.

O paralar, o fakir halkın vergileriyle sağlanıyordu. O dönemde devlette yolsuzluklar, suiistimaller olmuyordu. Rahmetli Başbakan İnönü, “Kimseye bir kuruş yedirmem.” diye bas bas bağırıyordu. Bundan sonra, İmam Hatiplerde yetiştireceğiniz dindar ve kindar o zavallı gençleriniz, Allah’a dua ederek, yalvararak size yardımcı olurlar. Böylece elinize aldığınız bu güzel ülkeyi kendinizle toprağa gömerek tarihe kara harflerle geçersiniz.

Muazzez İlmiye Çığ

***“Benim Allahım ceza vermez,
herkesi her şeyi sever.”***

Allah’a inanıyor musunuz?

Evet, Allah’a inanıyorum ama Allah’ın insanlardan her şeyi sevmesini istediğini düşünüyorum. İnsanı, hayvanı, ağacı, dağı... Eğer sevecensen, bir sıkıntın olduğu zaman önün açılıyor; sevecen değilsen “Ne hâlin varsa gör.” diyor Allah. Bu inanç, eski Türklerin inancıymış. Çok hoşuma gitti. Tanrı, yarattığı insanı kabahatli diye cehennem denilen ateş kuyularına atmıyor. Verdiği tek ceza, başı sıkıştığında ona yardım etmemesi. Ben hiç kimseye zarar vermeyen, herkesi sevmeye çalışan bir insanım, o yüzden hep işim rast gitmiştir. Demek benim Tanrım, o. Ceza değil, sevgi veren...

Bu kadar araştırma yaptığınız, makale ve kitap yazdığınız için kamuoyu sizi profesör olarak biliyor. Sizi eleştirmek isteyenlerse “O profesör değil ki!” diyorlar.

Evet, maalesef Türkiye’de kariyer anlamında çok yükseklerde de olsan, akademik bir unvanın yoksa ne yazarsan yaz makbul görülüyor. Arzu etsem elbette profesör olurum. Prof. Bossert, “Bu kadar yayımınız var, gelin sizi Dr. yapalım.” derdi. Fakat bizim ona ayıracak vaktimiz yoktu. Mezun olduğum Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi bile bana doktorayı uygun görmüyor. Benimle bugüne kadar en ufak bir iletişime dahi geçmediler. Üzülüyorum da... Sümeroloji hocaları ve öğrencileri, yazdığım kitaplardan Sümer tarihini detayıyla öğrenebilirler

Çünkü Türkçe yazılmış başka kitap bulamazlar. Benim kitaplarımı inceleyip incelemediklerini de bilmiyorum. Ankara, Dil ve Tarih-Coğrafiya Fakültesi'ndeki hiçbir akademisyenden bugüne kadar bir kere olsun yazdıklarımın dolayı ne bir teşekkür ne bir eleştiri aldım. Sadece arkeoloji bölümü benimle temastadır. Hititoloji ve Sümeroloji bölümleri çok ilgisizdir. Hatta fakültenin 75. kuruluş yıl dönümüne davet edilmiştim. Orada toplantı düzenlendi. Bu toplantıda Sümeroloji bölümünden bir tek kişi yanıma gelmedi. Sanki ben yasaklıymışım gibi... Benim bilmediğimi onlar, onların bilmediğini ben biliyor olabilirim. Karşılıklı temasta olmak, çalışmak gerekir.

Ancak yurt dışında pek çok kez Sümerolog olarak söz almış bir insansınız.

Evet, henüz kitaplarım İngilizceye evrilmedi ama bugüne kadar makalelerim yabancı dilde de yayımlandı, uluslararası pek çok konferansa katıldım.

Yeni neslin görevi, sizin kitaplarınızı yabancı dillere çevirip tüm dünyaya okutmak olmalı.

Bilim için çalışan insanların her zaman el ele olması gerekir. Bu konu çok önemli. Akademisyenler ya da serbest çalışan bilim insanları birbirini takip edip eleştirebilir, birbirlerine yardım edebilirler. Kiskanlık her yerde olduğu gibi bilimde de olabilir ancak gerekirse teşekkür edilebilmeli. İlerlemenin, kalitenin en iyi yolu budur.

VIII. Bölüm

Yaşama Dair Tavsiyeler

***“Yaşın ne olursa olsun, öğrenmenin
sonu yok.”***

İnsanın kendini tanıması çok önemlidir. Sizin öne çıkan üç özelliğiniz, yani sizi tanımlayan üç özelliğiniz nedir?

Çalışkan olmam, her şeye merak duymam, iyi iletişim kurabilmem. Biliyorsun, Astrobiyolog Carl Sagan bilimin popülerleşmesi için yaptığı çalışmalarla tanınır. Halka dönük popüler bilim kitapları yazmıştır. Bir yerde onun bu yazılarının eleştirildiğini okumuştum. Bir yurt dışı uçuşumda, yanımda oturan bir adamın bir şeyler hesapladığına gözüm ilişti. Belli ki bilim insanıydı. Dayanamadım, hemen adamla sohbet etmeye başladım. Fizikle ilgilenen bir ilim insanıymış ve Hollanda'ya kongreye gidiyormuş. Hemen ona Carl Sagan'ı sordum. Bir bilim insanının halka dönük kitaplar yazmasının eleştirilmesi karşısındaki yorumunu merak ediyordum. Kaliforniya'daki çok büyük bir enstitüden bahsetti. “Bu çok büyük enstitüye, çok büyük paralar veriliyor ve aslında bu paralar halkın cebinden çıkıyor. Oradaki araştırmaların sonucunu halka duyurmazsak olur mu? Halk parasının nerelere gittiğini bilmeli. Bilim, halka dönük yapılmalı. O yüzden Carl Sagan haklı.” dedi. Ben meraklıyım işte... Yaşın ne olursa olsun, öğrenmenin sonu yok. Bazısı yanındaki yolcuyla saatlerce bir tek kelime konuşmaz ama ben sohbet ederim. Çünkü her insandan öğrenecek bir şeyler vardır diye düşünürüm. Sümerleri, Hititleri araştırdığım gibi Carl Sagan'ın kitaplarını da okurum. Yenilikleri takip ederim. Okumak zihni de dinç tutuyor.

Kendi büstü önünde. Aydınlık Parkı, Kuşadası, 2001.

**Yaşam enerjiniz yüksek, içsel motivasyonunuz güçlü...
Sırrı nedir bunun?**

Yaşam enerjim var, doğru. Son zamanlarda bazen, öleceğim aklıma geliyor, “Aman hadi be sen de!” diyorum kendi kendime. Buraya, yazlığa gelirken kaç türlü iş getirdim ama

yapamadım ve neden yapamıyorum diye çok sıkıldım. Ama yine de iş getirdim. İnsanın hayatta bir işi, ideali, meşgul olacağı bir konusu olmalı. Bu insanı canlı tutuyor, motive ediyor. Yataktan kalktıktan sonra yapacak işi olmayan insanlar boşluğa düşüyor, zamanla yaşama sevincini kaybediyor, hatta çabuk çöküyor. O yüzden insanlar mutlaka uğraşacakları bir meşguliyet, hobi veya faaliyet bulmalı. Yoksa insanın ruhu da emekliye ayrılıyor.

*90. doğum günü kutlamasında dostları ve Musa Ağaçık
Bülent Gülmedim ile birlikte. İstanbul Arkeoloji Müzesi, 2004.*

“Ömür, ne kadar uzun yaşarsan yaşa, kısacık...”

Ömür kısa mı? Yoksa uzun mu?

Şunu anladım ki ne kadar uzun yaşarsan yaşa, kısacık. Önceleri böyle düşünmüyordum ama bu kadar yaşadığım hâlde yaşanılanlar bana ait değilmiş de bir filmmiş gibi geliyor. Yaşanılanlar sanki bugünmüş gibi... Onun için, hayat ne kadar uzun olursa olsun kısa görünüyor. Hiç unutmam, ben gençken seksen yaşlarında bir hanıma, “Hayat nedir?” diye sordular. “Kızım, açın şu pencereyi dışarı bakın; işte o, hayattır!” dedi. Doğru, bence de aç bak pencereden, ne görüyorsan hayat odur. Annem de seksen yedi yaşına kadar yaşadı. O neler geçirmiş neler... Ben çocuk olarak yaşadım o yoklukları. Evde yatacak yerin, yiyecek ekmeğin olmaması ne kadar kötü. Dikiş dikerek geçimini sağlamaya çalışması ne kadar önemli. Ama zevkli bir kadındı. Yaşadığı tüm zorluklara rağmen hayattan zevk almasını bilirdi. Yaşadığı sefaleti, sıkıntıyı anlatan serzenişleri olmazdı. Öyle üzülerek falan anlatmazdı yaşanılanları, sohbet arasında dinlerdik.

“Hayatın zevkini çıkartmak gerekiyor.” diyorsunuz. Peki, bunun için ne yapmak lazım?

Ben durmadan çalıştım ve yaptığım işten zevk aldım. Hâlâ da çalışıyorum ve zevk almaya devam ediyorum. O yüzden de ya sevdiğin işi yapacaksın ya da yaptığın işi seveceksin. En mühimi, bulunduğun durumdan memnun olabilmek... Biri gelir, “Burası güzel ama çok rüzgâr esiyor.” ya da “İyi ama çok güneşli.” der ve o anla ilgili olumsuz bir şey çıkartır. Ben bu

şekilde yaklaşmam. Bugüne kadar hayattan zevk almasını bildim. Geçenlerde Didim'e gittik. Kızım Esin çok kızdı o kadar yol gittik diye. Ama ben öyle keyif aldım ki o yolculuktan... Yoldaki o dağlar, yeşillikler, tüneller... Yani yolun o uzunluğunu görmedim, etrafıma baktım. Yaşarken her şeyi sanki bir tiyatroydaymışım gibi hissediyorum.

Prof. Türkan Saylan ve Muazzez İlmiye Çığ, 2007.

Hayattaki riskleri düşünür müsünüz? Temkinli mi yaşarsınız?

Yok, ben hayattaki riskleri hiç düşünmedim. Bunun için, problemler çıkar diye hiç hesap yapmadım. Hayatın getirdiklerine ayak uydurdum. Mesela, bu yaşa geldim hâlâ evhamlı

değilimdir. Oturup kalkarken yardım etmek istiyorlar, alışma-yayım diye istemiyorum. Kendim yürüyeyim istiyorum. Bazen hep yatma ihtiyacı duyabiliyorum ama yatmıyorum. Yatıp kalırsam, bir daha kalkamam diye korkuyorum.

“Hayat, ‘anlar’dan ibaret.”

Bütün bu zorlukları yaşamanıza rağmen gönlünüz yaşam dolu. Bunu nasıl başarıyorsunuz?

Belki de o zorluklar dolayısıyla pozitifim. Her yeni gün daha iyisini buldukça da mutlu oldum. Kendimi daha iyi hissettirdim. Bugün de Mersin’de, kızımın evinde olduğum için çok mutluyum, kendimce her şeyin en iyisini buldum. Dededen, babadan kalma bir mirasım yok benim. Kocamın ailesinden miras kalmıştı. Kocamın ağabeyleri vardı. Hele bir tanesi de çok tatlıydı, hakiki ağabeyim gibi severdim. Kocam küçük yaşta babasız kaldığı için ağabeyleri çok emek vermişler, onu okutmuşlar. Ben çok akıllıyım ya, mallarının tümünü ağabeylerine bağışlaması konusunda ısrar ettim. O da bağışladı hepsini. Ağabeyler kısa süre sonra art arda ölüverdiler ve tüm mallar çocuklarına kaldı. Tarlalar, evler, hepsini çocuklar kısa sürede yediler, bitirdiler, geriye bir şey kalmadı. Ara sıra benim kızlar, ”Babamızın mallarını böyle dağıttın, biz malsız mülksüz kaldık.” diye takılıyorlar. Benim zavallı ailemde hiç mal mülk yoktu.

Geçmişe dair özlem duyduğunuz bir şey var mı?

Ben geçmişe ait hiçbir şeyi düşünmem. Geçmişte yaşamıyorum. Onun için de fazla detay hatırlamam. Hayat “anlar”dan

ibaret. Yani bugünü yaşayacaksın, bugünün hakkını vererek yaşamak lazım. Bazı insanlar geçmişe dönük olurlar ve bugünü de kaybederler. Ben ne ileriye ne de geriye düşünüyorum. Bugünü yaşıyorum çünkü ileride ne olacağımı bilmiyorum ki... Bakın bu yaşımda hâlâ ölümü bile düşünmüyorum ama tabii ölümüm, çocuklarım hayattayken, benim elim ayağım tutarken olsun istiyorum. Kendime kuruntu yapmıyorum, ölümünden korkmuyorum.

Sadece bugünü düşünerek yaşamayı nasıl başarıyorsunuz?

Bunu şuurlu yapmıyorum. Karakterim bu sanırım. Hep öyleydim. Geçmişe dair ne bir özlem ne de bir kin taşıyorum. Zaten çocukluğumuz o kadar zor zamanlarda geçti ki, şimdi ben cennette gibiyim. Yokluk, imkânsızlık vardı, şu an her şey elimin altında. Özellikle Kurtuluş Savaşı'ndaki o muhacirlik yaptığımız dönem çok sıkıntılıydı.

“Sağlıklı olacağım.” diye kendimi telkin ederim.

Yüz yaşınızı çoktan devirdiniz ama çok şükür gayet sağlıklısınız. Sağlığınızı nasıl korudunuz?

Ben hiç ilaç sevmem. Uzun yıllar hiç ilaç almadım. Tabii şimdi bu yaşımda aldığım bazı ilaçlar, vitaminler var ama bence en büyük ilaç beyin... Mesela dizlerim, kalkarken ve otururken beni çok zorluyor. Ama kendime telkinde bulunuyorum, “Ha gayret beyin, sen bunu iyi edeceksin.” diyorum. Rahmetli

kardeşim Turan, “Bir gün bütün hastalıklar beyin yoluyla teşhis ve tedavi edilebilecek.” derdi. Sağlığımı, kendimi telkin etmeme, hastalıklara düşmeyeceğime inanmama borçluyum. Bir de kendimi kötü hissettiğimde yatarım, uyurum. Uyku da çok önemli diye düşünüyorum.

Sağlıklı ve uzun ömür için spor çok önemli. Sizin sporla aranız nasıl?

Öğretmenlik de dâhil olmak üzere yaklaşık kırk yıl her gün işime yürüyerek gidip geldim. Her gün en az bir saat yürüdüm. Ayrıca fırsat buldukça da çeşitli vücut hareketleri yaptım ve hâlen de yapıyorum. Şimdi hareketlerimi yatakta yapıyorum. Hava müsait olduğu zaman, yardımcımınla birlikte yürüyüş yapıyorum. Çalıştığım dönemde evde sürekli bir yardımcım olmadığı için her işi kendim yapardım. Ayrıca, çocuklarımla üstünü başını ben dikerdim. Örgü örerdim, yemek yapardım, özellikle kocamı kaçırmamak için hamur açar ve börek yapardım (*Muzipçe gülüyor*). Alışverişi ben yapardım, enerjim yüksekti, şehir dışında evlenecek olan akraba çocuklarının çeyiz alışverişini bile ben yapardım.

Uzun ve kaliteli bir yaşam için sofranızdan eksik etmediğiniz bir yiyecek var mı? Beslenme şifreniz nedir?

Öyle özel bir yiyeceğim olmadı. Yemek ayırmam, her türlü yemeği kararınca yedim ve yiyorum. Hatta dışarıda yemek yediğim zaman tadını bilmediğim yiyecekleri denemeyi çok seviyorum. Yemek yapmayı da çok severdim. Eskiden çok mısafirim olurdu. Yirmi-otuz kişilik partiler yapardım. Bir de bir yemeği aynı şekilde yapmayı sevmezdim, muhakkak farklı bir şey denerdim, yeni bir şeyler eklerdim. Galiba yenilik seviyorum,

monotonluk bana göre değil. Alkol ve sigarayı neredeyse hiç kullanmadım. Belki, senede bir iki sigara, bir iki kadeh şarap içtim, hepsi o kadar.

Müzik dinlemeyi sever misiniz?

Çok fazla müzikle ilgilenemediğim gibi dinleyemedim de... Geçtiğimiz akşam radyoda, TRT'nin bir fasıl programına denk geldim. O kadar güzel çalıyorlardı ki programı sonuna kadar dinledim. Atatürk'ün Türk müziğine katkılarından bahsetmek istiyorum biraz. Atatürk, Arapça bir şiiri Türkçeye çevirmiş. Adnan Saygun'dan bu sözleri bestelemesini istemiş. Ve ortaya kendi dilimizle harika bir eser çıkmış. Bir de Atatürk'ün alaturka müziği kaldırdığını uydurdular. Daha önce alınan eserlerin notası yazılmamış. Yani aynı melodiyi her müzisyen kendi kafasına göre, farklı notalarla alıyormuş. Atatürk, alaturka müziğe nota sistemini getirmiş. Buna alışılması da zaman aldığı için bir süre alınamamış ve alaturka Türkçe müzik yasaklandı gibi algılanmış. Bir televizyon programında Münir Nurettin Selçuk gibi değerli birkaç müzisyenin sohbetini dinlemiştim. "Atatürk'ün alaturka müziğe olan tutumu" konuşulmuştu.

Zaten kendisi de alaturka müziği seven biriydi. Safiye Ayla'yı çok dinlermiş. Ama klasik Batı müziğinin de dinlenmesini istemiş. Zaten padişahlar klasik atı müziğini ve operayı dinliyorlar ama halka dönük bir çalışma yok. Her şey sarayda kalmış.

Dünyanın tüm imkânlarını size verselerdi, ne yapmak isterdiniz?

Dünyanın tüm imkânları bende olsaydı önce ölkemi Atatürk'ün yoluna tekrar getirmek, bu işi de başardıktan sonra uzaya gidip dünyayı seyretmek isterdim.

*“Sevdiklerinle birlikte olduğun yer,
en güzel yerdir.”*

Eşiniz Kemal Bey yanınızda olsa şu an dünyanın neresinde olmak isterdiniz?

Sevgili eşim hayatta olsaydı onunla Mersin’de olmayı isterdim. Onun da burada mutlu olacağını biliyorum. Ben şuna inanıyorum: Sevdiklerinle birlikte olduğun yer, en güzel yerdir.

Muazzez İlmiye Çığ ve eşi Kemal Çığ.

Muazzez Teyzeciğim, ben de beş gün boyunca Mersin’de, sizinle birlikte olmaktan ve sizinle konuşmaktan dolayı çok mutlu oldum. Nefesinize, yüreğinize sağlık!

Anlatacaklarım bitmez Sedefciğim, yüz iki yaşındayım. Bu kadar çalışma, gezme, konferans, kongre... Biter mi? Fakülteye ilk başladığımda altı ay kadar İbranice öğrenmiştim. Bir uçak seyahatinde yanımdaki koltukta oturan adamın elinde, İbranice yazılmış bir kitap gördüm. Meraklıyım ya, hemen Musevi olabileceğini düşündüm. Hemen *Tevrat*’tan bir soru sordum. Yani hayatı bırakmıyorum, ilgim, merakım hiç bitmiyor. Biriktirdiğim anı ve hikâye o kadar çok ki... Son olarak sana, Piri Reis Haritası üzerinde Prof. Charles Hapgood’un büyük bir ekiple çalışıp sonuçlarını yayımladığı *The Maps of the Ancient Sea Kings* isimli kitabından söz edeyim: Bizim haritamızla ilgili bu çalışmanın ülkemizde bilinmediğini öğrendim. Benim ilgi alanımda olmadığı için çıkan sonuçların ne derece doğru olduğunu bilmiyordum. Yalnız bizim bu ünlü haritamız çok geniş bir ekiple çalışılmış. Kitabın yazarı, “Bilim bir sosyal eylemdir. Bilimde ilerlemeyse birçok aklın çalışmasıyla olur.” diyor. Piri Reis Haritası hakkındaki bu çalışmayı halkımıza tanıtmak için kitabın oldukça kısa bir özetini yaptım ve Türk Tarih Kurumu tarafından makale olarak yayımlandı. Galiba pek ilgilenen olmadı. Senin anlayacağın, burnumu sokmadan duramıyorum.

En çok nasıl hatırlanmak istersiniz?

Atatürk aydınlanmasının bitmez tükenmez bir neferi ve savunucusu olarak hatırlanmak isterim. Hayatım boyunca bir kadın ve bir birey olarak elde ettiklerimin yani aldığım eğitimin, sahip olduğum iş imkânlarının Cumhuriyetimiz sayesinde olduğunun bilincinde oldum. Emekli olduktan sonra

entelektüel birikimimi kitaplar yazarak ve konuşarak insanımızla paylaşmaktan çok mutlu oldum. Toplumumuza pozitif yönde bir katkı sağlamış, insanların hayatını iyi yönde değiştirmiş ve toplumun aydınlanmasına yardımcı olmuşsam ne mutlu bana.

Kızı Esin, Muazzez İlmiye Çığ ve Sedef Kabaş, Mersin, 2015.

Muazzez İlmiye Çığ, Sedef Kabaş'ın oğluna kitap imzalarken, Didim, 2015.

Son olarak eklemek istediniz herhangi bir husus, mesaj veya öneri var mı?

Arkadaşlarım olup olmadığını sormuştun. Yaşıtlarımın hepsini kaybettiğimi söylemiştim. En yakın arkadaşlarım, kızlarım ve torunum Ömer (Dedeoğlu). Her şeyimle onlar ilgileniyorlar. İki yıl önce vefat eden kardeşim de çok yakın arkadaşımdı. Onlar haricinde Prof. Firdevs Gümüšoğlu ve sen, Sevgili Sedef Kabaş, benim iki genç arkadaşımsınız...

Muazzez İlmiye Çığ'ın torunu Ömer Dedeoğlu.

*Muazzez İlmiye Çığ genç dostları ile birlikte. Sedef Kabaş (gazeteci),
Dilek Yarcan (rehber), Firdevs Gümüüşoğlu (akademisyen).*

İki dost..., 2016

Her şey için çok teşekkür ediyorum.

Ben teşekkür ediyorum. İstanbul'dan kalkıp geldin ve günlerini verdin. Çocuğunu ve kocanı bıraktın, yanıma geldin. Seninle geçirdiğimiz günler, hayatımın en güzel günleri arasına girdi.

Yüz yılı aşkın yaşam tecrübenizin sonucu paylaştığınız anılarınızı, fikirlerinizi, ve önerilerinizi içtenlikle paylaştınız. Bu sohbeti bir kitap hâline getireceğim ve inşallah beraber imzalayacağız.

Mersin, 2019

MUAZZEZ İLMİYE ÇİĞ 107. YAŞI GÜNÜNDE SEDEF KABAŞ İLE #sedefilsöy.eşlerinde

SEDEFLİ SÖYLEŞİLER

SEDEF KABAŞ

MUAZZEZ İLMİYE ÇİĞ

Oynat (k)

▶ ▶▶ 22:29 / 1:09:52

/ SEDEF KABAŞ

OL

IX. Bölüm

**Sedefli Söyleşiler’de
107. Yaş Kutlaması**

Sedefli Söyleşiler'in Konuğu

107. Yaşına Giren Muazzez İlmiye Çığ

(20 Haziran 2020)

Sedef Kabaş: Bugün özel bir konuğum var. Kendisini Sümerolog, Hititolog, Yazar, Araştırmacı, Muhteşem Kadın, Tarihçi, Yaşayan Tarih, Bilge Çınar ama en çok da nam-ı diğer Muazzam Muazzez olarak bildiğimiz Muazzez İlmiye Çığ ile birlikteyiz. Hoş geldiniz.

Muazzez İlmiye Çığ: Hoş bulduk canım. Ne mutlu bana.

S.K. : Ben de çok mutlu oldum Muazzez teyzeciğim. Bu sene geledim Mersin'e. Her doğum gününüzde yanınızda oluyorum. Ama koronavirüsten dolayı geledim. Kusura bakmayın.

M.İ.Ç. : Estağfurullah. Ne yapalım şekerim kabul etmiyorlar Mersin'e. Gelmeye kalksan seni sokmayacaklardı. Onun için iyi oldu, niyet etmedin.

S.K. : İnşallah geçecek bu günler de. Biz *Sedefli Söyleşiler*'de yine sizin doğum gününüzde birlikteyiz. Öncelikle doğum gününüz kutlu olsun Muazzez İlmiye Çığ.

M.İ.Ç. : Çok teşekkürler. Darısı senin başına inşallah. Uzun, sağlıklı, kutlu ve benim gibi başarılı olarak yaşa.

S.K. : İnşallah. Ne güzel bu temenniye sizden duymak. Muazzez teyzeciğim bugün neredeyse bütün Türkiye sizin

doğum gününüzü kutladı. Size yönelik bu sevgi selini gördükçe o kadar mutlu oluyorum ki... Çünkü size gösterilen sevgi ve ilgi bir anlamda Cumhuriyet nesline sahip çıkma anlamını da taşıyor. Ben öyle düşünüyorum.

***“Bana gösterilen sevgi tamamıyla
Cumhuriyet’e olan yakın ilgi ve sevgi.”***

M.İ.Ç. : Aynen. Ben de öyle diyorum. Bana gösterilen sevgi tamamıyla Cumhuriyet’e olan yakın ilgi ve sevgi. Bu beni çok mutlu ediyor biliyor musun? Hakikaten memleketimizde büyük bir alt dalga var. Yani Atatürk dalgası. Çok güzel şeyler olacak inşallah.

S.K. : Hemen buradan hareketle sondan başlayalım. Çok güzel olacak her şey dediniz. Nasıl bir öngörüyle bakıyorsunuz geleceğe? 100 yılı aşkın bir tecrübe ışığında neler öngörüyorsunuz Türkiye’nin yakın geleceğine dair?

M.İ.Ç. : Şimdi şekerim büyük dalgalar oldu. Tabii ki olacak. Çok büyük bir devrim geçirdik. Böyle devrimler başka yerlerde büyük kan dökülmelerle oldu. Biz bir kan dökme yapmadık ama bunun acısı var bazı camialarda. Hâlâ Atatürk’ü hazmedemeyenler var. Bunu mecburi hoş göreceğiz. Bugüne kadar geldik. Ama bugün ben görüyorum ki devrimimizin en yüksek çağındayız. Neden en yüksek dersen... Devrime başladığımız zaman kadınların okuma yazmadan hiç haberi yoktu. 80 yılda

kadınlarımız her türlü alanda ödülleri alarak yükseldiler. Bu çok önemli. Avrupa'nın yaptığı 400 senelik Rönesans'ı biz 80 yılda yaptık kızım. Bizim 80 yıl içindeki başarılı kadınlarımızı gördükçe ben şaşkına dönüyorum. Hakikaten. Birçok alanda; sporda, bilimde, sanatta, müzikte, her yerde başarılı kadınlarımız var. Dış memleketlerde ödül alan kadınlarımız var. Bu bakımdan çok mutluyum.

S.K. : Sevgili Muazzez teyzeciğim, şimdi sizinle günlerce, haftalarca röportaj yaptık. Birçok konu var sizinle konuştuğum. Tabii bu sınırlı yayında bunların çoğuna değinemeyeceğim. Ama şuna bir kez daha vurgu yapmakta fayda olduğuna inanıyorum. Sizin Sümerler, Hititler ve eski medeniyetlerle ilgili araştırmalarınız var. Ama özellikle Semavi dinler, yani Musevilik, Hristiyanlık ve İslamiyet ile ilgili bu dinlerin kutsal kitaplarının içindeki birçok anlatının, unsurun Sümerlere kadar dayandığını ortaya koyan çalışmalarınız var. Bu dünya çapında bir çalışma aslında. Bunu insanlar okudukça neyin idrakine varırlar sizce? Neyi sorgularlar?

M.İ.Ç. : Okudukça din kitaplarında doğru yazılmadığını, başka yerlerden alındığını görecekler. Tanrı sözü olmadığını, başkalarının mitolojisinden devralındığını fark edecekler. Tamamıyla böyle.

S.K. : Peki bu çalışmalarınız aslında yabancı dile çevrilse belki dünyada da yankı uyandıracak unsurlar değil mi?

M.İ.Ç. : Hem de nasıl. Şimdi ben sana söyleyeyim; dış kaynaklarda bazı şeyler var ufak tefek. Ama ben onları görünce "Bakın Sümerlerde daha nelere değinildi" dedim. Biliyorsun, kitap çıkardım:

Kur'an, İncil ve Tevrat'ın Sümer'deki Kökeni. Çok enteresan tabii. Benim bir dostum var Amerika'da bir coğrafya profesörü... O benim kitabın İngilizcesini yaptırdı. Ona bir örneğini gönderdim. Aldıktan sonra bana mektup yazdı. "Muazzaz bu ne muazzaz kitap, şaşırdım kaldım, bunları böyle bilmiyorduk. Ben Coğrafya hocasıyım. Sınıfta okutmaya başladım." dedi. Fakat belki de çekiniyorlar.

S.K. : Çünkü bu kitabın yazdıkları daha net ve daha yaygın olarak ortaya çıksa, daha fazla insan tarafından okunsa bir şeyler uygulanacak ve belki de dinler tarihinin yeniden yazılması gerekecek.

M.İ.Ç. : Her şeyin yeniden yazılması lazım. Birçok şey değişecek. Bu yüzden yazmak istemiyorlar herhalde. Nasıl ki Sümerleri de şimdi pek yazmak istemiyorlar... Sebebi ise Sümerlerin kültürü ortaya çıkana kadar daha önceden her şeyin Yunanlılar ile ilgili olması. Şimdi Sümerler çıkınca bunu nasıl değiştirecekler? Bütün kitaplar Yunan üzerine. Bu sebeple, Sümer'i ortaya koymuyorlar. Bizdeki gibi dış memleketlerde de Sümerliler bilinmiyor.

S.K. : Medeniyet Batı'da Yunanla başlamıyor. Aslında Mezopotamya'da Sümer ile başlıyor.

M.İ.Ç. : Sümerler ile başlıyor. Biz iki kişi olarak (Muazzaz İlmiye Çığ ve Türkmen sümerolog Begmyrat Gerey) Sümerlilerin kültürlerinin, dillerinin tamamıyla Eski Türkçeye bağlandığını kanıtladık. Bir konuyu iki kişi aynı şekilde söylerse o konu doğru sayılır. Anlatabildim mi? Diğer arkadaşım Sümerliler ve Türklerin kültür bağları hakkında kitap yazdı. Ben de aynı şeyi,

ondan bazı şeyler alarak ve ilaveler yaparak yazdım. Böylece Sümerlilerin Türklerin bir kolu olduğunu söyledim. Böylece ikimizin çalışması bir oldu. Bunun artık kabul edilmesi lazım. Ama gerek arkadaşımın gerek benim yazdıklarımın dış memleketlere gitmesi için yeni gençlerin bunun üzerinde çalışması lazım. Bunları kongrelere sunması lazım. Yabancı dilde birçok makaleler yazmaları lazım. Ama kimse bunu yapamıyor.

S.K. : Belki bundan sonra yaparlar. Bunun altını çizelim. Sümerlerle bu bağlantıyı kurmalarının nedeni Sümercenin Ural-Altay dil familyasından geliyor olması değil mi?

M.İ.Ç. : Evet, bu dilin Türk kökenli olduğunu gösteriyor.

S.K. : Dileriz bu konuda gençlerden araştırma yapanlar çıkar. Bu bağlantıların ne kadar doğru ne kadar bilimsel olduğunu farklı örneklerle ortaya koyarak dünya çapında makale ve araştırmalara imza atarlar. Potansiyeli olan bir konu diyelim. Şimdi tarih Sümerler ile başlar dedik. Çünkü yazıyı Sümerler buldu. Birçok Sümer medeniyetinin ortaya koyduğu muhteşem gelişme ve özellikler var. Bir tanesi kadın-erkek eşitliği. Daha o zaman Sümerlerde kadın-erkek eşitliği meselesi var. Başka çarpıcı şeyleri burada tekrar etmek gerekirse neler söyleyebiliriz? Sümerler neden bu kadar önemli?

M.İ.Ç. : Şekerim evvela yazıyı bulmaları kâfi değil. Yazıyı öğretmek için okullar açmaları. Ondan sonra, ellerinde olanları ve bildiklerini yazıya geçirmeleri, arşivler kurmaları. Kütüphaneler yapmaları. Bunlar çok önemli. Mesela bir mevzuyu yazıyor, sonra yazılan konuyu elli nüsha yapıp diğer şehirlerin kütüphanelerine gönderiyorlar. Bu ne kadar muazzam bir şey.

S.K. : 5000 yıl öncesinden bahsediyoruz.

M.İ.Ç. : Çok önemli. Onun için muazzam bir millet.

S.K. : Yazılar, araştırmalar, matematik hesaplamaları, kanunlar, gümrük vergileri, ticaret...

M.İ.Ç. : Bundan 4000-5000 sene önce kanun yapmışlar. Muazzam bir hukuk var. Sonra evlilikler ille hâkim huzurunda, belgelerle yapılıyor. Evleneceklerse bir hâkim huzuruna gidiyorlar, neler isteniyorsa onları götürüyorlar, orada resmen bir anlaşma yapılıyor. Böylece evlilik kabul ediliyor. Düşünebiliyor musun? Atatürk zamanına kadar bizde böyle bir şey yoktu. Erkek “Boşadım” diyordu ve ayrılıyordu. Kadının hiçbir hakkı yoktu. Halbuki Sümerlerde bu anlaşma dolayısıyla kadının ne isteyeceği ne verilmesi lazım olduğu yazılı. Bunları veriyorlar. Tazminat yapıyorlar. Bu çok önemli. Öyle kalk git diyemiyor adam kadına. Sonra tek eşlilik var. Ancak bir kadın alabiliyor. Eğer kadının bazı mahsurları varsa o zaman ancak kadının rızasıyla bir başka kadın kocasının eşi olabiliyor.

Bizim arşive böyle bir metin çıkmıştı. Hiç unutmam. Bir kadın mahkemede şey diyor: “Ben şu kadını kendime kardeş, kocama eş olarak alıyorum. Şayet kocam beni boşamaya kalkarsa onu da alıp götüreceğim.” Kadındaki kuvvete bak sen. Görüyor musun? Böyle bir mukavele yapıyor. O da bizim elimize geçmişti o yüzden hiç unutmuyorum.

S.K. : O zamanda da yazılmış aşklar, kıskançlıklar, nispet etme var. Genç nesilleri eleştirme bile var. Duygular aslında değişmiyor değil mi Muazzez teyze?

M.İ.Ç. : Şekerim hiçbir zaman değişmemiş. O zamandan bu zamana kadar duygular değişmemiş. Ben mesela şey diyordum vaktiyle: “Gençlikteki duygular yaşlanınca değişir.” O da değişmiyor. Şimdi bakıyorum tarihte de öyle. İnsan duygusu, o zaman da nasılsa bugün de o vaziyette. Kıskançlık var. Bir kadının kocası başka bir kadın alınca kıskanıyor. Hatta “Kıskanç Kadın” diye şiir bile var.

S.K. : Bir de şeyi hatırlıyorum; “Genç neslin de ahlakı çok bozuldu” diye sitemde bulunanların yazıları vardı tablette. Değil mi?

M.İ.Ç. : Evet öyle. Ahlak bozuldu, bunu düzeltmek lazım tarzında yazılar var.

Şimdi Sümerler dedik, buradan da hareketle Hititlere bakalım. Siz Hititçe, Akatça, Sümerce dillerindeki tabletleri okuyarak deşifre ettiniz ve sınıflandırdınız. Hititlerin de ayrı bir önemi var. Kısaca ona da değinelim. Çünkü Hititler bu coğrafyada, Anadolu’daki ilk krallık.

M.İ.Ç. : Evet büyük bir devlet. Anadolu’yu işgal eden ve 500 yıl boyunca Anadolu’da hükmeden bir devlet. Sümerlerin yazısını almışlar, kendi dillerinde o yazıyla yazmayı becermişler, kütüphaneler yapmışlar, krallar günlük tutmuşlar. Ondan sonra hayatı bildiren çeşitli yazılar yazmışlar. Bu çok önemli. Ama ne yazık ki, benim üzüldüğüm şu, Hititoloji üzerine çalışanlar halka dönük kitaplar yazmıyorlar. Benim bir arkadaşım var. O arkeoloji bitirdi. Hitit kralı Şuppiluliuma ve oğlu Murşili’nin hayatları hakkında iki çok güzel kitap yazdı. Ama daha halka dönük olabilseydi diye düşünüyorum. O şimdi halka

dönük yazmaya çalışıyor. Makaleler yazmaya çalışıyor. Maalesef Hititoloji'de profesör olanlar bir şeyler yapmıyorlar. Halbuki Şapinuva diye muazzam geniş bir şehir bulundu. Bu şehirde birçok belge bulundu. Ya ne yazıyor bu belgelerde? Herhalde okuyan var. Yani insan bir parça yazar, halka bunları anlatır. Çünkü bu bölümlere dünya kadar para gidiyor. Halktan gidiyor bu paralar. Onun için bunları bildirmemiz lazım. Çok önemli.

S.K. : Sizin biraz da farkınız sadece bu eski medeniyetleri araştırmak, okumak, tabletleri deşifre ve tasnif edip bunlardan yayın çıkartmak değil, bilimsel makaleleriniz olduğu kadar halkın anlayabileceği hatta çocukların bile severek okuyabileceği kitaplarınızın olması, tarihi popüler ve sevilir kılmanız.

M.İ.Ç. : Evet bu çok önemli. Carl Sagan (Amerikalı gökbilimci, astrobiyolog) var. Böyle son zamanlarda halka dönük şeyler yazıyordu ve bunu tenkit ediyorlardı. Ben çok merak ediyordum. Acaba bu tenkit doğru mu değil mi diye. Sonra enteresan bir yolculukta yanımda bir baktım bir bey rakamlar yazıyor. Bu adam herhalde bilim adamı dedim. Ben laf atmadan duramam. Konuşmaya başladık. Hollanda'ya kongreye giden bir bilim adamıymış. Ondan sonra "Carl Sagan'ın halka dönük yaptığı şeyler var ne dersiniz?" dedim. Adam dedi ki; "Bizim için Kaliforniya'da büyük bir enstitü var ve bu enstitünün parası halktan çıkıyor. Biz halka yaptığımız şeyleri vermezsek çok ayıp olur. Halkın paralarıyla ne yaptığımızın bilinmesi lazım. Paralarının beyhude yere gitmediğini göstermemiz lazım. Bunun için Carl Sagan'ın yaptığı çok doğru bir iş." dedi. Bunu hiç unutmuyorum. Hakikaten bilimin halka dönük olması, halkın bilime karşı ilgisini ortaya çıkarıyor.

S.K. : Sahiplenmesini, merak etmesini sağlıyor değil mi?

M.İ.Ç.: Hem de parasının havaya gitmediğini, bir işler yapıldığını halk da görmüş oluyor. Ben bile araştırma yaparken dünya kadar para gitti bize. Bu kadar kitap yazınca yaptığım bütün şeyler ortaya çıktı. Çok güzel oldu tabii.

S.K. : Tarihi sevmek çok önemli. Özellikle Türkiye gibi bir coğrafyada yaşayıp da tarihi bilmemek ve sevmemek gerçekten çok düşündürücü. Oysa Türkiye; Anadolu medeniyetleri açısından dünyada çok istisnai bir pozisyon ve coğrafyada. Öyle medeniyetler geçmiş ki bu topraklardan bilmemek büyük ayıp aslında.

M.İ.Ç. : Doğru. Anadolu toprağında nereyi kazsan eski eser çıkıyor şekerim. Buradaki müzeler hep mahalli buluntularla dolu. Hiçbir yerde böyle değil. Yani bu Anadolu'nun üzerine ne kadar çok uğraşsak o kadar önemli. Daha önceden Asur kolonileri vardı. O Asur kolonileri hakkında neler yazılabilirdi ama yazmadılar maalesef. Avrupa tam cehalet içindeyken, Anadolu'da yazı, ticaret her türlü şey hüküm sürüyordu. Bu çok önemli. Bunların yazılması lazım ama maalesef ilgilenen olmuyor.

S.K. : İnşallah bundan sonra diyelim. Bu yayınları yapıyor olmamız gençlere de ulaşmamızı sağlıyordur. O tarih her zaman bu topraklarda. Yeter ki ilgi artsın, araştırmalar yapılsın. Çarpıcı, moral verici, ileriye dönük olumlu düşünmemize yardımcı olacak bir bulgu da Göbeklitepe mesela.

M.İ.Ç. : Çok önemli. Onun da sırrı bakalım ne olacak? Göbeklitepe'nin biraz güneyinde aynı onun gibi bir yer daha bulundu. Ondan haberin var mı?

S.K. : Evet. (Karahana Tepe)

M.İ.Ç. : Aynı onun gibi bir yer. Bakalım ne olacak? Anadolu kültürün başlangıcı mıdır nedir? Ben onun için diyorum ki, burada Anadolu tarihini araştıran bir enstitü yapılmalı. O enstitü birçok şeyi tetiklemeli. Bu kadar yazı ve belge var. Bunların okunması lazım. Neler çıkıyor. Birbirleri ile bağlantıları ne? Şimdi bir iki şey geldi bana. Göbeklitepe'de bir şeyler bulmuşlar. Harfler var diyorlar. İşaretleri bulmuşlar. Bunlara yazı işaretleri diyorlar.

S.K. : Tarih Sümerler ile başlar derken “Tarih Göbeklitepe ile başladı” mı diyeceğiz?

M.İ.Ç. : Evet, öyle.

S.K. : Burada ilginç olan şu, yayınımıza katılanları da bilgilendirelim. Muazzez İlmiye Çığ hâlâ araştırıyor, hâlâ yazıyor. Hatta Göbeklitepe'yi de ziyaret ettiniz, değil mi?

M.İ.Ç. : Ettim. Bir turizm vakfından hanımlar geldiler, “Seni Göbeklitepe'ye götüreceğiz” dediler. “Ya nasıl götürürsünüz, ayaklarım bile doğru düzgün işlemiyor, tekerlekli sandalye kullanıyorum” dedim. Onunla götüreceğiz dediler. Valla götürdüler beni. Çok güzel oldu. Arkeolog Klaus Schmidt daha ölmemişti. Onunla tanıştım. Kitabını da almıştım. Çok mutlu

oldum. Şimdi orada çok güzel bir müze yapılmış. İlle seni oraya götürelim diyorlar. Niyet ettiler ama hastalık dolayısıyla olmadı. Ne olursa olsun seni götüreceğiz, ille gör o müzeyi dediler. Sen gördün mü?

S.K. : Henüz görmedim belki beraber gideriz Muazzez teyzeciğim.

M.İ.Ç. : Bakalım. Hakikaten çok güzel bir şeydi.

S.K. : Şuna da bakalım. Okumak, araştırmak, bir misyon çerçevesinde üretmeye devam etmek midir insanı genç kılan? Japonlar Ikigai diyorlar ona; yataktan kalktığınız zaman yapacak bir şeyinizin olması. Bir umutla, bir görevle, bir misyon ve sorumlulukla hayata bağlanmak. Uyandım ne yapacağımı bilmiyorum dememek insanı genç tutan bir öge diyorlar. Hakikaten biraz yaşam sevinci bir ideale sahip olmaktan mı geçiyor?

M.İ.Ç. : Ben de öyle diyorum. Bir idealin olmadığı sürece hayat kararır. Ne yapacaksın? Muhakkak bir bağlantının olması lazım. Sabah kalktığın zaman ne yapacağım diye düşünmemek lazım. Kafanda bir şey olacak. Bugün bunu yapacağım diye düşünmen lazım. Bir şey yok diye kalkarsan sıkıntı basar insanı. İşte o zaman olmuyor.

S.K. : Bazıları hayatı sadece yiyelim, içelim, gezelim diye düşünüyor.

M.İ.Ç. : Ben hayatım boyunca öyle düşünmedim. Düşünmeye de vaktim olmadı zaten hep çalıştım. Çalışmak iyi şey Sedef. İnsana hayat veriyor. Baksana bir de meşhur olmak varmış. Hiç düşünmedim böyle meşhur olacağımı.

S.K. : Muazzez teyzeciğim, yaşamınıza baktığım zaman aslında hırslı bir insan değilsiniz. Para kazanmak, mevki sahibi olmak, şöhret olmak için çalışmamışsınız. Sadece sevdiğiniz işi yapmışsınız.

“Çalışmak iyi şey. İnsana hayat veriyor.”

M.İ.Ç. : Aşağı yukarı öyle oldu. Düşünüyorum müzede çalışırken, o zaman İstanbul Üniversitesi'nde Alman Profesör Helmuth Theodor Bossert vardı. Bizi çok severdi. Gelirdi giderdi. “Hadi doktora yapın da yaptığınız bu kadar çalışmayı tasdik edelim” derdi. İnanır mısınız? O zaman aklımıza gelse elimizde bir yığın doktora konusu vardı. Biz başka şeyde çalıştık. Bütün arzumuz tabletleri yerleştirmek, okumaktı.

S.K. : 30 yıl çalıştınız. Emekli oldunuz ama aslında hayattan emekli olmadınız. Bu da çok önemli. 80 yaşından sonra yazdığınız kitaplar ile ünlü oldunuz.

M.İ.Ç. : Emekliliğim 102 yaşında başladı. 104 hatta.

S.K. : Hâlâ çalışmaya devam ediyorsunuz benim bildiğim.

M.İ.Ç. : Eh işte, okuyorum o kadar. Fazla bir şey yazamıyorum artık.

S.K. : Ama gündemi hâlâ takip ediyorsunuz. Ülkenin sorunlarına yakından ilgi duyuyorsunuz.

M.İ.Ç. : Televizyon izliyorum. Haberleri takip ediyorum.

“Emekliliğim 104 yaşında başladı.”

S.K. : Hayattan kopmuyorsunuz hiçbir şekilde.

M.İ.Ç. : Hayır canım. Küfürleri ediyoruz kızdıkça. Neler neler sorma. (gülüyor)

S.K. : Şimdi Türkiye gerçekten zor bir durumdan geçiyor. Siz de takip ediyorsunuz. Kötümser mi olmak lazım yoksa Cumhuriyet’in ilk yıllarındaki yokluk ve yoksulluk ile mücadele ettiğimiz zamanları hatırlayıp, biz ne günler geçirdik, bunu da atlarız deyip daha pozitif mi bakmak lazım?

M.İ.Ç. : Son dediğin gibi. Bu topraklar neler geçirdi ve bunların hepsi geçecek. Çok daha iyi olacak diye düşünüyorum ben. Çünkü bir bakıyorum ki Atatürk sevgisi ile dolu pek çok insanımız var. Bu bakımdan çok mutluyum yani ben. Zaten biliyorsun aydınlık karanlığı yener. Ne olursa olsun karanlık, karanlık olarak kalır.

S.K. : Bir de sizi yakından tanıdığım için hep bana, “Muazzez İlmiye Çığ’ın en belirgin özelliği ne?” diye soruyorlar. Hep şunu söylüyorum; çok araştırmacısınız, çok çalışkansınız, tarihe sevdalısınız, Atatürk kızıısınız, Cumhuriyet kadınısınız. Bütün bu özellikleriniz var ama bir özelliğinizin özellikle altını çizmek isterim. Hayata pozitif pencereden bakıyorsunuz. Bu da sizin genç, neşeli, hayata bağlı kalmanıza sebep olan özelliğiniz diyebilir miyiz?

“Aydınlık karanlığı yener.”

M.İ.Ç. : Doğru. Ben her şeye hep pozitif baktım. Bugünkü halde bile pozitifliği değiştirmiyorum. Sonu iyi gelecek diye düşünüyorum. Onun için hayata pozitif bakarsan daha başka oluyor. Gençlere çok inanıyor ve güveniyorum. Nedense gençleri çok seviyorum. Belki gençleri çok sevdiğim için böyle. Biliyor musun? İlk zamanlarda bana birisi “Ay bugünkü gençler” diye bir şikâyet yapmaya kalktı mı hemen ağzını kapatırım. Bugünkü gençlere sen ne verdin? Verdiğin ne var? Sen ona bol spor yerleri mi verdin? Kütüphaneler mi açtın? Ne yaptın? Hiçbir şey yapmadığın halde çok güzel çocuklarımız yetişiyor. Gençlerden çok ümitliyim.

S.K. : Onlara ne tavsiye edersiniz Muazzez teyzeciğim? Yaşamınıza baktığınız zaman, hayatı planlamak mı yoksa akışına bırakmak mı? Kendilerini nasıl hazırlamalılar?

M.İ.Ç. : Ben şöyle düşünüyorum. İnsanlar olduğu pozisyon-da en iyisini olmaya çalışmalı. Ama bunun karşılığında bana ne gelecek diye düşünmemeli. Eğer karşılık beklemeye kalkarsan yarıda kalırsın. Çünkü karşılık öyle çabucak olmaz. Ben hayatta hiç karşılık beklemedim ve sonunda geldi. Bunun için çok mutluyum. Ama daha hayatta “Ben doktora yapsaydım, şöyle olsaydı” falan deseydim olmazdı. Hiç şikâyet etmeden çalıştım. Onun için herkesin çalışması lazım. Bunu söylüyorum ben.

S.K. : Siz bugünün siyasetini de yakından takip eden, Cumhuriyet ile yaşıt bir insan olarak liderlerin bir toplumu değıştirme ve dönüştürme noktasında ne kadar kritik rol oynadığını söylüyorsunuz. Atatürk buna en güzel örnek. Peki bugün baktığınızda kimleri beğeniyor ve lider potansiyeline sahip olduğunu düşünüyorsunuz?

M.İ.Ç. : Bazen düşünüyorum. Toplumun başına birini yapsam kimi yaparım diye. Ama bir türlü karar veremiyorum. Bilemiyorum yani. Yapamıyorum. Böyle bir şey olmuyor. O kendiliğinden çıkar kızım. O kendini gösterir. O kendini gösterdiği zaman olur. O bakımdan bilemiyorum.

S.K. : Bir lideri lider yapan kendi kişisel özellikleri kadar bir de sürecin nasıl işlediği diyorsunuz değil mi?

M.İ.Ç. : Evet.

S.K. : Peki şimdi şöyle devam edelim. Biraz sizinle devam edelim. İnsan ne kadar yaş alırsa alsın ruhu yaşılanmıyor diyorsunuz. Bunu biraz açıkla mısınız?

M.İ.Ç. : Ben bunu hep söylüyorum. Ne kadar yaşlı olursan ol, bana göre yine aynı şey. Bakıyorum dışarıya çiçekten zevk alıyorum, renginden zevk alıyorum, havadan zevk alıyorum. Gençken de bunu yapıyordum. Şimdi de bunu yapıyorum. Bakıyorum heyecanlı bir şey var, heyecanlanıyorum. Ağlayacak bir şey varsa ağlıyorum. Geçen enteresan bir film seyrettik. O kadar hoşuma gitti ki, bir kadının çocuk için yaptığı fedakârlık anlatılıyordu. Ha bunu gençken seyretmişim ha şimdi.

Aynı hisler var üzerimde. Onun için insanların değişmediğini anlıyorum.

S.K. : 100 yaş çok uzun bir zaman gibi geliyor ama yaşarken de öyle mi gerçekten?

M.İ.Ç. : Valla bak kızım, ben söyledim mi bilmiyorum sana. Bir hanım 80 yaşındaydı ona sordular. Hayat hakkında ne düşünüyorsunuz diye. “Aç şu pencereyi, bak dışarıya ve gir içeri. İşte o kadar. Hayat bu.” dedi. Aynı şimdi ben de öyleyim. Hesap ediyorum. Nasıl geçirdim bu hayatı diye. İnanamıyorum. İnsan hep dünkü gibi olsun istiyor. Bu sebeple, ağrılar olmasa en ufak bir şeyim olmayacak. Sıkıntım olmayacak. Ağrılar falan var.

S.K. : Ama Muazzez teyzeciğim maşallah bomba gibisiniz. Neşeniz, sağlığını, zekânınız, hafızanız... Allah’a binlerce kez şükürler olsun...

M.İ.Ç. : Çok şükür. Yani hafıza da gitmeye başladı biliyor musun? Arada bir unutuyorum bazı şeyleri.

S.K. : Biraz olabilir ufak tefek. Gençlerde de oluyor. Şimdi geriye dönüp bakınca insan iyi anıları mı, üzüntüleri mi, neleri daha çok hatırlıyor? Hangi anıları daha çok hatırlıyor insan?

M.İ.Ç. : Şimdi şekerim bu insan doğası şahsa göre değişiyor. Mesela ben geriye baktığım zaman kötülükleri düşünmem. Hep iyi geçen şeyleri düşünürüm. Ama bazılarına bakarsın hep eski sıkıntıları tekrar eder durur. Benim doğamda böyle geriye bakıp da gerideki kötü şeyleri düşünmek yok. Hatırlamak istemem. Olmadı mı? Var. İyi de var kötü de var. Ama ne yapayım? Daima bugünü düşünmeye çalışıyorum.

S.K. : Bunu başarabilmek de başlı başına önemli bir öğreti. Burada kişilik kadar, yetiştirilme tarzı da önemli diyebilir miyiz? Siz sevgi ve şefkat ortamında büyümüş bir çocuksunuz mesela.

***“Ben geriye baktığım zaman
kötülükleri düşünmem.”***

M.İ.Ç. : Bilmiyorum. Annem de bana benzerdi aşağı yukarı. Onun da tabiatı böyleydi. Babam da öyleydi. Onu pek fazla tahlil edemedim. Mesela bak iki kardeşimi kaybettim ben. Ama mümkün mertebe düşünmüyorum. Düşündüğüm zaman böyle bir “Aaaa” diye bağıyorum. Kendi kendime.

S.K. : O düşünceler dağılsın diye mi?

M.İ.Ç. : Evet. Pozitif düşünmeye çalışıyorum.

S.K. : *Muazzam Muazzez* kitabımızda da aslında çocuk yetiştirirken nelere dikkat etmek gerekir, gençlere verdiğiniz tavsiyeler, eğitim ile ilgili tavsiyeleriniz, Sümerler ile ilgili özellikler, Cumhuriyet’in ilk yıllarında yaşadığınız zorluklar gibi birçok unsur var. Ben bu yayında bu kadar detaya girmeyeceğim. Ama en azından bu kitapta bunları sizinle konuştuk. Kitaba aktardık. Yeni basımı da bu hafta okuyucularla buluşacak. Ben yavaş yavaş toparlayacağım. Sizi de çok yormak istemiyorum. Ama yine de hayata dair şunu sorayım size. Sizin yaşamınızda ne kadar pozitif bakarsanız bakın zorluklar da var. Zorlukta

insanı güçlendiriyor mu? Yoksa kolay yoldan başarıyı elde edenler daha mı mutlu oluyor?

M.İ.Ç. : İnsanına göre herhalde. Bazı insanlar biraz zorluğu gördü mü pes ediyor. Bazı insanlar zorluğu yenmeye çalışıyor. Ben zorluğu daima yenmeye çalışan insandım. Böyle pes etmem. Bir şey oldu mu muhakkak sonuna kadar götüren bir tabiatım var. İnsanların yaratılışı da çok fark ediyor.

S.K. : Yani buradan şu çıkarımda bulunalım. Sizin pozitif olmanız, hayata olumlu bakmanız zorluklar yaşamadığınız anlamına gelmiyor.

M.İ.Ç. : Gelmez şekerim. Ben de çok zorluk çektim ama ortalığa çıkarmıyorum. İyi tarafını koyuyorum.

S.K. : Muazzez teyzeciğim son olarak şöyle bir şey yapacağız. Ben size 5 sözcük söyleyeceğim ve bu sözcükten hareketle aklınıza ne geliyorsa ve gönlünüzden ne geçiyorsa bizimle paylaşmanızı istiyorum. Minik bir oyun gibi. Birinci sözcüğümüz anne olmak. Annelik. Sizin için neler ifade ediyor?

M.İ.Ç. : Annelik benim için çok önemli. İnsanın anne olduğu zaman o kadar çok vazifesi var ki, çocuklarının huylarını anlaması lazım, ona göre kendisinin bir bilgisi olması lazım ve ona göre hareket etmesi lazım. Mesela ben çocuklarımla kâfi miktarda ilgilenemedim. Çalışırken “Anne ilgilendin” deseler de kendimi suçlu hissediyorum bu hususta. Çalıştığım için çocukların ancak derslerine bakabilirdim. Onların hayat tarzlarına, hayat hakkındaki düşüncelerini düşünmeye hiç vaktim olmadı. Bu bakımdan kendimi hep suçlamışım.

S.K. : Ama hep sevgi dolu bir anne, dersleriyle ilgilenen bir anne olduğunuzu ben kızlarınızdan biliyorum.

M. İ. Ç. : Onlar eksik olmasınlar bana gerektiğinden fazla sevgi, saygı ve ilgi gösteriyorlar. Onun için çok mutluyum.

“Sevgiye saygı katmak lazım.”

S.K. : Bu vesileyle sevgili Yülmen ve Esin ablanın çok çok özel insanlar olduğunun altını çizelim. İki kızınız size çok sahip çıkıyor ve size kraliçe gibi bakıyorlar. Her ikisine de selamlarımı iletiyorum. İkinci sözcüğümüz evlilik.

M. İ. Ç. : Evlilik kurumu öyle bir yapılmış ki başından itibaren, bir kadın bir erkek birbirine muhtaç olarak yaşamak mecburiyetinde kalıyor. Bu evlilikte yani resmi olarak bunun yapılması çok önemli. Ondan sonra evlilik ancak karşılıklı fedakarlıkla oluyor. Tek taraflı olmuyor. Sevgi, saygı olmaz ise sevgi olmuyor. Saygı olmaz ise o sevginin hiçbir kıymeti yok. Yani evlilik, kadının erkeğin birbirine muhtaçlığı. Bu doğa olarak böyle. Bunlar bir araya geldiği zaman da birbirlerine saygı göstermeleri lazım. Benim yaşımdaydı kocam hemen hemen. Ben ona saygı gösterirdim o da bana saygı gösterirdi. Saygı olmadan olmuyor.

Düşün benim kocam küfürbazmış. İki ablası çocukken dövmüş. Bayılmış. Ondan sonra biz evlendik, ben onun ağzından küfür duymadım. Bana olan saygısı dolayısıyla hiç küfür

etmemiştir. O her zaman takdir ettiğim şeydi. Yani insanlar yalnız sevgi değil, sevgiye saygı da katmak lazım.

S.K. : Üçüncü sözcüğümüz Mersin.

M.İ.Ç. : Mersin'de çok mutluyum. Evimiz güzel bir yerde. Yeşillik, bahçe, çiçeklerleyiz. Zannederim beni yaşatan bunlar. Etrafıma bakıyorum o çiçeklerin rengarenk görüntüsü beni muazzam şekilde heyecanlandırıyor. Her sabah bu ne kadar açıldı diye bakıyorum. Onun için herhalde Mersin beni çok bahtiyar etti.

S.K. : Gençliğinize gençlik katmış diyelim. Dördüncü sözcüğümüz ise Koronavirüs. Nasıl değerlendiriyorsunuz? Dünyayı nasıl değiştirecek sizce?

M. İ. Ç. : Bana doğru gelmedi. Bana gelse de gitsem diye düşündüğüm oluyor. Gençlere gideceğine bana gelsin. Zaman zaman dünyada böyle salgınlar oldu. Ölenler oldu. Hititlerde bile veba olmuş. Onların yazılı şeyleri var. Veba duası bile yapmışlar. Ben mezun olurken yazdığım tezin konusu da buydu. Olduğu zaman cemiyetler ona göre çare buldu. Ölen gidiyor.

S.K. : Bunca salgın olmuş sanki hiç yokmuş gibi yaşamışız. Şimdi Covid19'dan sonra geçmişte de böyle salgınlar yaşanmış diye konuşmaya başladık. Son sözcüğümüz Atatürk.

M. İ. Ç. : Benim yardımcım var. Benim koluma giriyor geziyoruz... Her çıkışta bana Sarı Saçlım, Mavi Gözlüm söylattiriyor. Yürürken rahat yürüyeyim diye. Atatürk'ün yerini kimse tutamaz. O öyle bir temel attı ki bu memlekete kolay kolay yıkılmayacak. Böyle bir insan dünyada bulunmadı, yok.

“Atatürk’ün yerini kimse tutamaz.”

Bugüne kadar bulamadılar. Bundan sonra da gelir mi bilmiyorum. Bambaşka. Avrupa’nın 400 yılda yaptığını biz 15 yıl içinde yaptık.

S.K. : O dönemde yaşamış olduğunuzdan dolayı kendinizi şanslı buluyor musunuz?

M. İ. Ç. : Hem de nasıl. Çok şanslı buluyorum. Çok mutluyum. Onu gördüm, o devri yaşadım.

S.K. : Biz de çok mutluyuz. Sizin gibi bir Cumhuriyet kızını bu akşam *Sedefli Söyleşiler*’de konuk ettiğimiz için. Sizi böyle sağlıklı, neşeli ve dinamik gördüğümüz için. 106 yaşını kutlayıp, 107’ye bugün itibariyle adım attığınız için. Cumhuriyet’in sizin gibi insanları yetiştiren bir rejim olması sebebiyle çok mutluyuz. İyi ki varsınız. İyi ki sizin gibiler var. Sizin de söylediğiniz gibi bugün var isek, zamanında o temellerin sağlam atılmış olmasından kaynaklanıyor.

M. İ. Ç. : Onun için bugün korkmaya lüzum yok. Her şey düzelecek ve gayet iyi olacak.

S.K. : Çok teşekkürler. Bugün doğum gününüz vesilesiyle *Muazzam Muazzez*’in yeni ve zenginleştirilmiş basımını yetiştirdik. Bu hafta okuyucularla buluşacak. Bu kitabın yeni basımının hayırlı olmasını diliyorum. Gençlere ulaşmasını temenni ediyorum. Onlar bu kültürümüzü ve Cumhuriyetimizi

ileriye taşıyacaktır. Onun için sizi daha yakından tanımaları ve sizin gibi Cumhuriyet nesillerine sahip çıkmaları çok önemli. En kısa zamanda Mersin'de görüşmek üzere.

M. İ. Ç. : Ben de çok teşekkür ederim İyi ki senin gibi bir kızım oldu. Bunun için çok mutluyum. Çok teşekkürler. Eksik olma. Başarılarının devamını diliyorum. Sen de çok başarılısın. Şımarmayacaksın başarılı oldum diye. Ki sen yapmazsın. Şıarmak en mühimi. Onu yapmadan normal halinde devam edersen iyidir. Yaptığın şeyin karşılığını beklemeye kalkarsan bulamazsın. Yapacaksın.

S.K. : Çok güzel bir öğüt.

M. İ. Ç.: Karşılığında ne gelirse eyvallah. Onun için seni de tebrik ederim. Sen zaten alçakgönüllü bir insansın. Benden çok daha iyi olacaksın.

S.K. : Sizi sadece bir gazeteci ve televizyoncu olarak değil, bir akraba ve büyüğüm gibi seviyorum. Bunun bir şans olduğunu düşünüyorum. O yüzden iyi ki varsınız.

M.İ.Ç.: Sen böyle hissedince ben daha çok mutlu oluyorum. Senin gibi değerli bir insanın yetişmesi ne kadar önemli biliyor musun? O yüzden ben çok mutluyum, siz de mutlu olun.

S.K. : Sizi sevgiyle ve hürmetle uğurluyoruz. Daha nice yıllara diyoruz.

M. İ. Ç. : Nice yıllar deme, sağlıklı günler de.

S.K. : Ben yine de yıllar diyeyim. Sağlıklı nice yıllara, sevgiyle kalın.

Evet değerli takipçiler, gördüğünüz gibi samimi, tarihi, keyifli bir söyleşiye imza attık Muazzam Muazzez ile. İyi ki Muazzez İlmiye Çığ var, iyi ki o Cumhuriyet nesli var. Onları yakından tanımak, tanıtmak ve onların bize hediye ettiği kültürü devam ettirmek, gelecek nesillere taşımak boynumuzun borcu. Bu akşamki *Sedefli Söyleşiler*'i de bu anlamda yaptık.

Son bir kez tanıtalım. *Muazzam Muazzez* daha önce çıkmıştı. 103. yaş günü hediyesi olarak takdim etmiştim. Şimdi 107. yaşına girdiği bugün yenilenmiş ve zenginleştirilmiş basımını takdim etme şansı ve mutluluğunu elde ettim. Umarım sizler de alırsınız. Okur ve okutursunuz. Muazzez İlmiye Çığ gibi değerlere bu ülke hak ettiği şekilde sahip çıksın. Bu akşamlık da bu kadar. Sevgiyle kalın, sağlıklı kalın, umutla kalın, hoşça kalın.

İlham kaynağım, rol modelim Muazzez İlmiye Çığ ile...

Kişi Dizini

- Adam Falkenstein 87
Adnan Menderes 95
Adnan Saygun 186
Albert Malche 64
Ali Nuri Dilmeç 102
Ali Ulvi Elöve 40, 50
Arma Salonen 79, 131
Atatürk 29, 37, 38, 41, 45, 51,
62, 63, 64, 66, 67, 70, 88, 92, 93,
94, 96, 97, 98, 99, 100, 102, 116,
135, 145, 152, 161, 170, 186, 197,
201, 209, 216
Aydın Sayılı 87
Aziz Sancar 96
Bedrettin Dalan 156
Begmyrat Gerey 199
Benno Landsberger 66, 67
Carl Sagan 178, 203, 204
Cemal Nadir 36
Cevdet Sunay 89
Charles Hapgood 188
Cyrus H. Gordon 141
Edip Öymen 40
Edmond Gordon 136
Ekrem Akurgal 93
Erkan Mumcu 11
Esat Minkari 109
Eser Çınar 15
Esin Çığ 11, 15, 120, 124, 125,
182, 214
Faika Hanım 40
Fakihe Öymen 39, 50
Fatma Yıldız 77, 78
Ferit Celal 60
Firdevs Gümüşoğlu 191
F. R. Kraus 76, 79
Gazi Yaşargil 156
Halil İnalçık 152
Hamit Zübeyir Koşay 93
Hans Gustav Güterbock 66, 74
Hasan Ali Yücel 89
Hasan Pulur 161
Hatice Kızılay 58, 59, 60, 61, 62,
65, 66, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 84, 87,
88, 117, 118, 119, 131, 157
Hayrettin Karaca 51, 125, 126
Hayri Kozakçioğlu 160
Hayrullah Örs 114
Helmuth Theodor Bossert 207
Hitler 64, 65, 66
Hronzy 82, 144
H. Says 144
Hz. İbrahim 142
Hz. Muhammed 142

-
- Jean Bottero 131
- Kadriye Yalvaç 168
- Kemal Balkan 80, 81, 82, 84
- Kemal Çığ 103, 108, 110, 113, 187
- Klaus Schmidt 205
- Mebrure Tosun 168
- Mehmet Önder 87
- Melih Gökçek 145, 160
- Metin Soysal 86
- Michael Fuller 137
- Murşili 202
- Mustafa Eren 77, 78
- Muzaffer Temizel 87
- Münir Nurettin Selçuk 186
- Naciye Akören 40, 42, 50
- Nezaket Hanım 36
- Nurdoğan Gülen 156
- Osman Hamdi Bey 92, 133
- Ömer Dedeoğlu 124, 190
- Pietro Ferraguto 102
- Piri Reis 188
- Prens Mikasa 103
- Recep Tayyip Erdoğan 46, 160, 170
- Remzi Oğuz Arık 93
- Reşit Galip 64
- Rüstem Duyuran 93
- Sadi Irmak 89
- Safiye Ayla 186
- Samuel Noah Kramer 63, 131, 141, 152
- Sedat Alp 87, 93
- Serhat Öztürk 15
- Servet Somuncuoğlu 143
- Suphi Paşa 144
- Sven Lagerbring 101, 102
- Şevket Rado 85
- Şuppiluliuma 202
- Tahsin Özgüç 82
- Talat İtil 48, 120, 121, 123
- Tunalı Hilmi 29
- Turan İtil 48, 63, 76, 120, 122, 124, 166, 185
- Veli Devecioğlu 165
- Veysel Donbaz 77, 84
- Von der Osten 66
- Yülmen Çığ 124, 125, 165, 214
- Zafer Ergin 59, 60

Humanist

www.humanistkitap.com

ANLAMLI LİDERLİK Mehmet Yıldırım Özel

ARİSTO DİYETİ İLE YENİ YAŞAM Dr. Gönül Ateşsaçan

BABALAR OĞULLAR VE KIZLAR: AİLE ŞİRKETLERİNDE KURUMSALLAŞMA Adnan Nur Baykal

BALLI FINDIK Güven Borça

BEBEĞİNİZ VE SİZ Prof. Dr. İlknur Kılıç

BENİM SEVGİLİ BAŞKANIM, EKREM İMAMOĞLU Ş. Mine Kılıç

BEYAZ YAKALI AJANDA Menekşe Polatcan Serbest

BÖLGESEL KALKINMAYA GİRİŞ Dr. Ali Ercan Özgür

ÇALIŞAN ANNENİN YAŞAM DENGESİ Şirin Yelmen Otkar

DENEYİMDEN ÖĞRENMEK, EĞİTİM VERMEYE DAİR SORULAR VE CEVAPLAR Kolektif

DİJİTAL YERLİLER: YENİ NESİL EĞİTİM MODELİ Zeynep Dereli

DİLİMİZDE TARTIŞILAN SÖZLER VE SÖZCÜKLER Orhan Velidedeoğlu

DOĞANIN İNOVASYONU Şafak Altun

EĞLENEREK ÇALIŞMAK Dr. Elif Bilginoğlu

EKONOMİSTLERLE SOHBETLER Doç. Dr. Aysel Gündoğdu

EN GÖZDE ŞİRKETLER Kolektif

EYVAH CEO DOĞURUYOR! Murat Yeşildere

GELECEK SİZSİNİZ! Aytaç Yiğitler

GÜÇLÜ BAYİLER İNŞA ETMEK Faruk Şener

GÜVENİN KURALLARI Bob Lee

İK DÖNÜŞÜMÜ Dave Ulrich & Justin Allen

İNSANLIK SENDROMU Dr. Alp Sirman

İŞİN BAŞINDAN AŞKINSA NE YAPMALI? Laura Stack

İŞ'TE BAŞARININ 9 BASİT KURALI Gökhan Karahan

İŞ'TE KAHKAHA Alper Almelek

İTİRAZIM VAR, SATICILARIN EN SIK KARŞILAŞTIĞI 50 MÜŞTERİ İTİRAZINA YANITLAR Kolektif

KADINLIĞINA SAHİP ÇIK Nil Keskin Keleş

KARAR ZAMANI Ali Şahin

KAŞIF KARINCA, PROFESYONELLİĞE AMATÖR RUH KATMANIN YOLLARI Banu Bozdemir

KENDİMİ ÖZLEDİM: ÇALIŞAN ANNENİN HAYATTA KALMA KILAVUZU Şirin Yelmen Otkar

KENT EKSPRES Per Schlingmann & Kjell A Nordström

KİŞİSEL LİDERLİK VE BİR DAKİKA YÖNETİCİSİ Ken Blanchard & Susan Fowler

Humanist

www.humanistkitap.com

LİDERLİĞE GİDEN YOL: YÖNETİCİLİĞE DAİR SORULAR VE CEVAPLAR Kolektif

LİDERLİĞİN 1001 HALİ Mehmet Yıldırım Özel

LİDERLİK VE BİR DAKİKA YÖNETİCİSİ Ken Blanchard & Patricia Zigarmi

MUNZUR ŞAHİT OLSUN Hasan Yeşilgöz

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'ÜN LİDERLİK SIRLARI Adnan Nur Baykal

MÜZAKERENİN KİTABI Kayhan Yıldırım

NOTLU ASKERİ KANUNLAR VE YÖNETMELİKLER Em. Alb. Dr. İsmet Polatcan

OLAYLARLA TÜRKİYE EKONOMİSİ Yalın Alpay & Prof. Dr. Emre Alkin

SİYASET VE KÜLTÜR KESİŞMESİ Prof. Dr. Deniz Vardar & Isabelle Depret

TAKILMA, YAP GİTSİN Richard Branson

TASARRUF EL KİTABI Doç. Dr. Aysel Gündoğdu

TOPLANTI TÜRK'ÜN AKLI NASIL ÇALIŞIR İdil Sevil

VERİMLİLİK İÇİN YENİLİKÇİ Al Pittampalli

VARLIĞINDA YOKLUĞUNDA KADIN Prof. Dr. Hayriyem Zeynep Altan

YENİ NESİL İŞ MODELİ Dr. Fatih Anıl

YENİ İNSAN, YENİ LİDER Yiğit Oğuz Duman

Y'LERİ ANLA, DEĞİŞTİRME Dr. Elif Başak Sarioğlu

YOLCULUK NEREYE Dr. Hakan Tetik

YÖNETİM KURULU BAŞKANININ EL KİTABI M. Sait Gözüm

YÖNETİM KURULU ÜYELERİ İÇİN FİNANS M. Sait Gözüm & Prof. Dr. Göksel Yücel

YÜKSEK KÂRLI SATIŞ Mark Hunter

